

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

Nápomoc p i rozhodování a opatrovnictví a jejich
využití v praxi u osob s mentálním postižením se
zaměřením na finanční hospodaření

Diplomová práce

Autor: Bc. Zuzana Juráková
Studijní program: N6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce
Forma studia: Prezenční
Vedoucí práce: JUDr. et Mgr. Filip Rigel, Ph. D.

Hradec Králové

2020

Zadání diplomové práce

Autor:	Zuzana Juráňová
Studium:	U18067
Studijní program:	N6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Název diplomové práce:	Nápomoc při rozhodování a opatrovnictví a jejich využití v praxi u osob s mentálním postižením se zaměřením na finanční hospodaření
Název diplomové práce AJ:	Assistance in decision making and guardianship and their practical application by people with Mental disorders, focusing on money management

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

V teoretické části se budu blíže zabývat podpůrným opatřením nápomoci při rozhodování, dále opatrovnictví v jeho různých formách. Mám na mysli opatrovnictví konané členy rodiny a veřejným opatrovnictvím. Svě téma směřuji k cílové skupině osob s mentálním postižením, těmto osobám se v teoretické části budu věnovat. Výzkum bude prováděn formou polostrukturovaných rozhovorů s profesionálním podpůrcem, veřejnými a rodinnými opatrovníky. Dále poté s osobami s mentálním postižením, které využívají alespoň jeden z uvedených institutů, jimiž se budu zabývat ve své práci. Uvedené téma je relativně nové, a není dostatečné množství kvalitní literatury, tudíž chci větší část své diplomové práce věnovat výzkumu a poznatkům z něho získaných. Cílem mé diplomové práce je: Jaký je postoj klientů i zástupců institutů opatrovnictví a nápomoci při rozhodování k finančnímu hospodaření u osob s mentálním postižením? Kdy nechci hledat negativa či pozitiva jednotlivých forem, ale spíše se chci komplexně zaměřit na uvedené instituty a jejich využití v praxi u osob s mentálním postižením.

ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče. Vyd. 4., přeprac. Praha: Portál, 2011. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-80-7367-889-0.
KRHUTOVÁ, Lenka. Autonomie v kontextu zdravotního postižení. Boskovice: Ostravská univerzita v Ostravě v nakl. Albert, 2013. ISBN 978-80-7326-232-7. DUHAJOVÁ, Zuzana, RITTICHOVÁ, Barbora a kol. Metodika výkonu veřejného opatrovnictví. Krajský úřad Královéhradeckého kraje: Hradec Králová, 2017. INSTAND z.ú. Metodika výkonu podpůrnivosti. Karlovy Vary, 2015. Shorník ze závěrečné konference projektu "Modely podpory pro lidi s mentálním postižením" s názvem "OPATROVNICTVÍ A JEHO ALTERNATIVY". Karlovy Vary, 2015.

Garantující pracoviště: Ústav sociální práce,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: JUDr. et Mgr. Filip Rigel, Ph.D.

Oponent: doc. PhDr. Ing. Emília Janigová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 29.6.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 1 20.....

Podpis autora (Bc. Zuzana Juráková)

Pod kování

Chtěla bych podkovat JUDr. et Mgr. Filip Rigelovi, Ph. D. za odborné vedení, věcné připomínky, ochotu a trpělivost. Dále bych ráda podkovovala všechny, kteří se účastnili mého výzkumu. Podkování patří i mé rodině, bez jejich pomoci a podpory bych tuto práci nenapsala.

Anotace v českém jazyce

JURÁOVÁ, Zuzana. *Nápomoc při rozhodování a opatrovnictví a jejich využití v praxi u osob s mentálním postižením se zaměřením na finanční hospodaření*. Hradec Králové: Ústav sociální práce Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové, 2020, Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá postoji klientů a zástupců institutů opatrovnictví a nápomocí při rozhodování k finančnímu hospodaření u osob s mentálním postižením.

Teoretická část diplomové práce je rozdělena do kapitol. Na začátku se bude zabývat zakotvením a přiblížením právních institutů nápomocí při rozhodování a opatrovnictví. Přiblíží cílovou skupinu své diplomové práce, což jsou osoby s mentálním postižením. Zaměřím se na komunikaci mezi osobami s mentálním postižením a profesionálním podpůrcem nebo opatrovníkem.

Hlavním výzkumným cílem diplomové práce je zjistit pohled obou smluvních stran institutu podpůrného opatření nápomocí při rozhodování na finanční hospodaření a pohled obou stran institutu opatrovnictví na finanční hospodaření. Využiji kvalitativní výzkum, konkrétně metodu polostrukturovaných rozhovorů.

Klíová slova: podpůrné opatření nápomocí při rozhodování, opatrovnictví, mentální postižení, finance, finanční hospodaření, komunikace, polostrukturovaný rozhovor.

Anotace v anglickém jazyce - Annotation in English

JURÁ OVÁ, Zuzana. *Assistance in decision-making and guardianship and their practical application for people with Mental disorders focusing on money management.*

Hradec Králové: The Institute of Social Work of the Philosophical faculty of the University of Hradec Králové, 2020, Diploma thesis.

The diploma thesis focuses on attitudes of clients and representatives of guardianship and decision-making assistance institutes on financial management of people with mental disability.

The theoretical part of this diploma thesis will be divided into chapters. At the beginning, I will focus on the legal definition and description of decision-making assistance and guardianship legal institutes. I will define the target group of my thesis, the people with mental disability. I will focus on communication between them and an assistant or a guardian.

The main research goal of the diploma thesis is to find out opinions of both parties of the supportive decision-making institute and of both parties of the guardianship institute on financial management. I will exploit qualitative research, in particular the method of half-structured interviews.

Key words: assistance in decision-making, guardianship, mental disability, finances, financial management, communication, half-structured interview.

Obsah

Úvod.....	3
Teoretická část.....	5
1 Podprůrné opatření nápomoc p i rozhodování	5
1.1 Právní zakotvení	5
1.2 Vztah mezi podp rcem a podporovaným	6
1.3 Komunikace mezi podp rcem a podporovaným	8
1.4 Vzdlávání a zvy-ování kompetencí.....	10
2 Opatrovnictví	12
2.1 Právní zakotvení	12
2.2 Vztah mezi opatrovníkem a opatrovaným	15
2.3 Komunikace mezi opatrovníkem a opatrovancem.....	16
2.4 Vzdlávání a zvy-ování kompetencí u opatrovník	18
3 Mentální postifení.....	20
3.1 Definování mentálního postifení.....	20
3.2 Stupn mentálního postifení	21
3.3 Lehké mentální postifení	22
4 Finance a finan ní hospoda ení.....	24
4.1 Finan ní hospoda ení v nápomoci p i rozhodování.....	24
4.2 Finan ní hospoda ení v opatrovnictví.....	27
Shrnutí teoretické ásti.....	29
Metodická část.....	30
5 Metodologické zakotvení výzkumných aktivit	30
5.1 Hlavní cíl a díl í cíle.....	30
5.2 Kvalitativní výzkumná strategie a technika polostrukturovaného rozhovoru	35
5.3 Výb r souboru informant	38
5.4 Pr b h výzkumných aktivit.....	39
5.5 Rizika výzkumu.....	43
Výzkumná část	46
6 Interpretace zji-t ných informací.....	46
6.1 DC1: Zjistit, jak vypadá a funguje komunikace mezi profesionálním podp rcem a podporovanou osobou nebo mezi opatrovníkem a opatrovancem.	47
Shrnutí díl ího cíle 1	51

6.2 DC2: Zjistit, jakou formu a obsah má finanční hospodaření u osob s mentálním postižením, zda se liší v jakých aspektech u institutu nápomoci při rozhodování a opatrovnictví	52
Shrnutí dílčího cíle 2	60
6.3 DC3: Zjistit, jak jsou vnímány představy, sny a předání osob s mentálním postižením a plánování jejich budoucnosti.	62
Shrnutí dílčího cíle 3	68
Shrnutí výzkumné části	69
Závěr	72
Seznam použité literatury	74
Zákony a jiné	75
Seznam tabulek	76
Seznam příloh	77
Příloha 1 - Smlouva o nápomoci organizace SKOK do života, o.p.s.	i
Příloha 2 - protokol rozhovoru s označením R1	vi
Příloha 3 - protokol rozhovoru s označením R5	ix
Příloha 4 - protokol rozhovoru s označením R7	xiv
Příloha 5 - protokol rozhovoru s označením R8	xviii

Úvod

Je práním každého člověka, aby byl zdravý po psychické i fyzické stránce. Pokud tomu tak není, musí nastoupit tým odborníků, který se ptá, zda je možné neduhu fyzické i psychické vyléčit. Když léčba nezabírá nebo jsou následky trvalé, je nemoc vrozená, přichází na řadu další tým odborníků, jenž má za úkol nalézt cestu, aby daný člověk mohl žít co nejvíce plnohodnotný život.

Mentální postížení neboli retardaci (považují oba termíny za synonyma) přidáme do vrozených onemocnění, jejich léčba teda není možná. Pro bližší pochopení uvedeného stavu použijí obecnou definici od Valenty a Michalíka. *"Mentální retardace lze vymezit jako vývojovou poruchu rozumových schopností demonstrující se především snížením kognitivních, emočních, pohybových a sociálních schopností s prenatální, perinatální i s postnatální etiologií, která oslabuje adaptivní schopnosti jedince."* (Valenta a Michalík, 2012, str. 31).

Pokud tedy máme takového jedince s nenávratně sníženými rozumovými schopnostmi, tak musíme jako společnost mít řešení, jak mu pomoci, aby mohl žít s co nejmenšími omezeními. Základním kamenem problému je, že jsme každý jiný. Byť mají osoby stanovenou stejnou diagnózu, pohybují se pouze v předem určených představách odborníků. Narážíme tak na konflikt mezi představou o realitě a realitou samotnou. Jak tedy nastavit rámec, který by co nejvíce pomáhal, aniž by zasahoval nejen do základních práv a svobod, ale také do právní a snižování jednotlivce?

Nápravní systém po své novelizaci umožnil nastavit nejen kontrolní, ale nově i pomocné mechanismy, které umožní začlenění osob s mentálním postižením do majoritní společnosti. Já se budu blíže v nově vzniklém institutu, jednak opatrovnictví a jednak nápomoci při rozhodování. Tyto právní instituty poskytují komplexní pomoc, podporu i kontrolu, já jsem se rozhodla se zaměřit na velmi podstatnou oblast, na finanční hospodaření.

Hlavním cílem mé diplomové práce je odpověď na otázku jaký je postoj klientů i zástupců institutu opatrovnictví a nápomoci při rozhodování k finančnímu hospodaření u osob s mentálním postižením.

V následujícím textu nechci porovnávat oba instituty, ale chci je přiblížit a poukázat na to, že si nekonkurují, nýbrž se vzájemně doplňují. Tak poskytují v t-

rámec pro individuální řešení života lidí s mentálním postižením. Každý z institutů má rozhodně své pozitivní i negativní stránky. Není mým cílem na ně poukazovat nebo je dokonce hodnotit. Ve své diplomové práci se chci vyhnout kategorizování, co je dobré a špatné, mým přáním je poskytnout nám tyto zamýšlené, podložené výzkumem a znalostmi získanými z mého pracovního zastavení na pozici terénního sociálního pracovníka v podpoře samostatného bydlení pro osoby s mentálním postižením.

Pro svoji diplomovou práci jsem zvolila kvalitativní výzkum prostřednictvím rozhovorů s vybranými lidmi, jejichž se zkušenosti způsoby týkají instituty nápomoci při rozhodování a opatrovnictví. Jedná se především o osoby s mentálním postižením využívající institut nápomoci při rozhodování nebo opatrovnictví. Druhou skupinu tvoří profesionální podpora, asistenti profesionálního podpora a opatrovníci z řad veřejných opatrovníků i opatrovníků rodinných, jinak označovaných jako soukromých. Pro svůj výzkum jsem si zvolila polostrukturovaný rozhovor. Při pokládání otázek dotazovaným osobám vyčkám, u rozhovorů s osobami s mentálním postižením si vzájemně vyčkáme. Jednak proto je osobně znám díky své práci, jednak, kvůli uvolnění atmosféry a dotvoření bezpečného prostředí. Většina z nich má vyčkáni spojené s nadřazenou pozicí nebo s oficiálním jednáním. Poté se uzavírají a situace je pro ně diskomfortní. Mým cílem bylo vytvoření vhodného prostředí, aby mohli mluvit otevřeně, proto je poté mi věnují mnohem více.

Rozhodla jsem se svou diplomovou práci rozdělit na tři základní části teoretickou, metodickou a výzkumnou. V teoretické části popíšu instituty nápomoci při rozhodování a opatrovnictví. Dále se budu zabývat finančním hospodařením u uvedených institutů ve vztahu k osobám s mentálním postižením. Mojí cílovou skupinou jsou osoby s mentálním postižením, proto popíšu podstatné náležitosti dané skupiny. Rozhodla jsem se, že poskytnu dostatečný prostor metodické a výzkumné části. V metodické části se zaměřím na metodologické zakotvení svého výzkumu, nebo v rozhovorech jsem získala dost zajímavých informací, slyšela mnoho názorů a problémů, které stojí za zveřejnění. Ve výzkumné části proto budu interpretovat získané informace a podkapitoly budu korespondovat s dílčími cíli.

Teoretická část

1 Podprávní opatření nápomoc při rozhodování

Při novelizaci občanského zákoníku se hledalo řešení pro narovnání vzniklého nepořádku a pokroucení právního řádu vzniklých za doby komunistického režimu. V nichž odvětvích českého práva se vlastně měnilo přeměně úplně od začátku, inspirace se hledala v prvorepublikovém právu, ovšem u nichž institutů jsme se museli podívat do základů evropského práva. Nápomoc při rozhodování má inspiraci v římském právu. Samotný název jasně evokuje, že se jedná o pomoc, nikoliv kontrolu. Základem sociální práce je vyvažovat kontrolu a pomoc. V předcházející právní úpravě fungoval pouze prvek zaměřený na kontrolu, tedy opatrovnictví, kterému se budou novat dále. Po novelizaci tedy došlo k narovnání faktického vztahu.

1.1 Právní zakotvení

Konečná podoba institutu nápomoci při rozhodování musí být v souladu s Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením, která na nejvyšší úrovni řeší narovnání právních vztahů osob s handicapem. "Navržená úprava podpory při rozhodování vychází z článku 12 odstavce 3 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením¹, umožní ujmout přístup k asistenci, aby mohla být uplatněna jejich způsobilost k právním úkonům. Při tvorbě zákonného znění nápomoci při rozhodování bylo rozhodnuto, že se zvolí rovina, kdy to bude alternativní nástroj ochrany, stojící vedle náhradního rozhodování v podobě opatrovnictví." (Prudíková a Matiaško, 2013, str. 413)

Nápomoc při rozhodování je v základu popsána v §45 Občanského zákoníku. Dále se blíže popisuje a vysvětluje v §46-§48 OZ.

§ 45 Nápomoc při rozhodování

"Potřebuje-li člověk nápomoc při rozhodování, protož mu v tom duševní porucha přináší obtíže, třebaže nemusí být omezen ve svéprávnosti, může si s podporou ujednat poskytování podpory; podpora může být i více." (Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník)

¹ 1. 12 odst. 3 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením: "Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, přijmou odpovídající opatření, aby umožnily osobám se zdravotním postižením přístup k asistenci, kterou mohou pro uplatnění této právní způsobilosti potřebovat."

Ze znění je patrné, že se nejedná o náhradní rozhodování, jako je to v případě opatrovnictví, ale o poskytování pomoci a podpory. Pokud tedy podporovaná osoba nechce přijmout radu podporce, je to její rozhodnutí a podporce nemůže prosadit svůj pohled na věc. Zde platí známé pořekadlo, že chybami se člověk učí a podporovaná osoba se rozhoduje v domě sama za sebe. Jaký je tedy vztah mezi podporcem a podporovaným?

1.2 Vztah mezi podporcem a podporovaným

Ve skutečnosti každý z nás dennodenně dělá samostatné rozhodnutí, ale je tomu opravdu tak? Pokud se rozhodujeme, tak nás ovlivňují názory naší rodiny, partnera, přátel, spolužáků..., ve skutečnosti činíme samostatné rozhodování s ním jakým druhem podpory. U osob s mentální poruchou také platí, že jsou jejich rozhodnutí ovlivňována, mluvíme hovoříme o tzv. neformální podpoře. Neformální podpora ovšem není z mnoha důvodů dostatečná a musí být nahrazena podporou formální.

"Často je tedy podpora poskytovaná asistentem nebo poradcem jedinou intervencí, jejíž osoba s duševní poruchou potřebuje. Formalizace má svoji podstatu z hlediska právního zajištění a zakotvení podpory. Za druhé je preferováno i osobami se zdravotním postižením, jejich blízkými, nebo těmi samými, kteří cítí své limity, a tudíž potřebují rady a pomoci od osob, které si vybrali jako podporce." (Prudíková a Matiaško, 2013, str. 413) Mohu potvrdit, že lidé, kteří mají uzavřenou smlouvu s podporcem, si ve většině případů prohlásí omezením svéprávnosti a stanovením opatrovnictví. Uvědomují si svých limitů nepovažují za negativní, ale spíše za pozitivní věc. Pokud si své limity uvědomují, jsem ochotný vyhnout se rizikovému chování v oblasti, kde existují. Tito lidé si dávají pozor a mají podstatně větší šanci u soudu prokázat, že mohou žít bez omezení svéprávnosti s podporou podporce. Úprava institutu nápomoci při rozhodování práv popsané umocňuje.

"Zaprvé norma nesmí potlačit právo člověka na sebeurčení a autonomii, presumpci způsobilosti a právo na rozhodování. Musí tedy být zajištěna rovnost před zákonem, bez diskriminace na základě zdravotního postižení osoby. Zadruhé musí být vždy prvotní v zájmu člověka se zdravotním postižením. Zatím se vychází z předpokladu, že každý člověk bez rozdílu potřebuje asistenci při rozhodování." (Prudíková a Matiaško, 2013, str. 413-414)

Podpora je tedy poskytována na základě pochopení o vzájemné rovnosti při rozhodování, mezi podporcem a osobou se zdravotním postižením probíhá dialog i spolupráce, aby bylo dosaženo nejlepšího zájmu osoby bez prosazování v její podpoře. Podpora je založena na vzájemné důvěře. Pokud podporec nevěří, že to podporovaný zvládne, a pokud podporovaný nevěří svému podporci, že mu radí a pomáhá bez prosazování své vůle, tento vztah nebude funkční a udržitelný.

Jestliže dojde osoba s mentálním postižením k názoru, že ve vybranou osobu má důvěru a peje si jí mít za svého podporce, dochází k sepsání smlouvy² a jejímu schválení před soudem. Jakékoliv jiné formy jsou nepřijatelné a především neplatné, protože nemají oporu v zákoně. Institut nápomoci při rozhodování je z procesní stránky ošetřen zákonem č. 292/2013 Sb., O zvláštních řízeních soudních.³ V zákonu je upravena nápomoc při rozhodování z hlediska typu soudního řízení, jak probíhá schválení, tedy vznik smluvního vztahu podporce a podporovaného, ale i zánik jejich smluvního vztahu. Úprava je v §31 a §32 zákona č. 229/2013 Sb.:

§31 Podmínky řízení

V řízení soud rozhoduje zejména o:

- a) splnění podmínek v předem prohlášení,*
- b) změny nebo zrušení předem prohlášení,*
- c) schválení smlouvy o nápomoci,*
- d) odvolání podporce,*
- e) schválení zastoupení členem domácnosti.*

(Zákon č. 292/2013 Sb., Zákon o zvláštních řízeních soudních)

Paragrafem 32 zákona č. 292/2013 Sb., se rozvádí ustanovení §31 písm. c) téhož zákona, což je podstatné pro uzavření a potvrzení vztahu mezi profesionálním podporcem a podporovanou osobou.

²Smlouva o nápomoci organizace SKOK do života, o.p.s. - příloha č. 1

³ "Zákon o zvláštních řízeních soudních je normou, která se v řízení týká tzv. nesporných řízení, upravující především vztahy pro budoucnost a mají plnit preventivní funkci. Pro nesporná řízení je typické to, že jdou zahájit na návrh i bez návrhu. Soud u v řízení rozhodnutí týkajících se podporných opatření rozhoduje formou usnesení. Nebo zákon o zvláštních řízeních soudních je tzv. uzavřeným zákonem, podstatné je, aby každé řízení, které se má podle tohoto zákona vést, bylo výslovně upraveno v zákoně. Proto je podstatný §31, kde je založena pravomoc soudu o uvedených v čech jednat." (Jirsa a Prudíková, 2016, str. 110-111)

§32 Zahájení řízení

(1) O schválení smlouvy o nápomoci lze rozhodnout jen na návrh podporovaného nebo podp rce.

(2) K návrhu podle odstavce 1 musí být přiložena smlouva o nápomoci; není-li smlouva uzavřena v písemné formě, musí být její podstatný obsah zachycen v návrhu. (Zákon č. 292/2013 Sb., Zákon o zvláštních řízeních soudních)

Je patrné, že smluvní vztah mezi člověkem s mentálním postižením a jím vybranou osobou, v níž má důvod vzniknout na základě smlouvy, která se uzavírá v písemné formě. Smlouva je schválena soudem, pokud soud neshledá, že je existence v cí odporujících uzavření smlouvy. Když není smlouva písemně sepsána předem (např. z neznalosti informací, které jsou pro ni podstatné i z nejistoty), je možné její vznik před soudem i zvláštním řízením soudním. Zákon o zvláštním řízení soudním umožňuje řízení, ve kterém dojde k přednesení návrhu. Dojde-li soud k názoru, že zájmy podporované osoby nejsou v kolizi se zájmy podporovatele, nařídí jednání, přičemž se uzavře vztah mezi podporovatelem a podporovaným.

Obanský zákoník a Zákon o zvláštních řízeních soudních funguje na stejné filozofii, kdy oba zákoníky se snaží o upravení podporovaného rozhodování namísto rozhodování náhradního. Soud má za povinnost projednat smlouvu o nápomoci a je povinen smlouvu o nápomoci schválit, pokud neexistují skutečnosti tomu odporující. "Vzhledem k tomu, že při schvalování nápomoci se jedná o smlouvu, tj. dvoustranný akt, se kterým musí obě strany vyslovit souhlas, není možno, aby soud něco okrojil jedné ze stran i dokonce oběma, že bude sám iniciovat takové řízení. Jedná se o výraz autonomie vůle podporovaného, který dojde k závěru, že potřebuje podporovatele. Proto, aby byla smlouva dodržována v rámci smluvními stranami, se musí strany zavázat dobrovolně o vlastní vůli." (Jirsa a Prudíková, 2016, str. 116)

1.3 Komunikace mezi podporovatelem a podporovaným

Pro vytvoření vztahu mezi podporovatelem a podporovaným je zásadní důležitost, která vede k sepsání smlouvy a potvrzení rozhodnutí podporované osoby soudem. Je to základ, na kterém se musí stavět, aby spolupráce fungovala. To ovšem není možné bez komunikace mezi podporovatelem a podporovanou osobou. Specifika komunikace osob s mentálním postižením budu rozebírat v kapitole s názvem Mentální postižení.

Zde chci uvést, jaké předpoklady musí mít člověk, který se rozhodl, že bude profesionálním psychologem.

Zákon nespecifikuje vzdělání, znalosti a dovednosti osob, jen si má být profesionálnímu psychologovi. Často se pro tuto roli rozhodují sociální pracovníci, pracovníci v sociálních službách a dalších oborech blízkých povolání. Měly by vycházet z požadavků a předpokladů, které by měli naplňovat. Nevylučuji možnost, že psychologové mohou vycházet z jiných kruhů, jako je rodina, partner či příbuzní, ovšem i oni by si měli uvědomit, že postavení psychologem nese klade nároky a povinnosti.

Matoušek popisuje základní předpoklady a dovednosti, které musí mít osoba pracující v sociální oblasti. "Potřebné předpoklady a dovednosti vymezují jako zdatnost a inteligenci, empativnost, důvěryhodnost a komunikační dovednosti. Rozhodnutí jedince, že bude pomáhat druhým je chválné, ale musí si uvědomit, že pomáhající profese je značně náročná a vyžadující práci, která klade velké nároky na fyzickou a psychickou zdatnost. Inteligence je zásadním předpokladem pro kvalitní provádění pracovních úkolů, nebo je nutné neustále zvyšovat své znalosti, seznamovat se s novými teoriemi, technikami a celkovým vývojem v oboru. Empativnost je termín, který je často zaváděcí, ale empativnost nelze chápat pouze z fyzického hlediska. Empativnost je i o tom, zda se klient bude schopen názorů přijmout a přiklonit k pracovníkovi, zda dojde k citovému a myšlenkovému přiklonu." (Matoušek, 2008, str. 51-52)

Komunikaci bereme jako běžnou součást života, ovšem nemusí to být úplně samozřejmé. Při práci s lidmi s mentálním postižením jsem zjistila, že je důležité si najít a zapamatovat způsob nastavené komunikace u každého klienta zvlášť. Vysvětlení, které funguje u jednoho klienta, může být u jiného nedostatečné. Není to pouze o předání informací, ale i o způsobu, tónu řeči, emocích, také míst a času. Komunikační dovednosti jsou jednou z oblastí, které je důležité zlepšovat a hledat nové způsoby a typy, protože selhání může přijít i z tak prostého důvodu, jako je vzájemné nepochopení si.

"Poslední uváděnou dovedností jsou komunikační dovednosti, které jsou pro pracovníka v pomáhajících profesích nezbytné. Komunikační dovednosti sami o sobě nepředávají řešení situace, ale jsou prostředkem k navázání kontaktu a vztahu s jedincem. Matoušek cituje Egana, který vidí tyto i základní komunikační dovednosti,

a to fyzickou přítomnost, empatii, naslouchání a analýzu klientových potřeb." (Matoušek dle Egana, 2008, str. 52) Rovněž v Metodice výkonu podpůrných činností, která vznikla v projektu Školní podpory pro rozhodování lidí s mentálními poruchami, realizovaných za podpory prostředků Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost, se hovoří i o schopnostech komunikace a její důležitosti.⁴

1.4 Vzdělávání a zvyšování kompetencí

V předchozí kapitole jsem psala, že o pozici profesionálního pracovníka mají zájem především osoby pracující v sociální oblasti. Ve většině případů se jedná o sociální pracovníky a pracovníky v sociálních službách, kteří plní roli pracovníka například v rámci své organizace či zařízení. Řídí se zákonem č. 108/2006 Sb., O sociálních službách, který jim uděluje povinnost dalšího vzdělávání. Ve většině oborů se považuje dosažené vzdělání nutné k výkonu daného povolání za základ a předsudkem k tomu, aby se osoba zvolené profese mohla vyvíjet. Další vzdělávání v rozsahu určeném zákonem nebo zaměstnavatelem je podmínkou pro kvalitní plnění povinností. V sociálních službách je to stanoveno v §111 odst. 1 a 2 zákona č. 108/2006 Sb.

§ 111

(1) Zaměstnavatel je povinen zabezpečit sociálnímu pracovníku další vzdělávání v rozsahu nejméně 24 hodin za kalendářní rok, kterým si obnovuje, upevňuje a doplňuje kvalifikaci. Pokud pracovník sociálního pracovníka u zaměstnavatele netrvá celý kalendářní rok, činí rozsah dalšího vzdělávání jednu dvanáctinu částky rozsahu uvedeného ve většině první za každý kalendářní měsíc trvání pracovního poměru. V případě nepřítomnosti v práci v rozsahu delším než jeden kalendářní měsíc se rozsah dalšího vzdělávání krátí o jednu dvanáctinu celkové částky rozsahu. Povinnost zabezpečení dalšího vzdělávání se nevztahuje na zaměstnance ve zkušební době.

(2) Formy dalšího vzdělávání jsou

- a) specializační vzdělávání zajištěvané vysokými školami a výššími odbornými školami navazující na získanou odbornou způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka,*
- b) účast v kurzech s akreditovaným programem,*

⁴Odkaz na metodiku: <http://www.trass.cz/wp-content/uploads/2016/02/metodika-vykonu-opatrovnictvi.pdf>

- c) *odborné stáffe,*
- d) *ú ast na -kolicích akcích,*
- e) *ú ast na konferencích. (Zákon . 108/2006 Sb., Zákon o sociálních slufbách)*

Ze zn ní zákona je patrné, fe existuje povinnost dal-řho v zd lávání v n kolika podobách v minimálním rozsahu 24 hodin za rok. Ta ov-em platí pro osoby v roli profesionálního podp rce, které to mají v rámci svého zam stnání. Povinnost nevzniká osobám z rodiny, p íbuzným, v rámci partnerství í p átelství k podporovanému, který si ji zvolil za svého podp rce. Existuje tedy dvojí pohled na osobu podp rce a následn dvojí praxe. Pro jednu skupinu máme povinnost dal-řho vzd lávání a zvy-ování jejich kompetencí, pro druhou skupinu je totéř na bázi dobrovolnosti. Argument, fe podp rce pocházející z kruhu rodiny nebo p íbuzných zná podporovanou osobu podstatn lépe není zrovna vhodný. Z vlastní praxe musím íci, fe je to asto na -kodu, protofe vznikají chyby a nedorozum ní z faktu, fe toho lov ka znám, vím, co chce a pot ebuje. Dochází k vynechávání dosti zásadního kroku promluvit si a dohodnout se. Problém není vřdy na stran podp rce pocházejícího z blízkého kruhu podporovaného, protofe institut nápomoci p í rozhodování je v platnosti krátkou dobu a své místo v praxi stále hledá. Pot ebuje as, aby mohl být -írokou ve ejností p íjat a za al být vyuffíván v podstatn v t-ím m ítku. S tím p ímo souvisí vzd lávání a vytvo ení zázemí pro osoby, jeř se rozhodly být podp rci.

2 Opatrovnictví

Opatrovnictví lovká je speciální právní institut sm uující k ochran práv jedince, který má snížené schopnosti sám právn jednat. V obanském zákoníku je upraveno podstatn í ejí nevl nápomoc p i rozhodování. Jedním z hlavních d vod je, že se jedná o náhradní rozhodování za sv enou osobu, dochází tedy ke zvý-ení míry kontroly a z ur itého pohledu i k zásahu do základních práva a svobod. Opatrovnictví jde v na-em právní ádu ve v t-in p ípad ruku v ruce s omezením svéprávnosti.

2.1 Právní zakotvení

Institut opatrovnictví je v obecné rovin upraven v §457 - §464 OZ, dále se upravuje opatrovnictví lovká v §465 - §485 OZ, kde je upravena i tzv. opatrovnická rada, nov tam spadá i opatrovnictví právnické osoby dle §486 - §488 OZ. Opatrovnictví je vřdy ur eno soudn , soud rovn vl upravuje rozsah opatrovnictví a to p edev-ím p es p esný popis omezení svéprávnosti u posuzovaného jedince. Zásadní pro práci je dodrřování rozhodnutí o omezení svéprávnosti, kde je p esn popsáno omezení a jeho rozsah. Opatrovník p es vysv tlení rozhodnutí soudu m fl opatrovanci ujasnit, pro je omezen, a jaké to pro n ho znamená zm ny v řivot .

Okresní soud v Hradci Králové rozhodl samosoudkyní, o omezení svéprávnosti a opatrovnictví a zm nu opatrovníka

takto:

1. *Posuzovaná XY, nar. se omezuje ve svéprávnosti tak, že není oprávn na:*
 - *inít právní jednání, jeho vl majetková hodnota p esahuje 200 K s m sí ním limitem do vý-e jejího invalidního d chodu*
 - *nakládat s majetkem, jeho vl hodnota p esahuje 200 K*
 - *uzavírat smlouva, jejich vl jednotlivá pln ní p esahují 200 K*
 - *disponovat s finan ní ástkou vy-í nevl 200 K*
 - *právn jednat v souvislosti s vy izováním d chodu, dávek státní sociální podpory a jiných sociálních dávek*
 - *právn jednat p i vy izování osobních doklad*
 - *právn jednat ve vztahu k informa nímu systému evidence obyvatel*
 - *právn jednat v pracovn právních vztazích*
 - *uzav ít manželství i registrované partnerství*
 - *vykonávat rodi ovskou odpov dnost a stýkat se s nezletilou dcerou bez p ítomnosti jiné svéprávné osoby*

- rozhodovat o poskytnutí zdravotních služeb, pop. d sledcích jejich poskytnutí s výjimkou b řných lékařských zákrok
- volit a být volena ve volbách

Omezení svéprávnosti posuzované se stanoví na dobu 5 let od právní moci tohoto rozsudku.

.....

Od vodn ní:

Usnesením Okresního soudu v Chrudimi ze dne, .j. soud zahájil ízení o zm n opatrovníka XY, a to na základ podn tu u in něho QW, který sd lil, že jifl funkci opatrovníka zastávat nechce. Zárove soud p enesl místní p íslu-nost na Okresní soud v Hradci Králové.

Usnesením zdejšího soudu ze dne soud zahájil ízení o svéprávnosti a opatrovnictví posuzované XY.

Rozsudkem Okresního soudu v Chrudimi ze dne ... soud jmenoval opatrovníka posuzované XY QW a p iznal mu oprávn ní spravovat jm ní v rozsahu b řné správy.

Z výpisu z evidence obyvatel soud zjistil, že posuzovaná XY a její opatrovník QW jsou rodi i nezletilé

Opatrovník v rámci své výpov di sd lil, že jifl nechce být opatrovníkem posuzované, protože posuzovaná ho jako opatrovníka nerespektuje a on nemá dohled nad jejím hospoda ením.

Z rozsudku Okresního soudu v Chrudimi ze dne ... soud zjistil, že nezletilá ... byla sv ena do pé e otce a matce bylo stanoveno výřivné ve vý-í 500 K m sí n .

Ze znaleckého posudku vypracovaného na základ ustanovené soudní znalkyní MUDr. ... a z výsledku soudní znalkyn soud zjistil, že posuzovaná trpí lehkou mentální retardací u nep ízniv strukturované osobnosti s disharmonickým vývojem, emo n deprivované, sociáln zanedbané se závislou vazbou na opatrovníkovi. Psychická porucha je trvalého charakteru a neexistuje u ní kauzální lé ba, Projevuje se nízkým intelektem, špatn srozumitelnou e í, úzkostností, pasivitou, bojácností, zvý-enou ovlivnitelností cizími lidmi, slabou schopností logického my-lení a slovního, a sociálního porozum ní. Medicínské znalosti nejsou schopny intelektový deficit zvrátit i vylé it. Rozpoznávací a ovládací schopnosti mohou být u posuzované snížené, je t eba je posuzovat v kařdé konkrétní situaci. Du-evní porucha naru-uje schopnost posuzované samostatn se rozhodovat. Posuzovaná je schopna projevit pouze okamřitá p ání k uspokojení základních pot eb bez dosahu do budoucnosti. Hrozí jí zneuřtít t etí osobou. Je schopna nakládat pouze s nízkou sumou kolem 100 K ařl 200 K p í okamřitým pln ní na nákup v cí b řné spot eby. Není schopna výdaje plánovat v horizontu m síce a tak své finance chránit. Není schopna nakládat s nemovitým majetkem, není schopna po izovat pro p ípad úmrtí záv . Pot ebuje dohled jiné osoby p í pé i o vlastní osobu. Musí jí být p ípomínána hygiena, není schopna si zabezpe it plnohodnotnou stravu. Není schopna vy ídit slořit j-í záleřitosti na ú adech, porozum t instrukci a za ídit se podle ní, ani hájit své zájmy. Posuzovaná není schopna porozum t

d sledk m uzav ení smlouvy. je schopna pouze velmi jednoduché stereotypní manuální práce pod dohledem a po trp livém zau ení.

Ze sd lení Oblastní charity Hradec Králové, Domu Matky Terezy, soud zjistil, že chování posuzované je naprosto v po ádku. Posuzovaná ádn spolupracuje na e-ení své sociální situace. S financemi hospoda í tak, že si na po-t peníze sama vybírá a ukládá si je do depozitní pokladny v domov . Se svým p újem zvládá hospoda it. Nechá si radit p i e-ení svých dluh v i spol. ProfiCredit. Chce asto kupovat své dce i dárky. S hygienou má problémy a pot ebuje v této oblasti dohled.(ást rozsudku OP .../2016 - ..36 o omezení svéprávnosti v anonymizované podob)

Omezení svéprávnosti je intenzivní zásah do práv jedince, proto je právn zakotven i pravidelný p ezkum popsaného stavu, v t-inou se tak iní jednou za 3 roky, ale m fle to být i za 5 let. Existuje i moflnost opatrovnictví bez omezení svéprávnosti lov ka, ov-em jedná se spí-e o výjimky, p edev-ím ve vztahu k osobám s mentálním postifením.

§463

"(1) Opatrovníka jmenuje soud; sou asn ur í rozsah opatrovníkových práv a povinností. Osoba, které byl opatrovník jmenován, se na dobu trvání opatrovnictví stává opatrovancem.

(2) Pofládá-li o to opatrovník, soud ho odvolá; soud opatrovníka odvolá i v p ípad , že neplní své povinnosti. Zárove opatrovanci jmenuje nového opatrovníka."
(Zákon . 89/2012 Sb., Ob anský zákoník)

Soud se ídí základním pravidlem, fle jmenování opatrovníka je vřdy pro ochranu zájm lov ka nebo je to v souladu s ve ejným zájmem. Opatrovníkem se m fle stát osoba, která p edkládá návrh soudu, ov-em nem fle si své jmenování vynutit. Soud musí vřdy dbát, aby se opatrovníkem stala osoba, jeřl vnímá své povinnosti a nejedná z vlastního prosp chu. Opatrovníci u nás pochází p edev-ím ze dvou hlavních skupin, bu se jedná o lena rodiny nebo o osobu blízkou (asto ozna ování za rodinné opatrovníky nebo soukromé opatrovníky), nebo je to ve ejný opatrovník.

§ 465

"(1) Soud jmenuje opatrovníka lov ku, je-li to pot eba k ochran jeho zájm , nebo vyřaduje-li to ve ejný zájem. Soud jmenuje opatrovníka zejména tomu, koho ve svéprávnosti omezil, tomu, o kom není známo, kde pobývá, neznámému lov ku

zůstať nemu p i ur ítém právním jednání nebo tomu, jehož zdravotní stav mu p sobí obtíže p i správ ěm ní nebo hájení práv.

(2) Od vod ují-li to okolnosti, m ě soud opatrovníku uložít, aby se v p im eném rozsahu pojistil pro p ípad, ě p i výkonu své funkce zp sobí opatrovanci nebo jiné osob ě-kodu."(Zákon . 89/2012 Sb., Ob anský zákoník)

2.2 Vztah mezi opatrovníkem a opatrovaným

Jak již bylo uvedeno, vztah mezi opatrovníkem a opatrovancem nevzniká na základ ě vztahu d v ry a podpisu smlouvy, jako je to u nápomoci p i rozhodování. Opatrovník je jmenován soudem. Soud se p i výb ru opatrovníka ídí n kolika pravidly. Pravidla vychází nejen z morálních a etických standard ě, ale p edev-ím ze základních práv a svobod, které náleží kařdému bez rozdílu.

"Osoba, která bude jmenována opatrovníkem, výrazným zp sobem ovlivní následující řívot opatrovance. Je proto t eba, aby se p i jeho výb ru soud co mořná nejmíce snařil dbát p ání opatrovance. Prvním vodítkem pro soud bude opatrovancova v le, kterou v tomto sm ru projeví. Také proto OZ požaduje, aby soud osobu, již má být zasařeno do svéprávnosti, zhlédl ... Dal-ím požadavkem vyřád eným v OZ je, aby soud vyvinul pot ebné úsilí pro to, aby zjistil názor lov ka, o jehoř svéprávnosti se jedná, a to za vyuřtí takového zp sobu dorozumívání, který si daný lov k zvolí. Dal-ím vodítkem m ě být také opatrovancovo p edb řné prohlá-ení a v le, kterou v n m vyřád il p edtím, neř se rozsah i stupe jeho neschopnosti zhor-íl natolik, ě není schopen postarat se o své záleřitosti sám. Dále soud p ihlédne k pot ebám opatrovance a v neposlední ad také k podn t m osob, které jsou opatrovanci blízke (v tom p ípad je v-ak t eba brát v úvahu také pohnutky t chto osob)." (Durajová a Rittichová, 2017, str. 31)

Opatrovník jak rodinný, tak ve ejný musí projevovat skute ný zájem o celkový stav opatrovance, jedná se tedy o to, ě s ním musí pravideln ě komunikovat. Pokud je komunikace ztířena, má opatrovník povinnost nalézt zp sob, jak si vzájemn ě nebo s pomocí t etí strany porozum t. Musí dbát jeho práv i povinností, chránit jeho zájmy a vysv tlovat mu povahu jednání a následky, které vyplývají, jak z jednání opatrovníka, tak i z jednání opatrovance. Po novelizaci se pouze do jisté míry omezuje svéprávnost, ale již se neodebírá. Kařdá osoba tak m ě minimáln ěnit právní jednání b řná, neboli

kafldodenní (nap . drobný nákup, p eprava v hromadné doprav , objednání si kávy v kavárn , náv-t va bazénu...).

Novelizací byl zru-en stav, kdy se svéprávnost jedince pln odebírala. Tento institut byl dlouhodob brán jako nep im ený zásah do základních lidských práv. Je nutné podotknout, že se jednalo o relikv z dob komunismu. Odebírání svéprávnosti se totiž používalo jako b flná praxe p i zbavování se osob, které byly n jakým zp sobem zat flující nebo nevyhovovaly tehdej-ímu politickému systému. Bohužel ani za t ch n kolik let, kdy nová právní úprava funguje, se nedostalo do ve ejného pov domí, že se svéprávnost pouze snižuje. Z vlastní zku-nosti mohou íci, že i ve velkých institucích, které svým jednáním mohou práva jedince zásadn omezit a ohrozit jeho b flné fungování, nejsou stále dostate n informováni a pro-koleni. Vznikají z pohledu t etí strany možná úsm vné situace, z pohledu osoby, jíž se jejich jednáním týká, to tak úsm vné není.

Opatrovník má mnoho povinností a musí projevovat skute ný a komplexní zájem o opatrovance. Tím, že není jejich vztah založen na d v e, ale na rozhodnutí soudu, mají to p edev-ím ve ejní opatrovníci velmi t flké. Rozdíl od rodinných opatrovník , jež často znají své opatrovance celý flivot. Ve ejní opatrovníci jsou často p et flováni, mají soudem ur eno mnoho opatrovanc , je tedy náro né se jim v novat v takové mí e, v jaké by cht li a v jaké je to od nich o ekáváno.

2.3 Komunikace mezi opatrovníkem a opatrovancem

Opatrovníky m flme rozd lit do dvou skupin. První skupinu tvo í ve ejní opatrovníci, kte í to mají jako výkon zam stnání. Druhou skupinu tvo í tzv. rodinní opatrovníci/soukromí opatrovníci pocházející z ad rodiny, p íbuzných i jsou partnery opatrovance. V komunikaci a komunika ních dovednostech je mezi nimi rozdíl vyplývající ze vztahu k opatrovanci. Rodinný opatrovník zná osobu s mentálním postižením roky, často s ní komunikuje, mohou flít ve společné domácnosti a v t-inou je pojí silné pouto. Ve ejní opatrovníci to mají o dost t flí, musí si k své osob najít cestu, aby s ní mohli dobře spolupracovat. Pokud se to neda í, mají obvykle p isouzenou roli osoby, která zakazuje a p ikazuje, protože ve ejné opatrovnictví m fl být soudn ur eno bez souhlasu opatrované osoby. To je velká p ekáfka nejen na za átku jejich

vztahu. Veřejní opatrovníci stejně jako v tina profesionálních podporců fungují na profesní úrovni, je to pro ně povolání, z něhož jim vyplývají závazky a povinnosti.

V Metodice výkonu veřejného opatrovnictví⁵ jsou uvedeny jejich povinnosti a závazky, které vychází ze zákona a z principů spojených s veřejným opatrovnictvím. *"Nová pravidla se odklánějí od dřívějšího modelu, kdy opatrovník rozhodoval za opatrovance, namísto toho, v jeho nejlepší zájmu. Dnes se však tento model mění. Základním principem je respekt k vůli a právu opatrovance. Opatrovník nerozhoduje za opatrovance, namísto toho, ale rozhoduje spolu s ním, případně podle jeho vůle. Namísto zástupného rozhodování tím opatrovnictví fakticky přejímá prvky rozhodování s podporou."* (Durajová a Rittichová, 2017, str. 10) V zákoně je toto přesně definováno v §467 odst. 1 a 2:

§ 467

(1) Opatrovník plní své povinnosti naplňuje opatrovancova právní prohlášení a dbá jeho názoru, i když je opatrovanec projevil důvěru, v etně přesvědčení nebo vyznání, soustavně k nim přihlíží a zvažuje opatrovancovy záležitosti v souladu s nimi. Není-li to možné, postupuje opatrovník podle zájmů opatrovance.

(2) Opatrovník dbá, aby způsob opatrovancova života nebyl v rozporu s jeho schopnostmi a aby, nelze-li tomu rozumně odporovat, odpovídal i zvláštním opatrovancovým předstávám a právu. (Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník)

Je patrné, že opatrovník se nerozhoduje, zda v určité situaci vyslyší opatrovance nebo u jiných rozhodnutí za ně. Dochází k uložení povinnosti se rozhodovat společně s opatrovancem a každou záležitost mu vysvětlit. Zde dochází k tomu, že je nutné si osvojit rozmanité komunikační dovednosti a znalosti, protože každý opatrovanec je jiný. Prosté vysvětlení není totéž jako vysvětlení a domluva. Je jednoduché požadovat to od veřejných opatrovníků, ale poskytnutí komplexního návodu, jak to uinit přiložením s rokem 2019 v podobě Metodiky Veřejného opatrovnictví - praktický průvodce a rádce úředníka.⁶ Zde se přitom řeší mnohé otázky a problémy, s nimiž se musí veřejní opatrovníci denně potýkat, cestou příkladů, jasných vysvětlení a návrhů, jak na které kroky jít.

⁵Odkaz na Metodiku: http://www.kr-kralovehradecky.cz/assets/krajsky-urad/socialni-oblast/verejne-opatrovnictvi/Metodika-verejneho-opatrovnictvi_final_13_2_2018.pdf

⁶Odkaz na Metodiku: <https://www.mvcr.cz/clanek/verejne-opatrovnictvi.aspx>

Obecné zásady efektivní komunikace jsou:

- *Dávejte jednoduché a srozumitelné otázky (a neodpovídejte za ně).*
- *Nezahlcujte je informacemi.*
- *Průběžně si ověřte, jestli vám dobře rozumí.*
- *Aktivně naslouchajte (bude to součástí ní, protože vysíláte signál: zajímám, jsem pro vás důležitý).* (tvrtlíková a Juríková, 2019, str. 9)

Veřejný opatrovník má kromě svého vzdělání k ruce také metodiky, –kolení a možnost obrátit se o radu a pomoc. Rodinní opatrovníci často musí vyjít s tím, jak s osobou s mentálním postižením komunikovali a komunikují. Nic a nikdo jim nenaučí, jak mají komunikovat, nekontroluje, že to dělají dobře, ale zároveň jim neposkytuje rady a pomoc, když mají problémy. Metodiky vydávané ministerstvy jsou volně k dispozici na jejich stránkách. Problémem je, že to rodinní opatrovníci netuší nebo ho nechtějí to dělat. Považují své zájmy za dostatečné. Jistou oporu mohou získat v sociálních sítích, kam mohou jejich opatrovanec docházet. Základem je uvědomit si, že potřebují pomoc a zvládnout se s tím někde komu svěřit.

2.4 Vzdělávání a zvyšování kompetencí u opatrovníků

Vzdělávání opatrovníků je opatřeno podle rozdělení na veřejné a rodinné opatrovníky. Veřejní opatrovníci musí dbát povinností plynoucích ze zákona, mezi ně patří další vzdělávání a zvyšování svých dovedností. Rodinní opatrovníci jsou opatřeni v jisté míře opomíjením a je pouze na nich, zda se budou dobrovolně vzdělávat a zvyšovat si nové skutečnosti plynoucí z jejich postavení opatrovníka. V metodice od Ministerstva vnitra je to shrnuto:

"Nezastupitelnou roli pro obce při výkonu jejich opatrovnícké funkce mají krajské úřady, které, kromě své kontrolní činnosti, vykonávají pro obce i činnost metodickou. Jedná se především o poradenství konkrétním obcím a pomoc při řešení složitých opatrovníckých kauz. Krajské úřady pravidelně pořádají pracovní setkání, workshopy, kulaté stoly, metodické dny, kdy z těchto setkání tvoří metodické materiály i doporučení pro obce, které vykonávají funkci veřejného opatrovníka. ... Mimo vzdělávací aktivity, které realizují krajské úřady, je pro veřejné opatrovníky k dispozici nabídka vzdělávacích kurzů, které jsou především zaměřeny na problematiku praktického výkonu veřejného opatrovnictví a také velká nabídka kurzů, které se zabývají duševním

onemocněním a práci s lidmi s duševním onemocněním, psychiatrickým minimem i dluhovou problematikou a exekucemi." (Tvrdíková a Juríková, 2019, str. 35)

Veřejní opatrovníci mají často mnoho opatrovanců. Jejich obvyklým problémem je nedostatek času pro splnění všech povinností v optimální podobě. Narozdíl od rodinných opatrovníků je to pro ně povolání, mohl by i poslání, mají vytvořené k tomu podmínky, aby ho mohli řádně vykonávat. Rodinní opatrovníci mají sice jednoho, zřejmě více opatrovanců, ale je to pro ně další práce vedle té, kterou vykonávají. Nemají takové zázemí poskytující jim oporu, radu i pomoc. Je důležité říct, že jsou na to často sami a neví, kdo a kde jim může poradit i pomoci. Zásadní by mělo být rozšíření správných a jasných informací do obecné povědomí, aby každý bez ohledu na to, zda je opatrovník i podpora mohl dosáhnout na vzdělávání, informace, radu, podporu a pomoc.

3 Mentální postífení

Cílovou skupinou mé diplomové práce jsou lidé s mentálním postífením. Definovat osobu s mentálním postífením je úkol sám pro sebe. Existuje mnoho pohledů a způsobů, jak mentální postífení definovat. Ufí samotná terminologie je problematická, existují pohledy medicínské, právní, pedagogické, psychologické, sociální... V diplomové práci i v b fíném flivot pouffívám nej ast ji termín osoba s mentálním postífením, osobn ho povafluji za nejvíce frekventovaný pojem a výraz, s nímfl nemají problém ani mí klienti. Velmi asto se vyuffívá i termín osoba s mentální retardací, povafluji ho za synonymum k mentálnímu postífení, vnímám ho tak, chápu i pouffívám. Nevylu ují, fle v literatu e je n kdy mentální retardace chápána jako nad azený pojem k mentálnímu postífení, v této práci to není takto pouffíváno. Definice a vysv tlení, které pouffíji jsou mým osobním výb rem, který je v souladu se sm rem a cíli mé diplomové práce.

3.1 Definování mentálního postífení

Nalézt vhodnou definici mentálního postífení, která neposkytuje pouze obecný rámecek, je sloflité. Mnou zvolené definice jsou exkurzem do problematiky poskytující lep-í pochopení, nalezení sm ru, kterým se ve své diplomové práci zabývám. Za velmi podrobnou definici, která nutí k zamy-lení a p edev-ím pochopení, fle popsat n co tak sloflitého jako mentální postífení, povafluji vymezení od Dolej-ího: "*Mentální retardace je vývojovou poruchou integrace psychických funkcí r zné hierarchie s variabilní ohrani eností a celkovou subnormální inteligencí, závislou na n kterých z t chto initel : na nedostatku genetických vloh; na poru-eném stavu anatomicko-fyziologického struktury a funkce mozku a jeho zrání; na nedostate ném nasycování základních psychických pot eb dít te vlivem deprivace senzorické, emo ní a kulturní; na deficitním u ení; na zvlá-tnostech vývoje motivace, zejména negativních zku-enostech individua po opakovaných stavech frustrace i stresu; na typologických zvlá-tnostech vývoje osobnosti.*" (Müller, 2001, str. 28 podle Dolej-í, 1978)

Uvedená definice je velmi rozsáhlá a snaflí se pokrýt n kolik sm r chápání, kdo je to osoba s mentálním postífením. P i hlub-ím zamy-lení poskytuje d leflité informace, na základ nichfl m fleme za adit mnoho jedinc do kategorie osob s mentálním postífením, zde uvád ným jako mentální retardace.

3.2 Stupn mentálního postífení

Mentální postífení má mnoho stupňů, kdy každý se snaží pokrýt určitou skupinu jedinců se společnými znaky. Nejčastěji dochází k rozdělení na základě inteligentního kvocientu. Představuje to pevný bod, ke kterému se mohou přidávat další znaky určující, koho do dané skupiny máme přidat. Ovšem nikdy to není dokonalé a při posouzení osoby s mentálním postífením musíme vždy zkoumat daného jedince.

"Stupn mentálního postífení se řídí mezinárodní statistickou klasifikací nemocí, kterou vydala Světová zdravotnická organizace (WHO) v roce 1992, v současné době se již jedná o 10. revizi. V dokumentu se stupn mentálního postífení dělí na čtyři základní, na lehkou mentální retardaci, středně těžkou mentální retardaci, těžkou mentální retardaci a hlubokou mentální retardaci. Tento dokument rozlišuje osoby s mentálním postífením na základě výšky inteligentního kvocientu (IQ), což je nejrozšířenější pojetí. Lehká mentální retardace se pohybuje v rozmezí 50 až 69 bodů IQ, středně těžká mentální retardace v rozmezí 35 až 49 bodů IQ, těžká mentální retardace v rozmezí 20 až 34 bodů IQ a hluboká mentální retardace je 0 až 19." (Pipeková a Vítková, 2014, str. 26-27) Vedle tohoto základního rozlišení Světová zdravotnická organizace uvádí ještě možnosti jiných mentálních retardací a nespecifikovaných mentálních retardací. Tyto dvě kategorie existují především z důvodů, že jsou osoby s mentálním postífením nevládající testy a plní požadavky pro diagnostiku míry jejich postífení.

"Při diagnostikování mentálního postífení se sledují tři základní kritéria. Zaprvé úroveň rozumových schopností, tedy inteligentní kvocient a vývojový kvocient. Zadruhé požadování se nárokem na běžného člověka, což v předchozím věku jsou především komunikace, senzomotorické a sebeobslužné dovednosti. Následně v předchozím věku jakým způsobem selhávají základní dovednosti a kde jsou limity, v dospělosti poté, jak jsou osoby omezeny ve schopnostech nutných k samostatnému životu. Zatím jak lze pracovat s jejich vrozenou poruchou tak, aby jednotlivce co nejméně ovlivovala." (Pipeková a Vítková, 2014, str. 23-29)

Mentální postífení je vrozené a trvalé, pro kvalitní život každého jedince je zásadní to přijmout. Nedá se léčit, není to nemoc, proto se k mentálně postífeným nesmíme chovat jako k nemocným. Úkolem týmu odborníků je stanovit, jaké má daný

jedinec schopnosti a dovednosti a kde se nachází jeho limity. Na základ toho se musí dále pracovat, nejen oni si p ejí posouvat své hranice a hledat, co zvládnou i co jífl je nad jejich síly. V-ichni bez ohledu na to, z jaké skupiny jsme a jaká je na-e role, jim musíme poskytnout prostor, aby filii sv j flivot podle vlastních p edstav, pohlífllet na n jako na rovnocenné partnery a jako na odborníky na jejich vlastní flivot.

3.3 Lehké mentální postiflení

Pro moji diplomovou práci je nejd leflit j-í skupina osob s lehkým mentálním postiflením, protoflle na n se vztahují instituty nápomoci p i rozhodování a opatrovnickví práv ve vztahu k finan nímu hospoda ení. Pro osoby s vy-ími stupni mentálního postiflení je v praxi vyufflíván institut opatrovnickví. Existují výjimky z ad jedinc se st edn t flkým mentálním postiflením, které díky svým osobnostním rys m a limit m v dovednostech mohou mít i smlouvu o nápomoci p i rozhodování. Sv j výzkum sm ůji k obvyklé skupin , proto i ji budu blíflle specifikovat.

"V období p ed-kolního v ku bývají jedinci s lehkým mentálním postiflením tém nerozeznatelní od normálních d tí, první problémy se objevují v t-inou afl s nástupem na základní -kolu. asto dochází k odklad m nástupu. Jsou schopni se u it, tudífl jsou vzd lavatelní, problémy mají p edev-ím v teoretické práci, nebo jejich u ení je dáno spí-e mechanicky, p edev-ím na praktické úrovni. Bez v t-ích problém zvládají b flné návyky a dovednosti. V t-ina osob s lehkým mentálním postiflením má problémy se tením a psaním, tedy jsou diagnostikováni jako dyslektici, dysgrafici a dysortografici.⁷ Tyto obtíflle lze výrazn sníflit pomocí výchovy a vzd lání zam enou na rozvíjení silných dovedností a kompenzování nedostatk . D leflité je najít vhodnou motivace p es silné dovednosti jedince. V t-ina jedinc s lehkým mentálním postiflením je nezávislá v sebeobsluze, tudífl oblékání, pití a jedení jídla, toaletních a hygienických návyk ... jsou bezproblémový." (Pipeková a Vítková, 2014, str. 21-29 a TMVarcová, 2012, 42-43)

"K osvojení mluvy dochází opofld n , ale jsou schopni dosáhnout schopností vyufflívání e i p i kaflodenním flivot , nemají problémy s udrflením a sledováním konverzace. Pokud jsou k tomu vedeni nemají ani v t-í problémy p i komunikaci s léka i, ú ady..., tedy zvládají smysluplné konverzace v oblastech mimo kaflodenní

⁷Dyslexie - specifická porucha tení, dysgrafie - specifická porucha psaní, dysortografie - specifická porucha pravopisu (Kraus, 2005)

flivot." (Pipeková a Vítková, 2014, str. 21-29 a TMarcová, 2012, 42-43) Komunika ní dovednosti jsou ásto výrazn ovlivn ny prost edím, z n hofl pocházejí. Tradi n rodinné zázemí poskytuje v t-í pé i a dlouhodobou snahu pracovat na udrflování i zlep-ování v-ech dovedností. Z vlastní zku-eností vím, fle jedinci, kterým se intenzivn v novala rodina p ed nástupem do -koly a b hem -kolních let, zvládají podstatn lépe tení, psaní i po ítání. Mají v t-í slovní zásobu, lépe zvládají b flný i formální hovor, jsou si jist j-í v komunikaci.

"V sociokulturním prost edí, kde je kladen men-í d raz na teoretické znalosti, a naopak jsou vyzdvihovány praktické dovednosti, nemusí lehké mentální postiflení p sobit problém. Mohou kvalitn a plnohodnotn vykonávat práci na r zných pozicích. Nemají problém získat pracovní návyky a udrfet si je, rovn fl reagovat na zm ny i u it se novým dovednostem. Mohou mít problémy p i dodrflování nastavených norem a zvyklostí, a to nejen v práci, ale i ve spole nosti. Jsou schopni flít naplno samostatn , nebo v malých skupinkách s ur itou podporou a dohledem."(Pipeková a Vítková, 2014, str. 21-29 a TMarcová, 2012, 42-43) Vyzdvihování silných stránek, které jsou p edev-ím v oblasti praktických dovedností, je d leflité pro jejich dal-í uplatn ní v pracovním flivot . Vhodné zam stnaní je zásadní pro posílení sebev domí, nalezení místa ve spole nosti a umofl uje získat d leflitý zdroj p íjm napomáhající k nezávislosti. P i práci pomáhá vytvo ení stereotypního jednání p edev-ím v pofladovaných úkonech. Toho lze dosáhnout nap . výrobou manuál pomáhajících jedinci plnit p id lené pracovní úkoly.

Z popisu lehkého mentálního postiflení vyplývá, fle osoby s uvedenou diagnózou jsou velmi schopné zvládat v t-ínu b flných v cí, které jsou po nich pofladovány. Jsou vhodnými kandidáty pro uzav ení smlouvy o nápomoci nebo pro opatrovnictví s minimálním omezením svéprávnosti. P esto je to obecný popis celé skupiny, kaflký jedinec má svá specifika, s nimi fl se musí pracovat a hledat správnou cestu pro vzájemné porozum ní. Velkou oblastí s mnoha úskalími je práv zvládání financí a finan ní hospoda ení.

4 Finance a finan ní hospoda ení

Finance a hospoda ení s nimi jsou kařdodenní sou ástí na-eho řivota. Uřl jako malé d ti se u íme znát hodnotu pen z a díky kapesnému s nimi hospoda it. Je nám dovoleno chybovat a ze svých chyb se pou it, oporu nám poskytuje rodina. ím jsme star-í, tím více máme schopností i p řleřitostí se u it a zvládat skute né situace p i správ a pouřtí na-ich pen z. Dnes je b řlné, řle do -kolní výuky je za azena finan ní gramotnost. Stejné podmínky by m ly mít osoby s mentálním postifením i osoby s dal-ími psychickými poruchami a potířlemi. Pravdou je, řle to není samoz ejmost. V posledních letech do-řlo k velkým pokrok m, p esto je s mnoha lidmi s mentálním postifením řasto zacházeno jako s d tmi, které nemají dostatek rozumu a schopností finance zvládnout. Zákony, dobrá praxe a p edev-ím -í ení správných informací do pov domí celé spole nosti mají mnoho mezer. Uřl p íjetí faktu, řle osoba s mentálním postifením je platným jedincem na-í spole nosti, je pro mnohé nep edstavitelné, natořl p íjetí jejich p ání, sn a p edstav, jeřl jsou oprávn né, a ne tak odli-né, jak si majoritní spole nost myřl. Kolem osob s mentálním postifením koluje mnoho polopravd, omyřl a mýt vedoucích k p edsudk m. N které p edsudky jsou úřsm vné, jiné pochopitelné, ale existují i p edsudky nebezpe né a devastující.

- Omezení svéprávnosti ochrání řlov ka s mentálním postifením p ed chybnými a -patnými rozhodnutími.
- řlov k, který je mentáln postifený nenese za své jednání odpov dnost.
- řlov k s mentálním postifením neumí mluvit, takřle neumí myslet.
- řlov k s mentálním postifením nezvládá b řlný řřivot, proto pot ebuje opatrovníka, aby ho řhlídal a rozhodoval za n j.
- řlov k s mentálním postifením je nemocný, m řle být agresivní a nem l by se voln pohybovat.
- řlov ku s mentálním postifením je nejlépe n kde v úřstavu mimo spole nost, tam je vlastn v bezpe í a nic mu nechybí.
-

4.1 Finan ní hospoda ení v nápomoci p i rozhodování

Nápomoc p i rozhodování vychází ze smluvního vztahu zalořřeného na d v e. D v ra je zásadní pro komunikaci, p i nířl se sd řluje pozitivní i negativní. Pokud si

podp rce a podporovaný ned v ují, tak nekomunikují a není možné spolupracovat. Především v oblasti financí jsou vzájemné pochopení a důvěra podstatné. Tomu jsem se blížil v nově v předchozích kapitolách. Podporovaný se rozhoduje sám, v podpořenci má pouze oporu. Podp rce mu vytvoří návrh hospodaření, vysvětlí mu jeho možnosti, ale konečné rozhodnutí je v rukou podporovaného. Podp rce musí počítat s tím, že vzniknou chyby, podporovaný u jiných rozhodnutí nechtěl, na nichž se společně domluvili. Jeho povinností je upozornit na možné následky, když nastanou, tak je pomoci řešit. Platí zde pravidlo, že chybami se člověk učí.

Profesionální podp rce musí mít vzdělání a schopnosti, aby ovládal různé způsoby, jak pracovat se svými podporovanými při plánování finančního hospodaření, jak trénovat dovednosti v oblasti finanční gramotnosti, jak umět vysvětlit i složitější věci. Má mnoho rolí, je-li musí umět zvládat a vědět, kdy jakou použít.

- *"Role podp rce je primárně podporovat člověka při rozhodování svými radami a zkušenostmi.*
- *Do role podp rce patří případně zajištění dostatečného množství informací o tématu, ve kterém je činno rozhodnutí.*
- *Rovněž také dohlížení na to, že jsou zajištěny adekvátní podmínky, že se člověk může samostatně a bez nátlaku rozhodovat.*
- *Podpora při rozhodování obsahuje v širší definici i oceňování člověka. Podp rce usiluje o vztah založený na důvěře.*
- *Podp rce nerozhoduje za člověka, neprosazuje svůj zájem." (Instand, 2015, str. 18)*

Podp rce stejně jako opatrovník musí nejprve zmapovat celý život svého podporovaného, aby správně určil, kde jsou jeho zájmy. Co je nutné řešit hned, co může počkat. Na základě zmapování vytvoří svému podporovanému plán na míru.

Měl by obsahovat minimálně tyto informace:

- a) Současná situace člověka:*
 - a. Kde žije*
 - b. Jaké má možnosti*
 - c. Jaké má sociální služby*
 - d. Jakou má další podporu*

- e. *Koho zná, s kým se vídá, jaké má vztahy*
 - f. *Jaké má zájmy*
 - g. *Jaký má běžný denní režim*
 - h. *Jaké má záměny*
 - i. *Co je pro něj důležité*
 - j. *Co má rád*
 - k. *Svéprávnost*
- b) *Jeho historie:*
- l. *Co dělal*
 - m. *Kde žil*
 - n. *Kdo ho znal*
 - o. *Zdroje dalších informací*
- c) *Způsob, jakým komunikuje:*
- p. *Jaké používá nástroje pro komunikaci*
 - q. *Formulace: když člověk říká tohle, znamená to tohle a dává tohle, nebo jeho verze*
- d) *Co je důležité v životě:*
- r. *Možné rizikové situace při spolupráci s člověkem*
 - s. *Zdravotní informace, pokud je to potřeba*
 - t. *Další důležité informace. (Instand, 2015, str. 32)*

Na základě získaných informací může podprůčasně vytvořit plán krátkodobý, střednědobý a dlouhodobý. Všechny získané informace probere s podporovaným a zjistí, jaké on má představy o jejich spolupráci. Poté společně sepíše příjmy a výdaje, určí, kdy přichází příjem (invalidní důchod, příspěvky, výplaty) a kdy musí odejít podstatné výdaje (nájem, platba za sociální služby, za léky, za potraviny, za tarif apod.), zbylé peníze rozdělí podle domluvy. Zásadní je, jakou částku spojit, to je v střednědobých a dlouhodobých plánech s ohledem na neokávané výdaje. Celý plán sepíše, nakreslí nebo jinak zachytí podle představ a schopností klienta.

Na práci podprůčasně je důležité i trénink vybraných dovedností vedoucích k jejich udržení nebo navýšení, především v oblasti finanční gramotnosti. Pokud nedochází k udržování již získaných dovedností, mohou se snižovat a vznikají chyby, které mohou mít nepříznivé následky. Podprůčasně vychází z představ a přání klienta, jejich naplnění je o komunikaci a spolupráci. Například pokud se chce klient naučit zacházet s debetní

kartou, která patří k jeho útu, je dleflité vysvltit a prakticky vyzkou-et, jak celý proces vypadá a jaká nese rizika."U lidí, kte í pot ebují podporu, jsou mořnosti p íjímání odpov dnosti za sebe od p írody omezené. asto to bohufel vede k tomu, fle se jim upírají úpln . A p ece je vřdly n jaká oblast, ... , ve které odpov dnost p íjmout mohou- A v této oblasti jim odpov dnost p enechat musíme. ... P íjmout odpov dnost znamená být brán vářh , nebýt tak docela závislý na druhých." (Pörter, 2009, str. 37)

4.2 Finan ní hospoda ení v opatrovnictví

Finan ní hospoda ení u opatrovník se ídí mnohými pravidly, jeřl vychází ze zákona a podzákoných norem, ale rovn řl z etických pravidel. Opatrovník je kontrolován ve své innosti minimáln soudem. U ve ejných opatrovník jsou asto nastaveny kontrolní mechanismy v rámci jejich zam stnání. Každý opatrovník by m l udržřovat spis, slořku o svém opatrovanci, v nířl by se m ly nacházet alespo základní dokumenty.

Mezi b řnou praxí ve ejných opatrovník pat í vedení spis v listinné podob , kdy obsahem spisu jsou zejména:

- základní dokumenty (rozsudky soud , znalecké posudky, listina o jmenování opatrovníka, rodný list, oddací list apod.),
- základní anamnéza opatrovance,
- pov ení konkrétního zam stnance k výkonu opatrovnické funkce,
- pen řní deník,
- záznamy z jednání (s léka i, rodinnými p íslu-níky, pracovníky sociálních služeb apod.),
- podklady pro r zná realizovaná právní jednání. (tvrtřlková a Jurí ková, 2019, str. 17)

Opatrovník má ke správ majetku opatrovance ur ené povinnosti. Ty jsou sm ovány k praktickému vedení a k e-ení rozhodování ve vztahu k vý-i ástky. Opatrovník p esn ví, která rozhodnutí jifl podléhají schválení opatrovnické rady i soudu. Povinnosti v-ak nesm ují k b řným v cem jako je komunikace s opatrovancem, udržřování jeho schopností, trénink nových dovedností ..., to uřl je na osobním rozhodnutí opatrovníka.

"Povinností opatrovníka je spravovat jmění opatrovance s péčí řádného hospodáře, při emflení povinností opatrovníka dbát na rozmnožení jmění opatrovance. Do správy jmění lze zahrnout běžné hospodaření s majetkem opatrovance a složit jím hospodaření se jměním opatrovance. V současné době neexistuje jednotný předpis pro veřejné opatrovníky, který by definoval, jakým způsobem mají vést účetnictví, jakým způsobem mají přebírat za opatrovance důchody a jiné příjmy, zda příjmy ukládat na konkrétní účty opatrovance a depozitní účet opatrovníka apod. Mít zavedený účet je ovšem v každém případě vhodné." (Čtvrtíková a Juríková, 2019, str. 21)

U veřejných opatrovníků je struktura a podoba jejich práce s opatrovancem v oblasti finančního hospodaření v celku dobře zvládnutá. Vídí, kdy a kam se obrátit o radu a pomoc, mají nad sebou kontrolní mechanismy, je-li jsou ve prospěch opatrovance. Soukromí opatrovníci se musí rovněž řídit svými povinnostmi vycházejícími ze zákona, ovšem není tolik možností kontroly jejich běžných rozhodnutí a jednání. Na druhou stranu se nemají s kým poradit a musí se spolehnout sami na sebe. U rodinného opatrovníka je silný vztah mezi ním a opatrovancem, což je pozitivní, ale může to být i na škodu. Z vlastních zkušeností mohou říci, že rodinní opatrovníci mají tendence své opatrovance více chránit. Tím jim často škodí, protože se ve výsledku stávají zranitelnějšími. Nedostává se jim takové prostoru na poučení se z vlastních chyb, nemají takové příležitosti si vyzkoušet nakládání s vlastními penězi, nenabývají sebevědomí, neposouvají své limity... *"Mít vlastní bankovní účet je pro lidi s mentálním postižením velký krok k samostatnosti. Mnoho rodičů se tohoto kroku obává a považuje ho za velmi rizikový nebo zbytečný."* (Uhlířová a Matiaško, 2017, str. 34)

Shrnutí teoretické části

V teoretické části jsem se zabývala porovnáním institutu nápomoci při rozhodování a osob podpora. Dále jsem porovnala institut opatrovnictví v případech veřejného opatrovnictví a soukromého/rodinného opatrovnictví. Zabývala jsem se podobou důvodu, jejího vzniku i podoby mezi podporou a podporovaným, a mezi opatrovníkem a opatrovancem. Věřila jsem podobu komunikace a náležitosti, jež by měla mít, aby byla efektivní a smysluplná ve vztahu k osobám s mentálním postižením. Porovnala jsem, co je mentální postižení a blíže se věnovala velké skupině osob s lehkým mentálním postižením. Osoby s mentálním postižením, především ty s diagnózou lehké mentální postižení jsou mojí cílovou skupinou v diplomové práci.

Instituty nápomoci při rozhodování a opatrovnictví musí mít komplexní všechny prvky života osob s mentálním postižením, proto jsem se rozhodla zaměřit na finanční hospodaření a vztahy s ním spojené ve své práci. Především mě zajímá, jak vypadají vztahy vedoucí k důvěře a komunikaci, protože jsou pro zvládnutí a spolupráci s osobou s mentálním postižením klíčové.

Ve svém výzkumu chci zjistit, jak osoby s mentálním postižením vnímají vztah a důvody ve svém podporci nebo opatrovníkovi. Rovněž mě zajímá druhá strana tohoto vztahu, tedy jak totiž vidí podporci a opatrovníci. S tím přímo souvisí komunikace mezi nimi, ta je zásadní pro řešení ohrožení. Další oblast, kterou se chci zabývat, je fungování a podoba finančního hospodaření, zda existují rozdíly mezi podporou a opatrovnictvím. Každý institut totiž funguje na jiném základu. Nápomoci při rozhodování je založena na pomoci a podpoře. Opatrovnictví je založeno na náhradním rozhodování a kontrole, i když v posledních letech je snaha vnést do opatrovnictví princip, nejprve podpora a pomoc, a v případě selhání nastupuje kontrola. Poslední oblastí, která mě zajímá je naslouchání osobám s mentálním postižením, plánování jejich finančních prostředků na plnění jejich snah a potřeb. Z těchto oblastí budou vycházet dílčí cíle mé diplomové práce.

Hlavní cílem bude nalezení odpovědi na otázku: Jaký je postoj klientů i zástupců institutu opatrovnictví a nápomoci při rozhodování k finančnímu hospodaření u osob s mentálním postižením? Odpověď na tuto otázku poskytne výzkum, který specifikuji v metodické části své diplomové práce.

Metodická část

5 Metodologické zakotvení výzkumných aktivit

Ve své diplomové práci se zaměřuji na cílovou skupinu osob s lehkým mentálním postižením, nebo na to, jak se uplatňuje právní institut nápomoci při rozhodování a právní institut opatrovnictví. Svou prioritu spatřuji ve zjištění, jak institut nápomoci při rozhodování a opatrovnictví funguje v oblasti finančního hospodaření u osob s mentálním postižením. Na danou problematiku chci nahlédnout nejen z pohledu osob s mentálním postižením, na které jsou uplatněny tyto instituty, ale i z pohledu osob, které je poskytují. Mezi respondenty výzkumu budu mít profesionální podporce, jejich asistenty, opatrovníky z rodiny i veřejné opatrovníky. Chci-li zkoumat uvedenou problematiku ze všech pohledů, je při výzkumu nutná zejména průfčnost. Z vlastní zkušenosti vím, že vedení polostrukturovaného rozhovoru musím připravit osobitě předem i pro lidi. Především u osob s mentálním postižením je nutné přihlížet k jejich individuálním potřebám, stylu komunikace a vytvoření bezpečného, klidného prostředí. Mým cílem je získat relevantní informace pro výzkum, ověřené na úkor respondentů, pro které je samotné rozhodnutí o poskytnutí rozhovoru často stresující.

V následujících částech diplomové práce popíši stanovený hlavní cíl a dílčí cíle práce, vytvořím transformační tabulku a vysvětlím strategii vybranou pro mou zvolený výzkum. Rovněž se budu zabývat technikou sběru informací potřebných pro výzkum a charakterizují vybraný výzkumný soubor. V závěrečné kapitole metodické části se budu zabývat riziky výzkumu.

5.1 Hlavní cíl a dílčí cíle

Hlavním cílem mé diplomové práce je odpovědět na otázku, jaký je postoj klientů i zástupců institutu opatrovnictví a nápomoci při rozhodování k finančnímu hospodaření u osob s mentálním postižením.

Hlavním výzkumným cílem diplomové práce je zjistit pohled obou smluvních stran institutu podpůrného opatření nápomoc při rozhodování na finanční hospodaření a pohled obou stran institutu opatrovnictví na finanční hospodaření.

Výše uvedený hlavní výzkumný cíl lze rozdělit na tři zásadní oblasti, které korespondují s dílčími cíli mé diplomové práce. Za prvé jde o oblast komunikace mezi profesionálním podporcem a podporovanou osobou nebo opatrovníkem a opatrovancem. Druhá oblast se týká finančního hospodaření, jakou má podobu a průběh. Poslední, třetí oblast, je zaměřena na vývoj a budoucnost podporované osoby nebo opatrovance.

Dílčí cíle jsou také tři, protože korespondují se třemi oblastmi, které vyplývají z hlavního cíle. K dílčím cílům jsem připsala teoretické části. Rovněž k nim navedly mé pracovní zkušenosti získané v zaměstnání, kdy známá část mé pracovní náplně s lidmi s mentálním postižením se týká finančního hospodaření. Finanční jakožto téma, na které je zaháknuto téměř každé konání spojené se službami, jež jim poskytujeme jako sociální pracovnice organizace, s níž uzavřeli smlouvu. Jakožto téma, které je drtivé, ale zároveň svazuje v jejich každodenním životě.

Dílčí cíl 1 (dále uváděn jako DC1): Zjistit, jak vypadá a funguje komunikace mezi profesionálním podporcem a podporovanou osobou nebo mezi opatrovníkem a opatrovancem.

Zde chci zjistit, k jakému právnímu institutu má dotazovaná osoba vztah (institut nápomoci při rozhodování nebo opatrovnictví), na jaké straně stojí (profesionální podporce, asistent profesionálního podporce, opatrovník x podporovaná osoba, opatrovanec). Zajímá mě, jakým způsobem spolu komunikují, jak často a v jakém prostředí se scházejí. Ráda bych zjistila, zda jsou schůzky pravidelné a je stanoven nějaký opakující se cyklus, kdy se setkávají a očekávají i aktuální potřeby vyplývající ze situace daného jedince.

Docílím toho pokládáním otázek na popsání právní instituty, na četnost schůzek a způsob, jak schůzky vypadají. Podle vývoje jednotlivých rozhovorů polořím další otázky, jež vhodně doplní získané informace.

Dílčí cíl 2 (dále uváděn jako DC2): Zjistit, jakou formu a obsah má finanční hospodaření u osob s mentálním postižením, zda se liší v jakých aspektech u institutu nápomoci při rozhodování a opatrovnictví.

V druhém dílím cíli se zajímám o to, jak vypadá finanční hospodaření u osob s mentálním postižením. Chci se zaměřit na vytváření finančního plánu, jejich podobnost, nebo rozdílnost u institutu nápomoci při rozhodování a opatrovnictví, zda se vytváří krizové plány, jaké se používají nástroje při vytváření plánu hospodaření. Zajímá mne orientace v problematice financí, vzdělávání a zvyšování kompetencí u osob s mentálním postižením v pozicích podporované osoby nebo opatrovance i u osob z řad profesionálních podporců a opatrovníků.

Toho chci docílit pomocí otázek položených na zpusoby finančního hospodaření, které používají, na vytváření a podoby finančních plánů. Dále se budu ptát na orientaci v oblasti financí, na zvyšování kompetencí a zpusoby vzdělávání. Položím i otázku cílenou na zjištění, zda ví, kam se mohou obrátit pro radu, pomoc i vzdělání nejen v oblasti financí. Opat se budu vhodně doptávat, kdyby rozhovor smoval k získání informací, o nichž jsem neuvážovala nebo by mohli doplnit již získané odpovědi.

Díl í cíl 3 (dále uváděn jako DC3): Zjistit, jak jsou vnímány představy, sny a plány osob s mentálním postižením a plánování jejich budoucnosti.

Ve svém posledním dílím cíli chci zjistit, jak profesionální podporci a opatrovníci vnímají plány, představy, sny a plány osob s mentálním postižením, s nimiž pracují. Zajímá mě, zda plánují budoucnost a v jakém časovém rozmezí. Chci zjistit, zda si vůbec povídají o vážných životních změnách, které mohou nastat, nebo je to pouze vzdálená a mlhavá víc, s níž se za nou prát, ať nastane. V rámci posledního díl ího cíle p edev ím u respondentů z řas osob s mentálním postižením poskytuji prostor pro to, aby mohly doplnit cokoli, pro mě důležitého. Jak v podobě pouení, vlastního příběhu, zážitku, tak předání pocitu, který mají i mli nejen v souvislosti s finančním hospodařením.

Toho chci docílit za pomoci otázek sm ujících na představy o budoucnosti, jak ty představy zjistit a případně je zhmotnit. Soust edila jsem se i na zásadní milníky v našich životech, o kterých je sice nepřijemné mluvit, ale mohou nastat. Pomocí citlivě položených otázek a vysvětlení jsem se snažila získat nějaké informace např. o plánování v cí spojených s úrazem, nemocí, st hováním, ztrátou práce, ale i s ukončením opatrovnictví nebo smlouvy o nápomoci při rozhodování ...

Tabulka . 1 - Transforma ní tabulka cíl

Hlavní výzkumný cíl	Díl í cíl	Výzkumná technika	Indikátory	Výzkumné otázky
<p>Hlavní výzkumný cíl:Zjistit pohled obou smluvních stran institutu podp rného opat ení nápomoc p í rozhodování na finan ní hospoda ení a pohled obou stran institutu opatrovnictví na finan ní hospoda ení.</p> <p>Hlavní cíl diplomové práce: Jaký je postoj klient í zástupc institut opatrovnictví a nápomoci p í rozhodování k finan nímu hospoda ení u osob s mentálním postifením.</p>	<p>DC1:Zjistit, jak vypadá a funguje komunikace mezi profesionálním podp rcem a podporovanou osobou nebo mezi opatrovníkem a opatrovancem.</p>	<p>Polostrukturované rozhovory</p>	<p>Komunikace</p>	<p>1. Vyuffíváte institut opatrovnictví nebo nápomoci p í rozhodování? V jakém vztahu k nim jste?</p>
	<p>DC2:Zjistit, jakou formu a obsah má finan ní hospoda ení u osob s mentálním postifením, zda se li-í n jakými aspekty u institutu nápomoci p í rozhodování a opatrovnictví.</p>			<p>2. Jakým zp sobem komunikujete s opatrovníkem/profesioná lním podp rcem x opatrovancem/klientem?</p>
<p>Hlavní cíl diplomové práce: Jaký je postoj klient í zástupc institut opatrovnictví a nápomoci p í rozhodování k finan nímu hospoda ení u osob s mentálním postifením.</p>		<p>DC2:Zjistit, jakou formu a obsah má finan ní hospoda ení u osob s mentálním postifením, zda se li-í n jakými aspekty u institutu nápomoci p í rozhodování a opatrovnictví.</p>	<p>Polostrukturované rozhovory</p>	<p>Aplikace v praxi</p>
	<p>4. Jakým zp sobem e-íte finan ní hospoda ení se svým opatrovníkem/profesioná lním podp rcem x opatrovancem/klientem?</p>			
<p>Hlavní cíl diplomové práce: Jaký je postoj klient í zástupc institut opatrovnictví a nápomoci p í rozhodování k finan nímu hospoda ení u osob s mentálním postifením.</p>	<p>DC2:Zjistit, jakou formu a obsah má finan ní hospoda ení u osob s mentálním postifením, zda se li-í n jakými aspekty u institutu nápomoci p í rozhodování a opatrovnictví.</p>	<p>Polostrukturované rozhovory</p>	<p>Aplikace v praxi</p>	<p>5. Vytvá íte plány k hospoda ení s financemi? Jakým zp sobem?</p>
				<p>6. Pokud vytvá íte plán, podílíte se spole n na tvorb krátkodobého, st edn dobého a dlouhodobého finan ního plánu?</p>
<p>Hlavní cíl diplomové práce: Jaký je postoj klient í zástupc institut opatrovnictví a nápomoci p í rozhodování k finan nímu hospoda ení u osob s mentálním postifením.</p>	<p>DC2:Zjistit, jakou formu a obsah má finan ní hospoda ení u osob s mentálním postifením, zda se li-í n jakými aspekty u institutu nápomoci p í rozhodování a opatrovnictví.</p>	<p>Polostrukturované rozhovory</p>	<p>Aplikace v praxi</p>	<p>7. Orientujete se v problematice související s finan nímu hospoda ením (nap . s</p>
				<p>7. Orientujete se v problematice související s finan nímu hospoda ením (nap . s</p>

				<p>nastavením, e-ením krizových finan ních závazk , vyufíváte oficiálních nástroj , právní rámec...)?</p>
				<p>8. Zvy-ujete své kompetence a vzd láváte se, a jakým zp sobem v problematice nakládání s finan ními prost edky?</p>
				<p>9. Víte, kam se obrátit pro získání rady, podpory informací k finan nímu hospoda ení, p ípadn k dal-ímu vzd lávání?</p>
				<p>10. Mluvíte o p áních, snech, p edstavách a plánech opatrovance/klienta do budoucna?</p>
				<p>11. e-íte a spolupracujete na pln ní nastavených krátkodobých, st edn dobých i dlouhodobých cíl ?</p>
				<p>12. P ípravujete se společ n na zásadní zm ny, které mohou nastat (nemoc, úmrtí, nemožnost plnit závazky, zm na opatrovníka/ukon ení smlouvy s profesionálním podp rcem...)?</p>

DC3:Zjistit, jak jsou vnímány p edstavy, sny a p ání osob s mentálním postížením a plánování jejich budoucnosti.

Pochopení pot eb

				<p>13. Vytvořili jste společně krizový scénář nebo jinou strategickou pomůcku pro zásadní životní změny?</p>
				<p>14. Chtěli byste dodat něco k problematice finančního hospodaření u osob s mentálním postižením?</p>

Zdroj: Vlastní

5.2 Kvalitativní výzkumná strategie a technika polostrukturovaného rozhovoru

Pro své výzkumné téma jsem si vybrala kvalitativní výzkum. Kvalitativní výzkum má mnoho definic, každá má své odlišnosti a použití. Za souhrnnou definici zachycující zásadní rysy považuji tu od Maaříka: *"Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevu a problému v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz toho jevu založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Základem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu."* (Maařík, 2014, str. 17) Kvalitativní výzkum jsem zvolila z několika důvodů. Považuji ho za vhodnější pro svůj výzkum, dle mého by použití kvantitativního výzkumu neumožnilo zachytit a použít získané informace od respondentů tak citlivě a obrazně jako výzkum kvalitativní. Dalším zásadním bodem při rozhodování je zvolení cílové skupiny. Osoby s mentálním postižením mají svá specifika v komunikaci, metody a techniky, jež poskytují kvalitativní výzkum, jsou vhodnější. Rozhodnu se za poslední, ale též za důležitý bod při rozhodování považuji směřování svého výzkumu, kdy chci zachytit jev, který jsem si vybrala pro svoji diplomovou práci, a porozumět mu. Proto mi opět vychází kvalitativní výzkumná strategie jako vhodnější. Základní rozdíl mezi kvalitativním a kvantitativním výzkumem vysvětluje Dismán: *"Ověření předem formulovaných hypotéz, odvozených z dosavadního stupně poznání, je*

obecným cílem kvantitativního výzkumu. Kvalitativní výzkum sleduje vytváření kategorií, teorií, s cílem porozumět podstatě zkoumaných jevů, usilovat o pochopení všech podstatných souvislostí jevu. Kvalitativní a kvantitativní výzkum se orientuje na odlišné stránky a vlastnosti zjišťované skutečnosti." (Disman, 2000, str. 286)

Kvalitativní výzkum jsem si vybrala vzhledem k polovině svých respondentů, kteří mají lehké mentální postižení. Mnou zvolená cílová skupina je specifická, protože stejné otázky pokládám jak osobám s mentálním postižením, tak osobám, které jim dají profesionálního podpůrce, asistenta profesionálního podpůrce nebo opatrovníka. Při volbě tématu diplomové práce jsem vycházela ze svých zkušeností při psaní bakalářské práce, ale především ze zkušeností nabytých v zaměstnání, kde pracuji s lidmi s mentálním postižením a poruchami autistického spektra. Bylo mi odpočátku jasné, že od respondentů s mentálním postižením nemohu vyžadovat vyplnění dotazníku, odpovědi po telefonu, známá dotazníková řešení apod., protože by to pro ně byla extrémní zátěž a pro mnohé z nich nesplnitelný úkol. Čtení, psaní, psaní, psaní, to jsou dovednosti, které osoby s lehkým mentálním postižením sice zvládají, ale pouze v určité míře a pro většinu z nich je to diskomfortní.⁸ Výsledky by nebyly tak podrobné jako u kvalitativního výzkumu, kdy já se mohu přizpůsobit jejich potřebám a specifikaci. Kvalitativní výzkum má různé metody a techniky, které pro získání kvalitních dat poskytují prostor.

Jako nejvhodnější metodu kvalitativního výzkumu vidím rozhovory, které umožní výzkumníkovi reagovat na respondenta. Rozhovor si výzkumník vede sám, určuje si, jak bude plynout, jakým směrem se bude ubírat, jak dlouhý bude a jak kvalitní data z něho vytěží. Pro svoji diplomovou práci jsem si vybrala techniku polostrukturovaného rozhovoru. *"Polostrukturovaný rozhovor obsahuje připravené otázky, sledná a systematicky směřující k identifikaci výzkumných témat pomocí přítých detailních odpovědí. Nejdříve je jeho částí je jádro rozhovoru, které představuje schéma závazné pro výzkumníka. Skládá se z témat a otázek, které výzkumník určit musí probrat. ... Na toto jádro navazují další doplňující témata a otázky, které vhodné rozvíjí povodní záměr. Doplňující otázky mohou výborně posloužit a přinést informace přímo spojené s kontextem, mohou přispět k mnohem*

⁸"Jde o jedince, kteří s námahou svedou čtení, psaní a jednoduché psaní. Základy vzdělání získávají zpravidla ve zvláštní škole, následného vyučení jsou schopni jen ti nejzdatnější s příznivou strukturou osobnosti. Jsou značně egocentričtí, těžko chápou abstraktní pojmy, slovní zásoba bývá chudá a afektivita málo tlumená. Někteří mají dobrou mechanickou paměť." (Pavlovský, 2009, str. 94)

lepšímu uchopení problému o který se zajímáme." (Miovi, 2019, str. 80 podle Miovský, 2009).

Pro svůj výzkum jsem si připravila sadu otázek vyplývajících z hlavního cíle i dílčích cílů mé diplomové práce. Technika polostrukturovaného rozhovoru mi poskytne prostor, kdy mohu pokládat doplňující otázky a při průběhu rozhovoru reagovat na získané odpovědi. Přináší to možnost, kdy jednotliví respondenti mohou odpovídat v souladu se svými názory a myšlenkami. Respondenti mají možnost rozvíjet otázky, je-li jim více vyhovují, ale mnou stanovená kostra bude zachována. Mně osobně jako výzkumníkovi poskytuje polostrukturovaný rozhovor jasné vymezené jádro, na které podle vývoje jednotlivých rozhovorů dochází k nabízení informací. Umožňuje mi doptávat se a flexibilně reagovat. Doplňující a upřesňující otázky jsou klíčem k získávání hlubších poznatků, neokávaných informací a odkrývání zajímavých témat. Technika polostrukturovaných rozhovorů mi poskytuje lepší navázání se na respondenta, lepší porozumění a pochopení jeho životního příběhu.

Na základě výše popsaného způsobu výzkumu mám možnost v relativně krátkém časovém úseku získat velké množství informací, s nimiž mohu pracovat ve výzkumné části práce. Pro malý počet informantů bude zásadní získat kvalitní odpovědi a poskytnout prostor pro jejich rozvíjení, a tím obohatit mého výzkumu. Principy polostrukturovaného rozhovoru mi především u respondentů z řad osob s mentálním postižením poskytují prostor k navrácení k tématu, k zajištění pochopení otázek a k okamžité reakci při potížích. Pro největší možné vytížení respondent je podstatné kromě skladby otázek a vedení rozhovoru i zajištění vhodného místa, kde se respondenti uvolní a nebudou je rušit vnější podněty. Především u osob s mentálním postižením bude předchozí dohoda o správném místě zásadní k získání odpovědí a k hladkému průběhu celého rozhovoru. Na základě svých zkušeností vím, že předchozí dohoda, správné prostředí a klidné vedení celého setkání bude pro vytížení osob s mentálním postižením klíčové.

Všechny rozhovory, které proběhnou, budu se svolením respondentů nahrávat na diktafon a poté je doslovně přepisovat. S doslovnými přepisami budu pracovat ve své výzkumné části. *"Úvodním krokem na začátku analýzy je převedení dat netextové povahy do textové podoby a tento krok se nazývá transkripce. Role přepisu však nebude ve všech typech projektů stejná. ... V odborné literatuře se píše o čtyřech způsobech*

transkripce. Nejpoužívanější je doslovná transkripce. Jde o časově velmi náročnou operaci. Vyuffíváme ji v p ípad , fle se soust edíme na obsahovou a tematickou rovinu."(Mi-ovi , 2019, str. 123) Na základ mnou zvoleného sm ru výzkumu a smyslu diplomové práce považuji práci s doslovnými p episy za nejvhodnější variantu. Doslovný p epis je sice časově náročný, ale jeho podoba je jasn definována, není nutné vysv tlovat a obhajovat, jaké ásti rozhovor byly vynechány.

5.3 Výběr souboru informant

Pro svou diplomovou práci jsem nejprve musela zmapovat, kdo všechno by mohl být vhodným kandidátem pro výzkum, který jsem chtěla provést. První okruh respondent byl prostý, osoby s mentálním postižením, které mají smlouvu o nápomoci p í rozhodování nebo opatrovníka z ad rodiny, i ve ejného opatrovníka. Na základ pracovních kontakt jsem měla předčfný souhlas od dvou klient , kteří mají smlouvu s profesionálním podp rcem, od dvou klient , kteří mají soudn p id leného ve ejného opatrovníka, od klienta procházejícího si transformací z opatrovancem na osobu s uzav enou smlouvou o nápomoci p í rozhodování. Zásadní bylo získat respondenty z ad osob s mentálním postižením, jenfl mají opatrovníka z ad rodiny. To jsem si zvolila za pr b fný cíl před zahájením výzkumu, protože mi bylo jasné, fle se musím setkat a pofládat o souhlas s rozhovorem jejich opatrovníky.

Další okruh respondent byl také celkem jasný. Protofle jsem chtěla získat pohled na problematiku z obou stran, musím provést rozhovory s profesionálními podp rci a opatrovníky. Při mapování jsem bez problém získala souhlas s rozhovorem od profesionálního podp rce a asistenta profesionálního podp rce, nebo jsou sou ástí organizace, kde pracují. Na základ svých pracovních povinností pravideln komunikují s ve ejnými opatrovníky, kteří mají na-e klienty soudn p id lené. Předčfn jsem od nich získala souhlas s upozorn ním, fle musím podat formální fládost a jejich vedoucí by nem l být proti. Ukázalo se, fle problematické bude získat opatrovníky tzv. z ad rodinných p íslu-ník . Na základ kontakt jsem získala jednoho respondenta a p íslib od dal-ího, fle po předlofení výzkumných otázek a vysv tlení k emu budou odpov di pouffity poskytnou rozhovor.

Na základ zmapování možných respondent jsem dosp ěla k rozhodnutí, fle chci provést 12 rozhovor , kdy 6 respondent bude z ad osob s mentálním postižením.

Ve složení 2 respondenti s uzavřenou smlouvou o nápomoci při rozhodování, 2 respondenti, kteří mají veřejné opatrovníky, 1 respondent s opatrovníkem z řad rodinných příslušníků a 1 respondenta, jenž si prošel transformací z rodinného opatrovníka k uzavření smlouvy o nápomoci při rozhodování. Další okruh respondentů bude z druhé skupiny, kdy 2 respondenti budou z řad veřejných opatrovníků, 2 respondenti, kteří jsou rodinnými opatrovníky, 1 respondent jako zástupce profesionálních podporců a 1 respondent, který je asistentem profesionálního podporce.

Poté, co jsem našla vhodné kandidáty, jsem na základě svých předchozích zkušeností při psaní bakalářské práce zahájila trénink. Trénink spočíval v několika krátkých sezeních, kdy osoby s mentálním postižením odpovídaly na vybraná témata, abychom natrénovali soustředění se na konkrétní věc. Když byla fáze úspěšná, začala jsem diktafon. Bylo nutné, aby si na něj zvykli, že za účtu byli velmi nervózní, měli obavy, řečnou nepatř nebo na něco zapomenou. Ve výsledku stačilo několik sezení, kdy jsme mluvili i o věcných věcech za přítomnosti diktafonu, ale bez nahrávání. Velmi se nakonec uvolnili a ochotně souhlasili, že v domluvenou dobu poskytnou rozhovor na diktafon, kdy již budou odpovídat na otázky pro moji diplomovou práci. Celý postup jsem konzultovala s vedením organizace, profesionálním podporcem a opatrovníky, aby bylo vše v pořádku.

5.4 Průběh výzkumných aktivit

Před zahájením samotného výzkumu jsem zahájila předvýzkum. Vybrala jsem si dva zástupce z řad respondentů, jednoho z osob s mentálním postižením a profesionální podporčyni, a vyzkoušela jsem, zda připravené otázky jsou jasné srozumitelné a pochopitelné. Při předvýzkumu jsem došla k tomu, že bylo zapotřebí pouze malých úprav a vyzkoušela jsem si, co budu muset případně dovysvětlit. Dále se při předvýzkumu potvrdilo, že trénink s respondenty s mentálním postižením má smysl, protože při rozhovoru vše probíhalo hladce a plynule. Pouze jsem vysvětlila, co to znamená předvýzkum, a ptala jsem se okamžitou zpětnou vazbu na každou otázku. Na základě pozorování, zpětné vazby z rozhovorů při předvýzkumu jsem otázky mírně upravila. Připravila jsem se na to, že některé otázky jsou složitější a na získání odpovědi bude potřeba více času.

Na základ získaných dat a zkušeností z předvýzkumu jsem se rozhodla zahájit výzkum. Sjednala jsem si se všemi vybranými respondenty čas a místo pro rozhovor. U vybraných respondentů jsem byla v kontaktu s jejich opatrovníky a získala od nich souhlas. Bylo zapotřebí vysvětlit, že rozhovory budou součástí diplomové práce, která má jasná pravidla týkající se zpracování dat respondentů. Všem jsem nabídla (nejen respondentům, ale i ostatním osobám, kterých se to dotklo), že jim poskytnu doslovný popis rozhovoru nebo celou diplomovou práci, pokud budou mít zájem.

Nikdo nemohl tušit, že přijde pandemie Covid-19, která změnila veškeré plány. Již plánovaný rozhovor nebylo možné provést kvůli mému pracovnímu nasazení, dále z důvodů nastavených bezpečnostních pravidel, která měla chránit většinou populaci, a především rizikové skupiny. Osoby s mentálním postižením v pobytových službách sociálních služeb tam byly zázemí. Respondenti zázemí jejich opatrovníků museli dodržovat přísná pravidla a minimalizovat kontakty, byli uzavřeni ve svých kancelářích. Sami měli mnoho práce s hledáním cest, jak plnit svoji práci s novými pravidly a péřekáčkami. Nebo jsem ze svého pracovního zázemí terénní pracovník, který během pandemie Covid-19 byl zásadně vyřídřen, byla jsem označena za rizikový kontakt. Z toho vyplývá, že rozhovory s jejich opatrovníky nebyly možné. Opatrovníci zázemí rodinných příslušníků měli mnoho důvodů, pro neuskutečnit plánované rozhovory, nelze se jim divit, protože obavy, strach a nejistota byly všudypřítomné.

Náhradní termíny rozhovorů jsem mohla plánovat až po rozvolnění pravidel a zákazů po 1.6. 2020. Sama jsem do uvedeného termínu musela striktně dodržovat mnoho pravidel, plnit pracovní úkoly a povinnosti, které vycházely nejen z mé pracovní smlouvy, ale i ze zákonných povinností spojených s vyhlášením nouzového stavu. Po tomto datu jsem se opět se všemi vybranými respondenty spojila a požádala je o nové termíny pro rozhovory. Většina z nich bez větších problémů souhlasila a dostala jsem nabídky termínů v rozmezí od 9.6. do 10.7. 2020. Zajistila jsem si v práci volno na domluvené dny a snažila jsem se co nejvíce přizpůsobit požadavkům jednotlivých respondentů. Bylo těžké najít vhodný čas a místo pro rozhovory s opatrovníky, ti všichni mají mnoho povinností a po rozvolnění pravidel si mohli začít vybírat dovolené a náhradní volno. U opatrovníků zázemí rodiny nebylo lehké najít vhodný čas, protože mají stále mnoho starostí spojených s pracovním i osobním životem. Nakonec mohly proběhnout všechny rozhovory s předvolanými respondenty.

U respondentů z řady osob s mentálním postižením bylo nutné zopakovat si vše, co jsme se naučili při tréninku v zimních měsících. Pro ně které to bylo především dlouhou dobou a ztratili jistotu spojenou s vážným rozhovorem za přítomnosti diktafonu. U každého z respondentů jsem tedy především samotným rozhovorem do diplomové práce provedla nácvik rozhovoru na podobné téma s diktafonem, aby se jim navrátila jistota a zbavili se obav i strachu.

Před rozhovory s respondenty z řady profesionální podpůrkyn a její asistentky a se všemi opatrovníky probíhal v uvolněné atmosféře. Získala jsem potřebné informace i mnoho poznatků k zamýšlení. Každému z respondentů jsem především samotným rozhovorem vysvětlila účel a smysl rozhovoru, podobu, jak budou odpovědi zaznamenány, všechna získaná data budou anonymizována. Nabídl jsem jim, že pokud v případě zájmu jim poskytnu doslovné přepisování rozhovorů nebo i celou diplomovou práci.

Rozhovory s respondenty z řady osob s mentálním postižením byly náročné. Všichni byli spokojeni s výběrem míst, která se lišila na základě jednotlivých požadavků od klidné kavárny po jejich domov. Cílem bylo získat prostředí v němž se budou cítit bezpečně a nebudou se ošklivovat mluvit. Všem jsem především za účelem rozhovoru vysvětlila účel, smysl i to, že budou jejich odpovědi anonymizovány, a odpověděla na dotazy, které měli. Samotné rozhovory probíhaly převážně bez větších obtíží, někdy jsem však musela respondenty směřovat zpět k tématu. Musela jsem také více vysvětlit a opakovat otázky. Nakonec považuji získané rozhovory a data z nich za kvalitní a přínosná. Při rozhovorech byly používány i specifické zvláštnosti, někdy i vulgární výrazy, ale pro zachování autenticity a na základě přání některých respondentů je při přepisech zachovávám. Navíc mnou zvolený typ doslovné transkripce to vyjadřuje, nebo je to jeden ze základních kamenů této transkripce.

Získávání poznatků k tématu diplomové práce a rozhodování nad smyslem a smyslem diplomové práce jsem začala v letním semestru 1. ročníku. Vydala jsem, že chci navázat na bakalářskou práci v novém tématu Nápomoci při rozhodování a její využití v praxi u osob s mentálním postižením. Na základě konzultace, získání názoru a praktických pracovních zkušeností jsem se rozhodla neopustit cílovou skupinu osob s mentálním postižením a ani institut nápomoci při rozhodování. Některé poznatky z diplomové práce je možno využít v mém zamýšlení, ale i oboru, proto jsem se

rozhodla zkoumat institut nápomoci při rozhodování a opatrovnictví ve vztahu k osobám s mentálním postižením. Jedná se o velmi rozsáhlé téma, proto jsem se rozhodla ho zúžit na oblast s níž denně pracuji, na finance. Došlo k tedy položení otázky, jak téma uchopit. Nechtěla jsem tyto dva instituty porovnávat a hledat pozitiva i negativa. Považuji oba instituty za přínosné, mající svůj smysl a cíl. Rozhodla jsem se formulovat otázku diplomové práce: Jaký je postoj klientů i zástupců institutů opatrovnictví a nápomoci při rozhodování k finančnímu hospodaření u osob s mentálním postižením?

Již z psaní bakalářské práce jsem věděla, že zdroj k institutu nápomoci při rozhodování není příliš, ve většině případů se jedná o kopírování a vysvětlování zákona. Nechtěla jsem, aby se to za necelé dva roky změnilo. Institut opatrovnictví je vyvíjen dále, ale dle mě bylo najít zdroje, jež by se vztahovaly k oblasti finančního hospodaření. Bylo celkem překvapení, že se v mnoha knihách opakují podobné informace a poučky. Již při zadávání jsem věděla, že chci poskytnout v této práci prostor výzkumu a využití získaných dat nejen teoretickému základu, který je důležitý. Dle mého je podkladem pro výzkum ne hlavní oblastí diplomové práce.

Na základě předchozích zkušeností jsem začala s hledáním vhodných respondentů a především jejich získání pro výzkum. Jak jsem uváděla, určení osob, které jsou podstatné pro výzkum nebylo tak složité, složitější bylo je přesvědčit k poskytnutí rozhovoru. Poté jsem začala s tréninkem osob s mentálním postižením, aby byly rozhovory s nimi přínosné, ale nesmělo to být na úkor jejich samých. Nechtěla jsem jim způsobit stres, přivodit negativní pocity. Když jsem měla úspěšný trénink a přípravu pro samotný výzkum hotové, došlo k pandemii Covid-19 a úplnému zrušení všech plánovaných rozhovorů. Toto období bylo pro mě toto období aspoň velmi náročné a namáhavé jak po fyzické, tak po psychické stránce, práce na diplomové práci a výzkum se tím úplně zastavily. Rozvolnění, jenž se týkalo mě nastalo až s 1.6. 2020, musela jsem se rozhodnout, jak s tím naložím. Nemohu popíjet, že na základě skutečností, které mě v období pandemie potkaly jsem se rozhodovala, zda vůbec mám sílu dokončit studium. Po zvážení všech věcí jsem dospěla k tomu, že mi chybí pouze dodání diplomové práce, ale ve velmi krátkém časovém termínu.

V období června a části července jsem musela zvládnout přípravu na všechny rozhovory, jejich úspěšné provedení a doslovnou transkripci i dokončení teoretické

části a zpracování získaných dat ve výzkumné části diplomové práce. Nechtěla jsem zklamat své respondenty, kteří se mě pravidelně dotazovali na můj postup a dokončení diplomové práce.

5.5 Rizika výzkumu

První riziko jsem vnímala ve vztahu k teoretické části. Na základě zkušeností při psaní bakalářské práce jsem měla obavy z dostatečného množství zdrojů použitelných k mému tématu diplomové práce. Nejsem naivní, neočekávám, že za necelé dva roky by se výrazně navýšil počet článků, knih a dalších publikací vztahujících se k institutu nápomoci při rozhodování. Věděla jsem v dostatečném množství zdrojů k opatrovnictví. Problém vidím v tom, že je potřeba vyúflít v návaznosti na finanční hospodaření. Proto jsem od začátku, kdy jsem přemýšlela nad tématem, jsem měla cílem diplomové práce, požádala jsem s tím, že chci v této oblasti poskytnout informacím veřejných z výzkumu.

Na základě svých negativních zkušeností s neochotou potenciálních respondentů najít si někoho, kdo by poskytl jakékoliv informace jsem se od začátku zaměřila na zmapování a výběr kandidátů na respondenty výzkumu. Zmapování, výběr a domluvení respondentů jsem považovala za velkou část svého času. Měla jsem obavy, že se bude opakovat situace z doby psaní mé bakalářské práce. Ukázalo se, že to byl zásadní krok. U respondentů z řady osob s mentálním postižením bylo nutné pracovat na tréninku, aby byli schopni bez obav, nejistoty a strachu odpovídat při rozhovoru na diktafon. Tréninky před výzkumem se vyplatily a průběh jednotlivých rozhovorů byl téměř bezproblémový. U druhé skupiny respondentů z řady profesionálních pečovatelů a jejich asistentů, dále tzv. rodinných opatrovníků i veřejných opatrovníků jsem měla strach, že se nebudou chtít podílet na mém výzkumu. Částečně se mi to potvrdilo u opatrovníků. Opatrovníci pocházející ze skupiny rodiny a blízkých příbuzných měli obavy, že by se shodili, odpověděli špatně nebo to vnímali s podezřívavostí. Musela jsem se s nimi sejit a vysvětlit jim svůj záměr a smysl mého výzkumu. Většinou se uklidnilo, že v diplomové práci budou informace použity v anonymizované podobě a mají možnost si přečíst transkripci svého rozhovoru. U veřejných opatrovníků nebyl problém s jejich nezájmem, ale s potvrzením od jejich vedoucích. Podala jsem formální žádost, kde jsem opět vysvětlila, jak a k čemu chci použít získaná data. Nakonec to bylo dostatečně ující, abych získala potvrzení o možnosti provést rozhovory.

Předeevším u osob s mentálním postižením jsem měla vážné obavy, že by konání a průběh výzkumného rozhovoru mohly ovlivnit náš pracovní vztah. V této skupině respondentů z této skupiny znám osobně na základě své práce sociální pracovníce. Mé obavy směřovaly k tomu, že by skutečnosti vzniklé na základě mých pracovních povinností mohly plánovaný rozhovor ohrozit nebo úplně znemožnit. Ne vždy je má práce o pomoci a podpoře, ale také o kontrole a řešení negativních věcí. Osoby s mentálním postižením mají problém rozlišovat pracovní a soukromý život a skutečnosti s tím související. Překvapilo mě, že všechny rozhovory proběhly bez větších problémů a respondenti je zvládali na velmi kvalitní úrovni. Dokázali se oprostit od nepříjemných věcí vyplývajících z našich pracovních vztahů. Přínos pro hladký průběh rozhovoru spatřuji především v přípravě a tréninku, který jsem vytvořila na míru každému respondentovi.

Určitá rizika jsem vnímala i ve vztahu k předávání informací o otázkách a průběhu rozhovoru. Víím, že mezi sebou velmi aktivně sdílí zkušenosti, zážitky a informace, tím se nevědomě i vědomě ovlivňují a manipulují. Snáhl jsem se tomu předejít neřízením jmen jedinců vybraných pro můj výzkum, odmítala jsem jim potvrzovat informace a odvolávala se na mlčenlivost. Myslím, že to celkem zabralo spolehnout se s tím, že jsem rozhovory s respondenty z řady osob s mentálním postižením plánovala v co nejkratším časovém intervalu. Sice mi do dohodnutých termínů z důvodu výzkumného rozhovoru a jejich uskutečněním zasáhlo období pandemie Covid-19, to však bylo částečně prospěšné. Jednotliví respondenti totiž byli uzavřeni v pobytových službách nebo u svých rodin, a neměli možnost se setkávat a sdílet spolu informace.

Poslední riziko, které jsem vnímala a aktivně promýšlela, je citlivost tématu. Svými otázkami mohu zasáhnout do intimních a skrytých míst, odkrýt životní příběhy svých respondentů. Nikdy, ani s důkladnou přípravou, nemohu zajistit, že nezasáhnou do bolestných a nepříjemných aspektů jejich života. Pomohlo mi probrat to se svým supervizorem, protože je to věc, s níž se potýkám i ve svém pracovním životě. Zadelejší považuji, že mám mnohem více nabytých zkušeností na základě svého pracovního zážitku na pozici terénního sociálního pracovníka než jsem měla v době, kde jsem psala bakalářskou práci. Tehdy jsem byla při výzkumu zaskočená mírou i obsahem informací sdělených při rozhovoru, nebyla jsem na to dostatečně psychicky připravena. Nyní je situace odlišná. Víím, že můžeme kdykoliv zaskočit,

ale naučila jsem se s tím pracovat, učím se správně reagovat a především se učím zpracovat vlastní emoce a pocity s tím spojené.

Výzkumná část

6 Interpretace získaných informací

Hlavním výzkumným cílem diplomové práce bylo Zjistit pohled obou smluvních stran institutu podpůrného opatření nápomoc při rozhodování na finanční hospodaření a pohled obou stran institutu opatrovnictví na finanční hospodaření.

Pro své výzkumné čtení jsem se rozhodla pro kvalitativní výzkum a metodu polostrukturovaných rozhovorů. Rozhovor pro výzkum proběhlo dvanáct, v následujících částech textu označuji R1-R12. Všechny rozhovory byly nahrávány na diktafon, poté proběhla doslovná transkripce. Tyto rozhovory jsou přílohou mé diplomové práce, ostatní jsou uloženy v mém osobním archivu, stejně jako nahrávky. Důvodem pro přílohu rozhovorů je prostý, měla jsem několik druhů informantů dané instituty nápomocí při rozhodování a opatrovnictví. Dva z rozhovorů reprezentují osoby s mentálním postižením, další institut nápomocí při rozhodování a zbylé institut opatrovnictví. Délka rozhovorů se pohybovala v rozmezí 30 až 60 minut. Rozdílnost v délce rozhovorů byla dána typem respondenta, s nímž probíhal polostrukturovaný rozhovor. Nedá se říci, že s osobami s mentálním postižením by byly rozhovory kratší, spíše záleželo, zda se osoba chtěla rozpovídat nebo poskytla zajímavá fakta, jenž jsme následně rozvíjeli. Rozhovory probíhaly na předem domluvených místech, která poskytovala klidné a bezpečné prostředí. Především u osob s mentálním postižením bylo důležité eliminovat ruchy okolí a mít místo zabezpečené bezproblémový přístup k rozhovoru. Jednalo se především o kavárnu a kancelář, kde pracuji, když nejsem v terénu.

Výzkumné čtení vážně narušila pandemie Covidu, protože naplánované schůzky, které měly probíhat na konci února a v březnu jsem byla nucena zrušit z důvodů vládních nařízení. Většina z mých respondentů byla doma nebo v pobytových sociálních službách, které byly uzavřeny. Alternativní varianty pro rozhovor jsem zavrhl, protože příprava především osob s mentálním postižením zabrala týdny. Sama jsem měla minimum volného času, protože jsem byla vytížená pracovními povinnostmi a ve volných chvílích úkolnými povinnostmi. Náhradní termíny pro schůzky byly od 1.6. 2020, kdy se mělo v čtení mých respondentů týkalo rozvolnění.

Z jednotlivých rozhovorů, které jsem doslovně přepsala, jsem se sestavila výstupy, které vhodné naplní cíle diplomové práce. Snadila jsem se, aby vybrané odpovědi a sestavené výstupy k jednotlivým cílům byly použitelné v praxi. Moje snaha je poskytnout pohled obou stran na instituty opatrovnictví a nápomoci při rozhodování u osob s mentálním postižením v oblasti finančního hospodaření. Informace získané z rozhovorů jsou anonymizovány a budou po dohodě s respondenty použity i v praxi, například při setkáních na workshopech.

V této práci jsem při jednotlivých interpretacích využila otevřené kódování. "Výzkumník provádí otevřené kódování při prvním průchodu daty, lokalizuje témata v textu a dává jim označení. Je nutné zkoumat, zda témata jsou ve vztahu k položeným výzkumným otázkám, k literatuře... nebo se jedná o nové myšlenky. Výsledkem této fáze je seznam témat, jenž vytváří celkový obraz, který si posléze výzkumník roztrídí, organizuje, kombinuje a případně doplní. Zpravidla, jakým bude otevřené kódování aplikováno, je pouze na osobě, která ho použije do své práce, ale mělo by být zachováno stejné pro celou práci." (Hendl, 2016, str. 249-252)

Interpretace informací získaných z jednotlivých rozhovorů provádím postupně, aby korespondovaly s jednotlivými dílčími cíli. Tím zachovávám smysl a cíl diplomové práce. Texty psané kurzivou v uvozovkách jsou doslovnými citacemi informantů. V rámci zachování autentičnosti a na základě výslovného přání u kterých respondentů jsem nezasahovala do textu ani v případech používání vulgarismů a komunikačních zvláštností.

6.1 DC1: Zjistit, jak vypadá a funguje komunikace mezi profesionálním podporcem a podporovanou osobou nebo mezi opatrovníkem a opatrovancem.

Ve svém prvním dílčím cíli jsem chtěla zjistit, jak vypadá a funguje komunikace mezi profesionálním podporcem a podporovanou osobou nebo mezi opatrovníkem a opatrovancem. Zaměřila jsem se na zjištění, jaký institut se jim konkrétně týká, podle toho jsem pokládala ostatní otázky. Zajímalo mne, jakým způsobem spolu komunikují a jak často probíhá komunikace mezi nimi. Pořadované informace jsem získala na základě sady otázek, skládající se ze tří hlavních otázek. Podle potřeby jsem položila otázky doplnující. Doplnující otázky jsem pokládala podle vývoje jednotlivých

rozhovor . Při dotazování bylo pot ebné sledovat aktuální rozpoložení respondenta a vhodn na n reagovat. Protože mým cílem bylo dosáhnout maximálního zisku pot ebných informací, necht la jsem do odpov dí informanta nutit nebo ho rozru-ít. V d la jsem, že by to zásadn ovlivnilo dal-í pr b h rozhovoru nebo by to rozhovor po-kodilo, p ípadn úpln ukon ilo. Mé obavy sm ovaly nejen k osobám s mentálním postifením, ale také k soukromým opatrovník m. Ti byli od prvotního kontaktu velmi podez ívaví. M li obavy z pr b hu i výsledk rozhovoru.

V následujících odstavcích se u jednotlivých otázek nejprve budu v novat odpov díím od skupiny informant v pozici podporovaných a opatrovanc . Následn odpov díím od druhé skupiny informant , tedy profesionální podp rkyn , asistenta podp rce i opatrovník . Mým zám rem je poskytnout rozli-ení mezi skupinami, dále chci více poukázat na jednotlivé pohledy z obou stran institut nápomoci p i rozhodování a opatrovnictví.

Základní sada otázek pro dí í cíl 1 byla: Vyuffíváte institut opatrovnictví nebo nápomoci p i rozhodování? V jakém vztahu k nim jste?; Jakým zp sobem komunikujete s opatrovníkem/profesionálním podp rcem x opatrovancem/klientem?; Jak asto a kde se setkáváte s opatrovníkem/profesionálním podp rcem x opatrovancem/klientem?

Informanti z ad osob s mentálním postifením nem li s první sadou otázek zásadní problém. D ležitá byla p írava, kdy p ed samotným zahájením rozhovoru jsem jednotlivé otázky p e etla a zeptala se, zda je chápou. Cht la jsem v d t, zda mají stále zájem odpovídat, nedostavily se nep íjemné a negativní pocity. Ve v t-in p ípad posta ilo otázku položit, vysv tlování nebylo nutné.

První otázka byla sm ována na ur ení, který institut se jich p ímo týká a zda um jí popsat své postavení v n m. V-ichni informanti ze skupiny osob s mentálním postifením odpov d li ihned a dokázali správn ur it a pojmenovat své postavení. R1 *"Já mám podp rce, je to moje mamka, já jsem její dcera. Nemám to tak celý život, p edtím byla moje mamka opatrovník, že za m v právních úkonech rozhodovala."*R3 *"Mám paní opatrovnici, která se mi stará o peníze. Pomáhá mi i profesionální podp rce, ke kterému chodím na trénink. Pomáhají mi e-ít peníze holky z bydlení*

(sociální pracovníci Podpory samostatného bydlení), *taky se zeptám v práci.*"R4 *"Mám opatrovníka, je to moje mamka."*

Informanti z řad opatrovníků, profesionálního podpůrce a asistent dokázali jasně popsat, kdo jsou a co znamená jejich postavení. R7 *"Pracuji –estým rokem na pozici profesionálního podpůrce v neziskové organizaci. ... V rámci naší organizace vykonávám činnost podpůrce, kompetence a kontrola jsou rozdělené mezi editelku organizace a tzv. asistenty podpůrce, tj. další pracovníky z jednotlivých sociálních služeb."*R10 *"Jsem soudně stanovený opatrovník z rodiny pro svého syna. Syn v podstatě není zbaven svéprávnosti, nechť la jsem, aby to tak bylo. Vyuffívám konzultaci profesionální podpůrkyn v organizaci. eká nás v brzké době p ezkum, takže plánujeme změnu."*R12 *"Jsem již n kolik let ve ejným opatrovníkem, mám soudně p id lené r zné opatrovance. Zna nou část z nich tvo í osoby s mentálním postižením."*

Další dvě otázky z prvního souboru se dotazovaly na způsob, místo a frekvenci komunikace. Zde odpovídi rozdílím dle institutů. K institutu nápomoc p i rozhodování jsem získala podobné odpovídi od obou stran. R2 *"Komunikujeme p es telefonem, voláme si. Pomáhá mi i klíčový pracovník, který mluví s podpůrcem. Pravidelně se setkáváme, v kanceláři. Setkáváme se na schůzce, když si ji domluvíme. Chodí na návštěvu as i klíčový pracovník, který mi taky pomáhá s financemá. Potkáváme se v kanceláři nebo za mnou podpůrce i chodí na byt, u nás doma, když se domluvíme. Te když mám problémy, tak i t ikrát týdně, ale jinak podle potřeby. Normálně se setkáváme kvůli penězům p ed d chodem nebo i p ed výplatou. Po telefonu se domluvíme, kdo p ijde na schůzku, nebo se domlouváme p es klíčového pracovníka na schůzce, aby jsme v-ichni v d li co a jak, jak to bude potom, co p ijdou peníze."*Z odpovídi je patrné, že podpůrce musí být flexibilní, aby reagoval na potřeby podporovaného, jak respondentka uvedla, tak v současné době má problémy a potřebuje intenzivní pomoc s jejich řešením. Práv takovým způsobem byl měl podpůrce fungovat, být oporou. Důležitá je i formální síť, kterou respondentka popisuje, protože je v t-í –ance na zachycení a vyřešení problému i potřeb jedince. R7 *"S podporovanými komunikuji hlavně osobně na sjednaných schůzkách, v t-ínou ve své kanceláři, na pání podporovaných i jinde (na úaděch, u nich doma apod.). Dále komunikuji s podporovanými telefonicky, když se jedná o neodkladnou záležitost a potřebují radu nebo podporu ihned. Dle preferencí podporovaných pak s n kterými komunikuji také pomocí SMS, Messengeru nebo jiných sociálních sítí (WhatsApp apod.). V minimální míře komunikujeme také p es email o*

zejména p i p edání spole n sestaveného rozpo tu nebo plánu hospoda ení. P i sch zkách n které v ci názorn pí-eme nebo kreslíme na papír, který si pak podporovaný m fle odnést s sebou dom . Pravidelné sch zky jsou minimáln 1x m sí n , zpravidla v týdnu p ed d chodem. S n kterými podporovanými pravidelné osobní sch zky probíhají i 2x týdn . Dále se setkáváme dle pot eby, kdyfl je n co k vy e-ení."Asistent profesionální podp rce pravidelnost a zp soby komunikace potvrzuje. R9 "Komunikace probíhá ve v-ech formách, na osobní bázi, p es sociální síť , telefonní rozhovory, e-mailovou komunikaci... Prost jak je to pot eba a jak je to nastavené u daného klienta. S profesionálním podp rcem máme dohodu minimáln 1x za m síc se setkat osobn , v kancelá i nebo na byt s klientem a spole n probereme plán na m síc, v ci, které se poda ily nebo nepoda ily v m síci minulém. Kdyfl je pot eba, tak je to samoz ejm ast ji. Jinak se s podporovanými vidím pravideln na základ mého pracovního harmonogramu."

U institutu opatrovnictví to bude složit j-í, asto to vyplývá z pracovních povinností opatrovník , vztahu k opatrovanc m a asových možnostech. Pohled opatrovance, který má rodinného opatrovníka. R4 "Sedneme si a komunikujeme, mluvíme a povídáme si o pen zích. Takfle v-e e-íte hlavn ústn , máte je-t dal-í zp sob? (dopl ující otázka) Asi nemáme, ob as mi mamka ukáfle papír, kde jsou moje peníze. Doma to probíráme, pak v aut , kdyfl m mamka vyzvedne z práce a mluvíme o tom, co jsem d lala, kde jsem byla, co jsem si t eba koupila k ob du. Jak asto mluvíte o tvých pen zích, financích? (dopl ující otázka) V t-inou kdyfl mi p ijde výplata, to je ke 20., a nebo kdyfl n co pot ebuju. To jdu za mamkou a eknu jí, jestli by mi nedala peníze, t eba na ob d nebo kdyfl chci jít s kamarády ven. Ob as mi dává peníze mamka sama a ekne mi, fle si mám jít n co koupit."Rodinný opatrovník a jeho zp sob komunikace.R8 "Na v-em se se synem domlouváme o víkendu osobn , kdyfl je u nás doma. N kdy se radím p i osobním setkání s pracovníky chrán něho bydlení, kde syn v t-inu týdne bydlí."Ve ejný opatrovník a jeho popsání komunikace. R11 "Dochází za mnou do kancelá e podle p edchozí domluvy, pokud to není možné cestuji za nimi do míst jejich pobytu, týká se to p edev-ím pobytových za ízení sociálních služeb. V t-ina na-í komunikace je osobní, s n kterými si pravideln volám. Je to u opatrovanc , kte í iní n která rozhodnutí sami a pot ebují je probrat po telefonu, kdyfl si nejsou jistí. Snáflm se s kařdým vídat minimáln 1x za m síc, jinak je to v t-inou ast ji. Záleflí na jejich pot ebách a nastavení rozsudku. N kte í za mnou dochází

pravidelně 1x týdn, aby si vyzvedli hotovost a domluvili jsme se na co ji použijí."

U ve ejného opatrovnictví je pravidelnost setkávání ur ována zn ním rozsudku a pot eby jednotlivých opatrovanc . Na rozdíl od rodinných opatrovník , mají p esn vymezený as a musí ho um t co nejlépe využít. Bohužel z vlastní zku-enosti musím íct, že ve ejní opatrovnici jsou p et fiováni a pro jednotlivé opatrovance nemají tolik asu, kolik by pot ebovali i cht li. Sice je to nutí být p i práci efektivní, ale nemají prostor pro sbližení a budování d v ry. Musí se spoléhat na sociální služby, které jejich opatrovanci asto využívají. S pracovníky r zných sociální služeb si p edávají a dopl ují informace, aby m li p ehled o fivot a pot ebách svých opatrovanc , sami na to nemají dost asu. Není to v-ak jejich chyba, ta je v systému ur ující po et opatrovanc a asovou dotaci na každého z nich.

Shrnutí díl ího cíle 1

Zjistila jsem, že osoby s mentálním postižením nemají žádné problémy ur ít, zda jsou opatrovanci nebo podporovanými. Používají správné termíny a umí vysv tít své postavení. První otázka byla zám rn zvolena jako leh í, aby nabyli sebev domí, získali pocit, že po nich nepofladují nic nemoflného. Pro mne byla d lefitá, abych jednotlivé informanty p i adila ke správné skupin . Od opatrovník a zástupc nápomoci p i rozhodování jsem neo ekávala problémy p i odpovídání na první otázku i ur ení jejich postavení.

Odpov di na zbylé dv otázky z prvního souboru m íle p ekvapily, protože se ukázalo, že není tak zásadní rozdíl v komunikaci mezi opatrovníkem a opatrovancem ani mezi podp rcem a podporovaným. U zástupc institutu nápomoci p i rozhodování bylo patrné, že využívají v-ech dostupných nástroj pro komunikaci od osobního setkávání, p es telefonní rozhovory po komunikaci prost ednictvím sociálních sítí. U opatrovník p evládá osobní setkávání, které je dopl ováno komunikací prost ednictvím telefonních rozhovor . etnost setkávání je rovn í podobná, zde vévodí rodinní opatrovnici, z povahy vztahu mezi nimi a jejich opatrovanci mají ast j-í kontakty. Ukázalo se, že podp rci a jejich asistenti jsou nejvíce flexibilní a umí vhodn reagovat na pot eby podporovaných. Ve ejní opatrovnici jsou bohužel limitováni asem, který mají na jednotlivé opatrovance, a asto se etnost setkávání odvíjí od stanovení rozsudku. Musí um t plánovat sv j as, aby byli efektivní. Z vlastní zku-enosti vím,

flexibilitu a kumulaci problémů u více opatrovanců se projevuje jejich nepřítomnost a neochota zvládat to podle jejich představ ani podle požadavků opatrovanců.

6.2 DC2: Zjistit, jakou formu a obsah má finanční hospodaření u osob s mentálním postižením, zda se liší v jakých aspektech u institutu nápomoci při rozhodování a opatrovnictví.

Druhý díl má cíl směřovat k zjištění forem a obsahu finančního hospodaření. Zajímalo mě, zda a jaké používají nástroje podpůrci a opatrovníci a jestli je to v souladu s představami podporovaných i opatrovanců. Další důležitou částí je vzdělávání nejen osob s mentálním postižením, ale i osob, které jsou jim podpůrci a opatrovníky. Finanční hospodaření osob s mentálním postižením jsem si vybrala jako zásadní oblast, kterou instituty opatrovnictví a nápomoci při rozhodování musí řešit. Navedly mě k tomu vlastní zkušenosti získané při práci terénního sociálního pracovníka. Nechci hodnotit, který institut to zvládá lépe, protože oba mají své opodstatnění a smysl. Chci zjistit, do jaké míry se liší svým přístupem, metodami a nástroji. Opatřím odpovědi budou rozdělovat podle institutu a skládat k sobě informace získané z obou stran daného institutu.

Oblast zabývající se finančním hospodařením byla nejrozsáhlejší a měla také největší soubor otázek. Jakým způsobem řešíte finanční hospodaření se svým opatrovníkem/profesionálním podpůrcem x opatrovancem/klientem?; Vytváříte plány k hospodaření s financemi? Jakým způsobem?; Pokud vytváříte plán, podílíte se společně na tvorbě krátkodobého, střednědobého a dlouhodobého finančního plánu?; Orientujete se v problematice související s finančním hospodařením (např. s nastavením, řešením krizových finančních závazků, využíváte oficiálních nástrojů, právní rámec...)?; Zvykáte své kompetence a vzděláváte se, a jakým způsobem v problematice nakládání s finančními prostředky?; Víte, kam se obrátit pro získání rady, podpory informací k finančnímu hospodaření, případně k dalšímu vzdělávání?

V první otázce druhého souboru se ptám na způsob, jakým funguje finanční hospodaření. U institutu nápomoci při rozhodování jsem získala tyto odpovědi. R5 *"V tichou si pomáháme Excelovými tabulkami, zápisy ve Wordu. Eventuálně já jí představím jakou svoji verzi rozpočtu nebo změnu v rozpočtu. Znamená to, že si spočítám jaké mám příjmy a jaké výdaje, ty odečtu a sdělím jí jaké peníze máme k řešení"*

do dalšího d chodu nebo výplaty." a R2 " e-ím to s podporcem, ústn , písemn , komunikujeme po telefonu, taky mi pomáhá klí ový pracovník, který ví a pomáhá mi na základ toho, co se d je a co si domluvíme společn s podporcem." Ze získaných informací vyplývá, že se jedná o spolupráci mezi podporovaným a podporcem. Spolupráce je založena na d v e a komunikaci, každý p ichází se svými návrhy, které v celku vytvo í plán hospoda ení. Podle pot eb jednotlivce se pouívají různé formy, jak plán vytvo it, aby byl funk ní a podporovaný se jím zvládal ídil. Druhá strana odpovídala podobn . R7 "S každým nejprve mapujeme stav jeho jm ní ó majetek, dluhy, p íjmy, výdaje. Sepí-eme krátkodobé a dlouhodobé cíle. Poté sestavíme m sí ní rozpo et (vzorový), který každý m síc upravíme podle aktuální situace (co je v tom m síci nutné zaplatit, kam má podporovaný v plánu jet, mimo ádné výdaje za léky, plánované společenské události apod.). Podle rozpo tu vytvo íme plán hospoda ení ó podle dn v m síci, co kdy který den odejde z ú tu, kolik se má který den vybrat hotovost, kolik kdy komu zaplatit apod. Plán hospoda ení si pak podporovaný podle individuální preference zapracuje do svého životá (vyv -ení doma, upomínky do mobilu, p epsání do diá e nebo stolního kalendá eí). Podp rce s podporovaným vytvo í plán jeho finan ního hospoda ení, na jeho správném uplatn ní a dodrřování nastavených cíl m že pomáhat asistent podp rce, který funguje jako pomocná ruka. asto se jedná o úzkou spolupráci, která je vzájemn výhodná, proto že dochází ke sdílení informací. Tím se vytvá í vhodné prostředí pro osoby s mentálním postižením, aby zvládaly rozli né situace a m li možnost získat podporu z více stran. R9 "Dodrřuji dohody a pokyny vze-é ze sch zek mezi profesionální podp rkyní a jednotlivými podporovanými. Na základ toho, že se s klienty vídám ast ji a jsem i jejich klí ovou pracovnící, tak mohu zachytit jejich pot eby, problémy, p ání lépe než podp rkyn . Je d ležitá spolupráce a p edávání informací, aby jsme mohli efektivn fungovat, ve prosp ch daného klienta. Vždy, ale jednáme a domlouváme se s klientem nap . o p edání informací. Na-ím společným cílem je, aby se klienti co nejvíce snažili komunikovat sami, pravideln to trénujeme, a my jsme ař ta druhá linie, která dopl uje informace, dovysv tluje situaci nebo poskytuje dal-í názor a pohled na problém."

Od informant zastupujících institut opatrovnictví jsem získala r znorodé informace. Jedinec s rodinným opatrovníkem. R4 "Moje peníze chodí na mamky ú et, já ú et nemám. Mamka to v-e e-í. Mamka e-í to, jestli mi p í-li peníze na ú et, kdyžl jo, tak mi peníze dá. Hlídá jestli neutrácím hodn , t eba za blbosti, tak mi pak peníze

nedává. Bydlí– tedy s mamkou, podílí– se finan n t eba na domácnosti na v cech co jsou doma pot eba? (dopl ující otázka) *Bydlíme v dom po d dovi. Mamka si ty peníze i ob as ode m p j uje, kdyfl je nemá nebo to nevychází. Nebo t eba kdyfl je pot eba n co koupit. ...Jak to má–t eba s malými výdaji, které pot ebuje–ty?(dopl ující otázka) e–ím v–e s mamkou, aby se n co nepokazilo. T eba jí ráno eknu, fl nemám ufl na sva inu, tak mi dá peníze a ekne mi, a si koupím co chci. Má– n jakou ástku pen z, kterou si m fl–utratit za co chce–a s mamkou to ne e–í–? (dopl ující otázka) Jo, mám asi 100 afl 200 K na týden. Jak to vychází, jak mi to mamka dá."*Ze získaných informací je patrné, fl neexistuje systém nastavení finan ního hospoda ení. V–e e–í opatrovník, respondentka nemá ani stabiln nastavenou ástku, s nífl si m fl disponovat sama. K tomuto p ípadu mohu uvést, fl respondentka pracuje na chrán ném pracovi–ti, kde ást jejích úkol je spojená se zacházením s pen zi (p íjetí plateb v hotovosti i kartou, po ítání pen z, kontrola stavu pokladny...), a nikdy nem la fládný zásadní problém. Bohufl zde se projevuje podce ování osob s mentálním postífením a p emíra pé e vedoucí k omezování jejich dovedností. Opatrovanec ve ejného opatrovníka R6 *"V–echny peníze mám domluvené s paní opatrovnící z m sta. Ona mi posílá z mého ú tu peníze na nájem a dal–í faktury, které dostanu. Jinak si v t–inu v cí koupím sám, pomáhají mi pracovníci z bydlení, a platím nákupy kartou. Na pen zích se domlouváme, kdyfl nevím, tak jdu za ní, abych si ekl, fl si pot ebuji t eba vybrat nebo jestli to m fl zaplatit kartou. Kdyfl to takhle zvládá– sám, pro má– opatrovníka? (dopl ující otázka) Kv li rodin , brali mi peníze a já nechci, abych byl bez pen z. Na paní opatrovníci si nedovolí, ta jim peníze nedá."*Ukazuje se diametráln odli–ný p ístup v rámci institutu opatrovnictví, zde opatrovník e–í skute n v cí, jenfl opatrovanec nezvládá a jinak mu poskytuje prostor, aby si v cí e–il sám. Je to ukázkový p íklad dobré komunikace a vybudování d v ry.

Odpov di od opatrovníka z rodiny. R8 *"Pen z m syn nerozumí, ve–ké finance mu vedeme s manflelem, ale oficiáln jsem opatrovník pouze já, nebo oba být podle zákona nem fleme. Syn dostává peníze na týden na b fhou útratu. Chodí do práce, výplata mu chodí na ú et a co vyd lá, spo í si na v cí, které chce. Neustále si totiž p eje novou elektroniku, telefony apod. V–echny úhrady na chrán né bydlení mu platím já z ú tu. Synovi také spo íme má stavební spo ení."*Op t dochází k potvrzení, fl p íli–ná ochrana a podce ování dovedností opatrovance mu spí–e –kodí. Jako pozitivum vnímám komunikaci se sociální sluffbou, která m fl poskytnou jiný pohled a opatrovníka

upozornit na dovednosti opatrovance. Ve stejný opatrovník podanými informacemi potvrdil informace, které uvedli respondenti z ad opatrovanc . R12 "Odvíjí se to od jejich omezení svéprávnosti, kde je v rozsudku často specifikováno, jak mohou s pen zí nakládat. Podle toho mají k dispozici bu hotovost, pro kterou si chodí za mnou do kancelá e, nebo kreditní kartu, s níž nakládají podle domluvy. S každým z nich se snažím mluvit o jejich pen zích, p edev-ím co si mohou dovolit a co jífl ne. Jinak postupuji podle nastavených pravidel, které máme, nap . kolik procent z p íjm musíme spo it."Ve stejném opatrovnictví se často funguje na základ nastavených pravidel a doporu ení, opatrovníci vychází z rozsudk , kterými se ídí. To je pro n n kdy limitující, p edev-ím pokud mají nového opatrovance, kterého si je-t nezmapovali, a omezení stanovená rozsudkem nekorespondují s realitou. Oproti opatrovník m z rodiny nezasahují tolik do každodenních záležitostí opatrovanc .

Dal-í otázky m ly za úkol zjistit informace o vytvá ení plán k hospoda ení s financemi a asový horizont jejich nastavení. Podporovaný R5 "Budu se mofná opakovat, je to individuální m síc od m síce, ale i tvrt roku od tvrt roku, kdy máme sepsané plány k hospoda ení. Záleží, zda s ní chci probrat své zm ny v plánu. Jakým zp sobem máte vytvo ený plán? (dopl ůjící otázka) No, máme ho prakticky písemn , co není v hlav , tak musí být v papírech. Jedná se o to, fl podp rkyn je zpracuje v Excelové tabulce, která jí poskytuje mofnosti vytvo it si i poznámky, já si to p eberu. Pro lep-í vyznání si to p epí-i do Wordu, z kterého si na plo-e d lám poznámky, to je -ikovné. ekn me fl, krátkodobé jsou mi na nic, no st edn dobré využíívám v podstat nejvíce, b hem asového intervalu se mohou situace m nit, a dlouhodobé plány pak nemají smysl."a R2 "Vytvá íme a komunikujeme, já volám, kdyfl je n co jinak nebo -patn . Pomáhá mi i klí ový pracovník, který za mnou chodí dom . Hospoda ení mám na m síc, vím to já, podp rce i klí ový pracovník, protofl ten mi s ním taky pomáhá. Spí- na ten m síc a na tu krátkou dobu, abych si to pamatovala."U nápomoci p i rozhodování je plánování podstatné, aby podporovaní m li p ehled o svých finan ních prost edcích, o transakcích, které musí provést a získali celkový obraz svých financí v asovém horizontu, kterému rozumí. Plánování tedy probíhá, asové rozmezí je individuální. Pohled podp rce R7 "Základem je vyrovnaný m sí ní rozpo et, kde mají p ednost nezbytné výdaje. Dle mofností podporovaného se snažíme spo it každý m síc ur itou ástku (každý rok minimáln na narozeniny, Vánoce a drobnou dovolenou), snažíme se vytvo it rezervu aspo ve vý-i 3 výplat. Základem pro rozpo et je p ehled

m sí ních a ro ních p íjm a výdaj a soupis dlouhodobých p ání. V-echny plány vytvá íme spole n , ale mým úkolem je udržet celkový p ehled o jm ní podporovaného, jeho p áních, mofných rizicích (nap . plánovaná operace a s tím spojený výpadek v p íjmech a vy-í výdaje). Toto v-e musím podporovanému p i plánování p ipomínat, upozor ovat na d sledky jeho rozhodnutí (kdyfl si koupí novou v c, nezbude na dovolenou apod.)."

Pohled informant s mentálním postižením, kte í jsou v postavení opatrovanc na plánování jejich hospoda ení s financemi. R3 *"Ona si to pí-e, má v-echny moje papíry, já za ní chodím a íkám si, co pot ebuji a co chci, pak v t-inou mluvíme. V t-inou mi to napí-e na po íta í, pak mi to vytiskne nebo aspo napí-e na papír. Ví-, co má-ve svém plánu? (dopl ující otázka) Jsou tam moje platby, co platím kartou, co platí opatrovnice, na co si vybírám peníze. M fle- mi to vysv tlit p esn jí? (dopl ují otázka) Mali kosti platím pen zma, nosím jí ú tenky, jinak platím kartou. Velký výdaje platí paní opatrovnice. íkám, co chci mít v plánu, te si chci koupit -aty, boty, jet na dovolenou s p ítelem, chodit plavat, kdyfl bude hezky, pot ebuju i povle ení. Jaké jsou pro tebe dlouhodobé cíle? (dopl ující otázka) T eba koupení oble ení na zimu, te taky -et íme na dovolenou, a opatrovnice mi -et í, protofle to cht l soud." a R4 "No, tak to nevím. To asi ne e-íme. Mamka se mi prost stará o peníze a já si eknu, kdyfl n co pot ebuju. No t eba e-íme, fle chceme jet na dovolenou. To mamka mi íká, fle dává peníze na dovolenou, aby jsme mohli jet. M flu jet i s kamarády, kdyfl na m dají pozor. Te nevím, jak to bude s dovolenou. Mluvili jste t eba o tom, kolik se na dovolenou musí na-et it? (dopl ující otázka) No ani ne."Odpov di respondent z ad osob s mentálním postižením ukazují dva rozdílné p ístupy k opatrovanc m. Jeden je o vedení k zlep-ování a chápání vlastních financí. Druhý p ístup je o snaze v-e e-ít za opatrovance, ímfl dochází pouze k utvrzování, fle má nedostate né schopnosti a dovednosti ke správ vlastních pen z v jakékoliv podob . Odpov di opatrovník z rodiny R8 *"Nemáme dluhy, tvo íme úspory. Syn financím v bec nerozumí. ekli jsme mu, fle má 100.000,- K rezervu pro p ípad krize. Nic dal-ího ne e-íme. Ne, syn si íká, co pot ebuje nebo chce, a já drfím p ehled, zda na to má nebo nemá peníze." a R10 "Ne, je to spojeno s tím, fle spolu fljeme v jedné domácnosti. Nemáme pravidelné plány k hospoda ení. Spole n jsme za ídili spo ení, kam mu automaticky odchází peníze, jinak je to v-e odvislé od jeho aktuálního zdravotního stavu, který se m fle zm nit kdykoliv. Podle toho se ídí i výdaje. Shrnula bych to tak, fle vytvá íme p lro ní aflro ní**

plán, s ohledem na v t-í investice do domácnosti, bydlení, lé by... p ípadn sezonn jako je oble ení, váno ní dárky i pobyt mimo domov." Opatrovníci z rodiny mají často spojené finance se svými opatrovanci, je to pochopitelné, ve v t-in p ípad jsou to jejich d ti, sourozenci nebo partne i. Má to své výhody i nevýhody, pravidelné plánování financí a jejich využití trochu ztrácí význam, když jsou tyto peníze považovány za dal-í zdroj p íjm . N kdy je pen z dost, jindy musí své opatrovance dotovat ze svých vlastních p íjm . Rizik je ov-em p ílí-. Z praxe mohu potvrdit, že tyto opatrovníci necht jí p emý-let nad variantami, co by se stalo, kdyby oni onemocn li, zem eli nebo se prost nedostali k ú t m. Bohužel se schovávají za prázdné argumenty, jako že jim se to stát nem že. St et s realitou poté bývá krutý.

Oproti tomu ve ejní opatrovníci se ídí nastavenými pravidly, což ochra uje samotné opatrovance, nebo jsou jim z izovány ú ty na jejich jména a opatrovník k nim získá dispozi ní práva. Samotné plánování je považováno tém za povinnost, v metodikách naleznou opatrovníci mnoho uflite ných rad a návod , jak zacházet s financemi, kde se informovat a kdo jim pomáhá p i rozhodování, když se jedná o vy-í pen flité ástky. R11 *"Mám vytvo ené plány podle pravidel, která máme dané metodikami a do nich pak vpravuji pot eby a specifické v ci jednotlivých opatrovanc . Plán mám p edev-ím na m síce související s p íjmy a výdaji. Jinak s opatrovanci plánuji podle jejich p ání, například dovolené, nákup oble ení, vybavení do domácnosti. Samoz ejm musíme spo it nastavenou ástku, která funguje jako rezerva pro neo ekávané události. Je to dáno jednotlivými opatrovanci, týdn se vidím s t mi, kte í si chodí pro hotovost. S nimi se domlouvám, na co ji použijí. Pak jsou tu ti, kte í platí kartami, tam probíhá domluva na úrovni m síce, kontrolu si provedu p es výpis z ú tu. Vidím, zda je to v-e v po ádku a peníze jdou kam by m ly. Sama poté nastavuji odesílání plateb z ú t , kterou jdou na nájem, platbu tarifu, MHD karty atd. Ro ní plány jsou vytvo ené s ohledem na události jako jsou Vánoce, narozeniny, období dovolených, nákupu oble ení p ed zimou nebo létem. Do velkých plán se promítají p ání opatrovanc , ta pravideln probíráme."*

Zbylé otázky v druhém souboru zji-ovaly, jak vypadá orientace v problematice financí a hospoda ení s nimi. Dále mne zajímalo, zda se vzdávají a zvy-ují své kompetence, p ípadn v dí, kam by se obrátili o radu i pomoc. Za ala jsem respondenty z ad podporovaných. R2 *"Malinko jsem se zlep-ila, umím platit kartou, taky abych um la pracovat s pen zma, co mám na ú tu. Te í s pomocí klí ového*

pracovníka trénuju, abych uměla na-et peníze, třeba spoření, takovou rezervu. Máte tedy internet banking? (doplující otázka) Ano, mám, kontrolujeme to s podporcem, klíčovým pracovníkem. Jinak si to dělá sama na byt, občas mi pomůže.... (jméno manžela). Odpověď k tomu, kam si jít pro radu a pomoc. Obrátím se na podporce, klíčového pracovníka, pracovníky z Podpory samostatného bydlení a nebo o tom mluvíme i s holkama v práci (sociální pracovníci na chráněném pracovišti). Kdybys tyto lidi neměla, v čem bys kam si došla pro radu a pomoc? Tak bych nešla, no úplně nevím, asi do práce, a za kamarády." a R5 "Ano, v tom se samozřejmě orientuji. Mám debetní kartu, mám svůj účet a spoření, který umím spravovat. Hlídám si své dva příjmy, tedy důchod a výplatu. Ty si musíš rozdělit tak, třeba něco dělat pro trvalé příjmy, pak jsou platby kartou, což jsou platby v obchodech, je to bezpečnější. Nakonec zůstávají výdaje, které se musí dělat v hotovosti. ... No, v podstatě vzdělávání se je v čem na celý život. Přichází nové věci, nové nabídky, nové věchno a je nutné se s tím seznámit, trochu si to osahat a tak se přizpůsobit. Musíme v čem, do čeho ležeme. V případě financí a hospodaření se vzděláváte jak? (doplující otázka) Když tomu rozumím, tak si to přečtu, když tomu nerozumím, tak si hledám informace a vyslechnu názory dalších osob, které považuji za vhodné pro danou záležitost. Těba jdu i za 4 lidmi, když to považuji za potřebné. No, jiné věci sleduji z bezpečí, nejdu do rizika, tak mě třeba úplně nezajímají pohyby na burze a podobné věci. Lovit by nemělo jít do pochybných věcí, kde ho okubou, a je lepší se obrátit třeba na svoji banku a její produkty, než třeba jít do pochybných podniků, které se nevyplácí." Podporovaní potvrzují, že za pomoci podpory jsou schopni zvládat své finance a zlepšovat se při jejich správě, učí se nové dovednosti. Je to o vytváření přehlednosti a přehlednosti faktů, že mohou dělat chyby. Chyby jsou důležitým nástrojem, protože díky nim si lépe zapamatují, jak se to má dělat. Vlastní zkušenosti z praxe jsou často hodnotnější než hodiny vysvětlování a teorie.

Pohled profesionálního podporce ke vzdělávání. R7 "Ano, jsem vystudovaný právník s dvouletou praxí z advokátní kanceláře. Dlouhodobě se vzdělávám v oblasti CRPD, opatrovnictví a rozhodování s podporou, také v dluhové problematice. ... Pravidelně jezdím na akreditovaná kolektiva dluhové problematiky, účastním se konferencí, workshopů, spolupracuji s TRASSEM, kanceláří ombudsmana. ... Samozřejmě v dané oblasti. Díky své dlouholeté praxi mám nasbírané množství informací a především kontakt. Aktivně vyhledávám možnosti dalšího vzdělávání a chodím mi

nabídky na základě již absolvovaných akreditovaných kurzů. "Odpověď od asistenta podporuje k otázkám o vzdělávání a zvyšování kompetencí. R9 "Myslím, že celkem ano. Dále se v této oblasti vzdělávám, proto mě zajímá. Za 2-3 roky bych se ráda viděla na pozici profesionální podporovatelky, mám to jako svou další metu, kterou bych si přála dosáhnout. Líbí se mi totiž, jak to u nás ve SKOKu do života funguje. U klientů zkoumáme, co jsou schopni a snažíme se dosáhnout jejich maxim ve všech oblastech jejich života. Nejdeme se na jakými posudky a názory napří rodiny nebo předchozích služeb, že to zkoušeli a nemá to smysl, nebo i když, že to ani nezkusili a nevidí důvod, proč by měli. Osobně si myslím, že je mnoho cest, jak dosáhnout zlepšení a není dobré se spokojit s tím, co je. Za pokus nic nedáme. ... Ve SKOKu do života funguje velmi dobře předávání informací, a především konzultace k řešení problémů nebo v případě, kdy si nevíme rady. Díky spolupráci s profesionální podporovatelkou mám na kolik dobrých tipů, jak se dále vzdělávat, například, které kurzy jsou přínosné."

Informace získané z rozhovorů s osobami s mentálním postižením využívaných institutů opatrovnictví. R4 "No, moc ne, všechno kolem peněz je máma. Moje peníze chodí na její účet a máma mi je pak dává, když si něco koupím nebo když mi ona dá, že si mám něco koupit. Jinak to neprobíráme, asi to není potřeba. Máma v práci taky dělá peníze, takže to umí. ... Občas trénujeme, kolik si mám vzít peněz a co bych za ně měla koupit. Trénujeme, jestli mi to vyjde, abych si nebrala moc peněz. Taky, abych nezaplatila za zbytečnosti. Chceš být trénovat ještě něco dalšího? (doplňující otázka) No chceš, třeba s kartou, abych jí měla a mohla jí používat. Kartou má máma." a R6 "No, všechno řeším s opatrovníci nebo s pracovníky na bydlení a v práci. Víím, kam jsou peníze a jak je používat, abych se nedostal do problémů. Máím kartu, s ní platím. Víím, že si musím být na drahé věci jako je nábytek, mobil nebo televize. ... Jo, neustále mě nutí pracovníci zkoušet nové věci. Teď jsem s přítelkyní kupoval nový nábytek, chtěla, abych si to koupil sám a řekl si, když budu potřebovat pomoc. Bylo by jednodušší, kdyby to udělali hned. Takhle jsme byli v obchodě, ale vybrali jsme to podle knihy. No, se vším se chodím poradit za opatrovníci, když jim chci říct o něco dalšího, tak tam jdu třeba i s pracovníci, aby paní opatrovníci řekla, že to není kravina. Je to lepší než v ústavu, tam jsem se nechodil ptát, vždycky řekli ne, že na to nemám peníze, byli tam protivní." Ukazuje se, že rodinní opatrovníci neposkytují dostatečný prostor pro rozvíjení dovedností a vzdělávání se, považují ho za zbytečné. Odvíjí se to od jejich postupu, že stejně budou svým opatrovancům řídit finance oni, takže není potřeba

udrřovat nebo navyšovat kompetence. Ve ejní opatrovníci iasto ve spolupráci s pracovníky sociálních služeb vytváří formální síť pro opatrovance a poítá se se vzdáváním osob s handicapem. Dochází k tomu, že své opatrovance skoro nutí k novým věcem a dovednostem, protože v dí, že jim nemohou být k dispozici 24 hodin 7 dní v týdnu .

Rodinný opatrovník R10 *"Osobně bych to označila, že jen zhruba, při obtížích kontaktuji odborníky a hledám více názorů, než se rozhodnu. Nikdy mi tato oblast úplně nezajímala a nerozuměla jsem jí, dost se to mně a na to nemám nervy, takže se obracím na lidi, kteří tomu rozumí. Jak v mých financích, tak v těch synových. ... Ani, ne. Vždy se nic dozvím, ale snažím se být zasílovaná a jsem ráda, že mám lidi, na které se mohu s d v rou obrátit. ... Teoreticky to vím velmi dobře, dokážu poradit a nakontaktovat správné osoby, prakticky bych nikomu nic porádně nevysvětlila. Víím, na koho se obrátit, ráda vybrané lidi i doporučím, ale znám své limity."* Pochopení limitů není dle jejího názoru jen u opatrovance, ale i u nás samých. Pokud víím, že něco nezvládám, nerozumím tomu, je pro mě skutečností, že potřebuji sama někoho, kdo mi to vysvětlí chválaobně. Soukromí opatrovníci si nejsou jistí nebo vůbec nevědí, kam se obrátit pro pomoc a radu. Právě zde by měl nastoupit systém podpory a vzdávání pro všechny typy opatrovníků, nejenom pro ty ve ejné opatrovníky. R12 *"Myslím si, že docela dobře. Ve věcech, kterým nerozumím se obracím na odborníky. ... V rámci svého zaměstnání máme pravidelná setkání, posílají nám nabídky z kraje i ministerstev. Především se setkáváme ve věcech, kde došlo ke změně nebo jsou nové. Praxe mi dala také dost zkušeností, na to, co se v ní občas děje nás nic úplně nepřekvapí. ... Máme systém podpory v rámci úřadu, při složitějších věcech nebo při věcech, kde figurují velké částky a nezvratná rozhodnutí, se podle zákona obracíme na opatrovnickou radu nebo soud. Za ty roky, kdy jsem na pozici ve ejného opatrovníka už mám mnoho přátel a známých z oboru, na kdy se radím s nimi nebo se jich ptám na názor i zkušenost."*

Shrnutí dílního cíle 2

V dílním cíli 2 jsem chtěla zjistit, jakou formu a obsah má finanční hospodaření u osob s mentálním postižením. Dle mého s tím úzce souvisí i orientace v problematice a vzdávání se ve finančním hospodaření, ale i dalších oblastech, jako je komunikace, pochopení, kdo je to člověk s mentálním postižením, jak jeho postižení limituje... Byla jsem překvapena, že institut nápomoci při rozhodování a ve ejné opatrovnické se

příliš v používání nástrojů a plánování, vytváření a dodržování plánů finančního hospodaření. Mapování celkové finanční situace a nastavení vhodného plánu je považováno za běžnou praxi. U veřejného opatrovnictví je to více podchyceno a vysvětleno v pravidlech, kterými se veřejní opatrovníci řídí, na rozdíl od rodinných opatrovníků mají k dispozici metodiky usnadňující jim práci. Ukázalo se, že rodinní opatrovníci úplně necítí potřebu plánovat finance svých opatrovanců. Proto to vychází z blízkého vztahu k nim. Jako pozitivum vnímám, že si uvědomují své limity a hledají odborníky, kteří jim mohou pomoci. Negativum vidím v tom, že nemají takový přístup a přístup k informacím, které by jim usnadnily jejich povinnosti. Zde by se mohl systémově rozšířit jasné a pochopitelné informace do povědomí široké veřejnosti za účelem předat zkušenosti, rady a podat pomocnou ruku. Informanti z řad osob s mentálním postižením mi dokázali vysvětlit, jak probíhá nebo neprobíhá správa jejich peněz, komunikace s podporcem a opatrovníkem, vytváření a dodržování plánů k hospodaření s financemi.

Druhá polovina ze sady otázek se zabývala orientací v problematice finančního hospodaření a vzdáváním. Rovněž se zde ukázalo, že podporci a veřejní opatrovníci i jejich podporovaní a opatrovanci se vzdávají, udržují nebo navyšují své dovednosti. U opatrovníků a opatrovanců z řad soukromého opatrovnictví dochází k podceňování vzdáváním. Proto by opatrovanci chtěli zlepšovat své dovednosti, učít se nové věci a více se zapojovat do správy vlastních peněz, ale nedostává se jim příležitostí. Má to mnoho příčin, pro které tomu dochází. Rodinní opatrovníci považují za zbytečný trénink a posouvání limitů svých opatrovanců, protože jim stejně budou finance spravovat sami. Z vlastní praxe a zkušeností mohu identifikovat, že velmi škodlivý efekt vyvolávají informace z psychiatrických zprávek, kdy jsou osoby s mentálním postižením zařazovány do věkových kategorií podle výsledků testů mentální úrovně. Například dcera je na mentální úrovni 12-13 letého dítěte, opatrovník poté dospívajícího člověka vnímá v souvislosti ne s jeho skutečným věkem, ale s jeho mentálním věkem. Ovšem ten nemá dostatečnou vypovídající hodnotu týkající se reálné dovednosti a schopnosti jedince. Navíc dnešní děti ve věku 12-13 let vlastní debetní karty, učí se na škole finanční gramotnosti, nakupují... zkrátka hospodaří s vlastními penězi.

6.3 DC3: Zjistit, jak jsou vnímány představy, sny a plány osob s mentálním postižením a plánování jejich budoucnosti.

Těto díly cíl směřovaly k zjištění, jak jsou vnímány představy, sny a plány podporovaných a opatrovanců. Chtěla jsem zjistit, zda je při schůzkách s podporcem nebo opatrovníkem prostor na probrání představ a plánů, a poté i na jejich plnění. Poslední otázka mého výzkumu poskytovala prostor se vyjádřit k finančnímu hospodaření jako k celku nebo části, respondenti mohli říct zajímavý příběh, zážitek nebo zkušenost. Jsem ráda, že toho v téma vyuffila, vybrané příběhy, je-li mluví, zasáhly nebo mi daly podnět k zamyšlení, zveřejním na konci tohoto dílu cíle.

Poslední soubor otázek se skládal: Mluvíte o plánech, snech, představách a plánech opatrovance/klienta do budoucna?; děláte a spolupracujete na plnění nastavených krátkodobých, střednědobých i dlouhodobých cílů?; Připravujete se společně na zásadní změny, které mohou nastat (nemoc, úmrtí, nemožnost plnit závazky, změna opatrovníka/ukončení smlouvy s profesionálním podporcem...)?; Vytvořili jste společně krizový scénář nebo jinou strategickou pomůcku pro zásadní životní změny? Závěrečná otázka poskytující volný prostor k vyjádření se: Chtěli byste dodat něco k problematice finančního hospodaření u osob s mentálním postižením?

První dvě otázky z posledního souboru se vnovaly komunikaci o snech, plánech a představách osob s mentálním postižením a jejich splnění. R2 *"Mluví pravidelně na schůzkách s klíčovým pracovníkem, pak je to jednodušší říci i podporci. Má je ty, nebo společně někde sepsané, aby jste to v děli? (doplňující otázka) Občas to spolu napíjeme, spí o tom mluvíme s podporcem, kdyby se vidíme. ... Snažíme se, ale je to těžké, protože nejsou peníze, tak to nejde. Jak to bylo před tvou nemocí? (doplňující otázka) Dohodly jsme se na cíli, a snažili se mi pomoci, například si na dovolenou, pkný oblečení nebo v cí pro ... (jméno manželka). Kdyby jsou peníze, tak to dáme do plánu a hlídáme, kdy budou peníze, aby jsme to mohli jít koupit, dávám si peníze na spoření, posílá se mi to."* Podporovaná mluví o plnění svých snů a změnách, které museli s podporcem vyřešit, kdyby došlo k nečekané události. Je pozitivní, že si uvědomuje odklad splnění jejích plánů a ne jejich zavrnutí. Ukazuje to na správné vysvětlení celkové od podporce. R5 *"Prakticky dvakrát až třikrát do třetího roku. Někdy plány byla, ale podle ní jsou to plány, která jsou nesplnitelná a vzhledem k tomu jaká je drahota, tak bude trvat ještě minimálně dva roky než na to budu mít. Prakticky jsem*

o tom už mluvil, pál bych si baráček třeba na rekreaci, a když už budu ve starobním d chodu, tak na dožití. Zároveň ji beru jako investici do budoucna. ... Teď jsem m l potěbu, kterou te těším. Už je to druhý měsíc co splácím sociální pracovníci z té mé služby, pítí měsíc budu mít poslední splátku a budu vyrovnan. Ona mi zařídila osobní stolní počítač přes svoji známost, což bylo výhodné. Profesionální podporu to schválila, potom co jsem jí řekl, jakou mám poptávku a přišla i ta nabídka, ona pak už nemohla protestovat, protože jsem si to domluvil. Prakticky to bylo výhodnější v tom, že jsem to splácel pracovníci, než abych měl splácení v obchodu. Každopádně obchod by měl navýšení částky, protože by se jednalo o spotřebitelský úvěr." Respondent zajímavě popisuje situaci, kdy sám neoznámí, že má r zná pání, ale identifikuje pouze jedno velké a dlouhodobé. Přitom z jeho odpovědi vyplývá, že s podporu a dalšími členy jeho formální síť měl svoji potřebu/pedstavu/pání o stolním počítači. Je to názorná ukázka toho, že podpora musí umět najít v běžném životě svého podporovaného jeho potěbu a pání. Profesionální podpora dotváří plány a reviduje je podle aktuálního životní situace podporovaného. R7 "Ano, pravidelně o krátkodobých a střednědobých plánech. Jednou rokem nebo na pání podporovaného o dlouhodobých plánech a životních cílech a páních. ... Ano, například vytváříme seznam v cílech, na které se těší, ten aktualizujeme. O páních se bavíme na každé schůzce, spolupracujeme s rodinou, úřady apod. Dležitou roli poté hrají sociální pracovníci, které fungují jako moji asistenti. S klienty se vidají téměř denně, mají lepší možnosti zachytit jejich potěbu, pání nebo vidí co je nutné těšit, i když si to klient sám neuvede. Společně tak tvoříme síť, která si předává informace, doplňuje, a především spolupracuje s podporovaným na plnění jeho cíle." Asistent podpora potvrzuje odpovědi podporovaných i profesionálního podpora o zachycení pedstav a pání. R9 "Pravidelně, nejen při klíčových schůzkách, kde se snažíme zmapovat jejich život, ale právě i jejich pedstavy, plány a sny. Jak krátkodobé, tak dlouhodobé. Navíc díky svému pracovnímu režimu, kdy se s klienty setkávám pravidelně, nebo sami ví, že mi mohou zavolat, když v tom týdnu, k nim chodí na byt kolegyně, a sdělit mi co potěbují. Skutečně je zásadní komunikace a důvěra, bez toho se velmi těžko pracuje, natož těší problémy nebo plní pání."

Informanti ze skupiny opatrovanců a jejich vyjádření se k otázkám o zachycení a naplnění jejich pání, snah a pedstav. R3 "Mluvíme, teší si povídáme o mém píteli, že chceme jet na dovolenou. Chtěla bych s ním taky bydlet na vlastním bytě, ne se spolubydlícími, jen jako my dva. ... Hlavně, abych neutratila všechny peníze, které mám,

nebo taky ty co dostanu od rodi . Já kdyfl dostanu 1000 K , tak m zase to chytne, pak mi zbyde jen 500 K nebo 200 K . Co se d je, fle se to stane? (dopl ují otázka) Pozvu na kafe, na pivo nebo to utratím za blbosti, pak jsem na-tvaná, fle jsem to ud lala. Kdyfl se to stane, tak volá- paní opatrovnici a co spolu e-íte? (dopl ující otázka) No, volám jí, eknu, fle jsem si koupila tohle a je-t tohle."a R4 "Já ufl sny nemám. M fle to být i n co men-ího nefl velké plány, nap . nákup oble ení, bot, kosmetiky...? (dopl ující otázka) Jo, tak to jí eknu, pak jdeme spolu na nákup, kdyfl s tím souhlasí. Nakupujeme spolu. ... eknu to mamce, a ona ho se mnou vy e-í, a kdyfl nem fle, tak mi ekne, jak a co mám koupit. Te jsem si -la koupit boty. Má-v ci, které má- na starosti úpln sama, kde ti mamka neradí a nepomáhá? (dopl ující otázka) No, n co jo, a n co ne. Sama jdu t eba koupit sva inu, nebo jdu na ob d, kdyfl mi mamka doma neuva í. Jinak to e-ím s mamkou. Hlavn si kupuju sama jídlo, t eba jdu s kamarády, na to mi mamka dá peníze a já je utratím." Respondentka byla p i položení t chto otázek zasko ená, nejprve si odpov musela promyslet. Její první v ta m -okovala, nedokázala jsem si p edstavit, fle mi n kdo ekne, fle ufl nemá fládné sny. Op t se mi práv u ní potvrdilo, fle její flivot a p edstava o n m jsou výrazn ovlivn ny p emírou pé e její matky, která je její opatrovnici. U p edchozích odpov dí bylo patrné, fle podce uje její schopnosti a dovednosti. Neo ekávala jsem, fle to má takový dopad.

Soukromí opatrovnici a jejich odpov di R8 "Ano mluvíme. Chce si kupovat elektronické varhany a bydlet ve Skoku. ... Ne, na-ím cílem je te uspo ádat d dictví. Jinak nám v-e b flí, jak jsme dlouhodob zvyklí. U n ho nemá smysl n co plánovat, pen z m prost nerozumí, kdyfl pot ebuje, tak dostane na men-í útratu, jinak v-e e-ím já nebo i manžel." a R10 "Ano. Snafíme se mít plnohodnotný flivot, který se dle mého skládá ze záfltk , ne z hmotných v cí. Doufám, fle m syn vnímá jako n koho komu se m fle sv ít se v-ím, co pot ebuje. Máme spole ný plán v cí, které chce zaflít nebo mít, která chceme vid t. ... Tím, fle úpln neplánujeme, tak nemáme s tím spojené cíle. Jsou body, které se opakují, a na n fl t eba spo íme jako jsou Vánoce, narozeniny, pobyt. Ve spoust v cí jsme dost nemofní s plánováním. V sobotu ráno si t eba ekneme, fle pojedeme na výlet a jedeme. Plány by nás svazovaly." U obou je patrné, fle plánování není jejich silnou stránkou, p esto se snafí napl ovat sny svých opatrovanc , ale dosti rozdílným zp sobem. Ukazují se jejich osobnostní prvky, které ovliv ují i plánování, neplánování. Opa né je to u ve ejných opatrovník , kte í na základ pravidel, postup a metodik vytvá ejí plány a snafí se je spole n s opatrovanci plnit. R11 "Probírám to

s každým ze svých opatrovanců. Pravidelně si revidují co si přejí a jaké mají sny. U těch kterých mi pomáhá komunikace s pracovníky sociálních služeb, které využívají, ti mi často předávají, co opatrovanec chce a co potřebuje. ... Pokud je to reálné a splnitelné, tak se to zanesu do plánu. Společně si na schůzce stanovíme časový horizont, do kdy je to možné splnit. Toho se pak snažíme dosáhnout. Hodně záleží, o jaký sen nebo představu se jedná. Například nákup oblečení nebo bot se plní lépe než zvládnutí auto-koly a koupě auta. S každým opatrovancem se snažím mít rozhodlé cíle, splnitelné v krátkou i delší dobu."

Další otázky se zabývali přípravou a komunikací o zásadních změnách, které mohou každého potkat, a případným vytvářením krizového plánu pro různé případy. První skupinu, jejíž odpovědi zde uvedu tvoří informanti z řad podporovaných. R1 "Ne, neplánujeme to. Mamka to v tichou nechce dělat. Kdyby něco takového nastalo, tak co bys dělala? (doplňující otázka) Já bych za tebou nebo za pracovníky v práci, za profesionální podporou (myšlen organizace SKOKu do života, o.p.s.) nebo i za editelkou. ... S mamkou ne, nechce to dělat. Sama jsem někdy přemýšlela, co by se stalo, kdyby teta byla mamka v nemocnici, ale jinak spí-ne." a R2 " děla jsem to, když jsem šla do SKOKu, ale tam kde jsem byla předtím nám ne říkali jak na tom jsme. Ptala jsem se, a říkali mi, že na to budou peníze. Teď to probíráme, když se něco děje, teta ta moje nemoc, to jsme o tom mluvili. ... Mám krizový scénář, děláme, jak se použijí schované peníze na úhradu, abych mohla vše zaplatit, protože přitom mám peníze. Taký přitom pozdě a už se to muselo platit. Co je pro tebe krize, když pro mě sednout a dělat to? (doplňující otázka) Mám teď krizi, protože mám hodně v cíli na zaplacení, chodily mi špatně peníze a je jich málo, protože jsem byla nemocná a byla jsem na operaci. Manžel taky nemá peníze a bylo toho moc." Odpovědi jsou velmi odlišné, jedna je o odmítání přijmout, že mohou nastat velké změny v životě, očekávané i neočekávané. Druhá je ukázkou toho, že vytváření krizových scénářů má svůj smysl. Příprava v podobě spojení může zásadně ovlivnit průběh krize a poskytnout prostředky pro nalezení řešení, což potvrzuje ve svých odpovědích profesionální podpora. R7 "Základem je tvoření finanční rezervy, o jejíž nutnosti a užitečnosti si povídáme pravidelně. Rezervy ale netvoříme na úkor přijatelné kvality života podporovaného. Pravidelně je upozorování na riziko tvého dluhu nebo neplacení nezbytných výdajů (bydlení, jídlo, léky). O dalších možných změnách se bavíme v závislosti na pravděpodobnosti, se kterou mohou nastat nebo na případu podporovaného. Nikdy

nezatajujeme podstatné v cí, i když jsou nepřijemné, tak mým úkolem je to vysvětlit, upozornit na rizika a možné následky. Rozhodnutí si potom ale každý sám a následky musí přijmout. Ovšem když následky přijdou, tak o to spolupracujeme a děláme společně, protože se to tak stalo a co se s tím dá dělat. ... Přidáme tvoříme finanční rezervu, víme, které výdaje jsou nezbytné, které je možné odložit nebo úplně eliminovat. Rizika se snažíme předvídat a přidáme se na ně a napravíme hlavně vyhledáním možností, jak by se na ně dalo reagovat. V krizi tvoříme krizové plány dle potřeby na úrovni týdne nebo měsíce plus střednědobý výhled. Ve své praxi jsem již několikrát dělala vytváření krizových scénářů, často právě spojených s financemi a finančními problémy, ale také na jiných úrovních spolupráce s podporovaným (zmravení lékaře, stávkování, úmrtí v rodině, smrt zvířete...). Tato práce je často velmi různorodá a komplexní, nelze opomíjet některé aspekty jejich životů a pracovat pouze na jednom."

R2 "Ne, neprobírali jsme to. Asi bych řekla za sousedy, možná za bratrem, kdyby měl nějak. Brácha ale bydlí v Ústí nad Orlicí. Kdyby se něco stalo, tak by to vzali k sobě, pomáhali by ti? (doplňující otázka) Jo, to jo. Oni mi říkali, že za nimi můžu jít, já jim pomůžu doma a oni mě třeba někde vezmou. ... Zatím ne, nebylo to potřeba." a R6 "Připravovali jsme se na moje stávkování do jiného bytu, kde jsem teď s přítelkyní. S opatrovníci jsme dělali spojení peněz. Myslím, že ona má postup, co by se dělalo, kdyby mi už nemohla pomáhat. Soud to ale vředy změní, jsou hrozni, neposlouchají co říkám. Jinak jsem asi nepřemýšlel, co se všechno mě může posrat. ... dělali jsme spolu, co by se dělalo, kdyby po mně rodina chtěla zase peníze. Já už nechci, aby mi je brali. Na paní opatrovníci si nedovolí, ona jim peníze nedá." Odpovědi respondentů jsou odlišné, i když jsou oba v postavení opatrovance. Ukazuje se, že ve stejné opatrovníci, kromě plánování pozitivních cíl, čímž plní povinnosti opatrovance, mají plány na vci z opačného spektra. Rodinní opatrovníci si nechtějí připouštět, že by mohli plánovat co se bude dít, když nastanou nepřijemné vci. Často doufají, že se jim to týkat nebude, že to vyřeší ať to přijde nebo v tom nejlepší případě nechtějí se svými krizovými plány seznámit opatrovance. Vedou je k tomu různé pohnutky od nepochopení ať po přehnaný ochranný komplex. R8 "Ano, ať vymyslíme nejlepší řešení, co bude po naší smrti, synovi to řekneme. Jinak by to mohlo být pro něj stresující, to nechceme. ... řekli jsme naše plány pracovníkům Skoku do života a kdo se z rodiny nesmí stát opatrovníkem, co se má stát s majetkem, jak má syn žít, kdo se má o něj starat. Víme, že by v případě jakýchkoli problémů udělali to, co jsme jim řekli." Opatrovnice s odlišným postojem neř

má v t-ina rodinných opatrovník . R10 "Ano. Tím, že mám syna, který má fyzické postižení a s tím dost zdravotních problémů, tak jsem se naučila na které věci nee-ít a hodit je za hlavu. e-ím jen to vážné, jako co by se stalo, kdybych onemocněla, kdo by se o něj staral. Nebo jak by nás ovlivnil nějaký velký zásah do rozpočtu. Pro mne je důležité se nestresovat zbytečnými, protože tím bych syna nejvíce ohrozila, kdybych se sama zhroutila. Jsou dny, které stojí opravdu za nic a nikomu bych je nepřála zažít, ale jsou dny, které jsou úžasné a já jsem za ně vděčná, pak bych s nikým neměla. ... Mám v procesu velkou věc, která zajistí mého syna, a to včas, a ne ať budu mít já velké problémy. Nejsem naivní a je mi jasné, že na světě bude déle než já. Proto mu chci zajistit budoucnost, kterou si přeje, na místě, které mu bude vyhovovat a bude pro něj bezpečné. Jako v matce se ve mě přetvořilo, že ho chci chránit, ale zároveň chci, aby měl vlastní život. Každé dítě musí vyletět z hnízda a létat si po svém." Postup této informantky je hodně podobný principu, na němž staví své plány ve vlastní opatrovnici. R12 "Máme pravidla, která nás vedou k -et ení peněz na neočekávané události jako je úraz, nemoc, operace i smrt. Kdybych nemohla vykonávat své zaměstnání, tak jsou jasné nastavené postupy, kterými by se ostatní řídili. ... Ano, ufl jsem na kolik krizových scénářů musela vytvořit. Týkalo se to především financí, především jí exekucí, nebo ztráty příjmu z různých zdrojů."

Jsem ráda, že v t-ina respondent odpovídala na poslední otázku. Věchny odpovědi však není možné uvést, protože jsou v t-inou velmi rozsáhlé. Rozhodla jsem pro výběr těch nejzajímavějších, jenž mě osobně zasáhly nebo donutily přemýšlet. Ráda bych, aby si je každý tená přečetl, sám posoudil a odnesl si z nich to, co mu bude blízké.

R1 "Je to velký změn v cí z opatrovníka na podporce, získat zpátky svéprávnost. Je to soud, psychiatrická vyšetření, posudky, papíry. Na soud jsem byla s mamkou, s právníkem, pomáhali a podporovali mě pracovníci SKOKu, lidi v práci a kamarádi. Bylo to ten flký období, mla jsem často špatný pocity, protože jsem vlastně nemohla nic, jen sedat, pak se všude na co pokazilo, a já sedala dál. Mamka z toho byla na hlavu. Te je to lepší, přetím jsem nemohla vůbec nic, kupovat jsem si nemohla nic, mamka mi přidávala peníze, nesmla jsem mít u sebe kartu, nechť mla se o tom se mnou doma bavit. V-ichni mmla za blbce. Je to pro tebe tedy velká změna, je-ť na co se změnilo? (doplňující otázka) Mfla za sebe právně rozhodovat sama, íct, že chci jiného doktora,

jít na kávu nebo jít plavat, třeba do kina s kamarády. Nechci to už zažít znovu, mám strach, že by se to mohlo vrátit zpět."

R9 *"Myslím si, že by bylo dobré mluvit o všech variantách, které máme k dispozici, aby mohly osoby s mentálním postižením, ale například i s duševními onemocněními fungovat co nejvíce normálně a vést běžný život. Mám dobré zkušenosti s opatrovnictvím, ale ne vždy je určováno zbytečně, neberou se v potaz možné alternativy, které by byly často dost ušlechtilé. U veřejných opatrovníků je patrné, že jsou nepřipraveni, mají velké množství klientů a fakticky nejsou schopni s každým z nich pracovat tak, jak si předstávají a jak by mohli podle různých metodik a nařízení. Pro nastupující kolečky a především na vysokých kolečkách nepoukazovat na to, že s vhodnou kolečkou můžete být profesionálním podporcem nebo aspoň o tom institutu mluvit a vzdělávat se v něm. Existuje od novelizace občanského zákoníku, ale stále je dost neznámý a upozorňovaný. Nemluví o tom, že pravidelně navštěvujete i u osob a institucí, který by to měli znát na fakt, že netuší, že už se pouze omezuje na svéprávnosti a je to vždy individuální podle potřeb a schopností člověka. Navíc, aby věděli, kdo je to profesionální podpora nebo co je to nápomocník v rozhodování."*

R10 *"Vidím zásadní problém v neprůfčnosti systému, zkonstatovaný například u institutu opatrovníka, který v mnoha věcech nezohledňuje práva a přání opatrovance, proto je prostě vybojuje ze zajetých kolejí. Navíc se to snaží změnit a díky bohu za to, ale v tina je pouze součástí kontrolního a byrokratického nástroje na odklizení osob, které majoritní společnost odmítá. Rozhodně je nutné vyvíjet a podporovat nástroje profesionálních podporců pro OZP v mnoha oblastech - finanční, zdravotní, komunikace s úřady, asistence atd. Základem je začít u financí, prorazit ty zastaralé bariéry o tom, co kdo může a ne, proto je to někdo sepsal od stolu. Rozhodně se to nepotkává s realitou. Mám mnoho případů, které jsou divné a nepochopitelné, jen proto, že se udržují přesudky. Je nutné rozšířovat relevantní informace nejen po odbornících, ale do veřejné společnosti, proto je bohužel jsme systém, kde se musí bojovat v tina, aby došlo ke změně."*

Shrnutí dílčího cíle 3

V posledním dílím cíli, jsem si přála zjistit, jestli existuje a jak vypadá komunikace o přáních, snech, představách a plánech osob s mentálním postižením. Jsem

ráda, fle v t-ina respondent aktivní komunikaci v této oblasti potvrdila. P i rozhovorech se ukázalo, fle osoby s mentálním postížením nemají oproti v t-inové spole nosti tak odli-ná p ání. Zástupci opatrovník , podp rc a len formální síť aktivn spolupracují na jejich spln ní. Vytvá í a upravují plány, aby do nich zanesli to, co jim opatrovanec nebo podporovaný sd lí.

V tomto díl ím cíli jsem prost ednictvím dvou otázek e-ila postoj a p ístup k neo ekávaným a závažným situacím. Bohužel se mi potvrdilo, fle rodinní opatrovníci to z mnoha d vod necht jí e-it. Jak jsem uvád la vedou je k tomu obavy, strach, pot eba chránit... Ve ejní opatrovníci, stejn tak podp rce se ídí nastavenými pravidly a postupy asto vycházejícími z doporu ení a metodik ministerstev. Jsou ochotní plánovat pozitivní v ci a p ípravovat se na negativní události. e-ením toho, jak stejný p ístup dostat do ad soukromých opatrovník , je komunikovat s nimi, poskytovat jim podporu a pomoc. Ukázat jim cestu, jak se úsp -n poprat s mnoha p ekáfkami s cílem poskytnout osobám s mentálním postížením normální flivot, který si p ejí.

Shrnutí výzkumné ásti

Hlavním výzkumným cílem mé diplomové práce bylo zjistit pohled obou smluvních stran institutu podp rného opat ení nápomoc p i rozhodování na finan ní hospoda ení a pohled obou stran institutu opatrovnictví na finan ní hospoda ení.

Uvedený hlavní výzkumný cíl jsem rozd lila na t i zásadní oblasti, s nimiž korespondují díl í cíle diplomové práce. V první oblasti se jedná o oblast komunikace mezi profesionálním podp rcem a podporovanou osobou nebo opatrovníkem a opatrovancem. Druhá oblast se zabývá finan ním hospoda ením, jakou má podobu a pr b h. V poslední oblasti jsem se zam íla na vývoj a budoucnost podporované osoby nebo opatrovance.

V díl ím cíli 1 jsem zjistila, fle osoby s mentálním postížením nemají problémy p i ur ení, zda jsou opatrovanci nebo podporovanými. Pouflívají správné termíny a umí vysv tlit své postavení. Od opatrovník a zástupc nápomoci p i rozhodování jsem neo ekávala problémy p i ur ení jejich postavení a popisu toho, kým jsou. Na základ informací získaných ze zbylých odpov dí prvního souboru jsem do-la ke zji-t ní, fle nejsou zásadní rozdíly v podob komunikace mezi opatrovníky a opatrovanci , stejn tak mezi podp rci a podporovanými. Pro komunikaci se vyflívají v-echny dostupné

prostředky, nejvíce je využívají profesionální poskytovatelé následování ve veřejných opatrovních. Soukromí opatrovníci využívají osobního kontaktu, což je dáno jejich blízkým vztahem k opatrovaným. Přítomnost setkávání je dána na základě potřeb osob s mentálním postižením, kdy logicky nejvíce se setkávají zástupci ze skupiny soukromého opatrovnictví. Veřejní opatrovníci jsou limitováni časem, který mohou poskytnout jednotlivým opatrovaným. Potvrdilo se mi, že jsou přítomni a při kumulaci problémů u těžkých opatrovaných dochází k nemožnosti zvládat hledání a poskytnutí péče podle jejich představ a potřeb opatrovaných.

V druhém cíli 2 jsem chtěla zjistit, jak vypadá forma a obsah finančního hospodaření u osob s mentálním postižením. Spojila jsem to s orientací v problematice finančního hospodaření a vzdělávání se, protože si myslím, že to spolu souvisí. Zjistila jsem, že institut nápomoci při rozhodování a ve veřejném opatrovnictví se v poskytování nástrojů při plánování, vytváření a dodržování plánů finančního hospodaření příliš neliší. Pro veřejné opatrovnictví je však vydáváno více pokynů, pravidel a metodik, jak zvládat správu majetku a hospodaření s financemi. Ukázalo se, že rodinní opatrovníci nevnímají potřebu plánovat finance svých opatrovaných. Vychází to obvykle z jejich blízkého vztahu k nim, protože opatrovaní jsou většinou jejich dítčata, sourozenci nebo partneři. Nalezla jsem pozitivum v podobě uvědomování si limitů, které mají rodinní opatrovníci a potřebu hledat odborníky, kteří jim mohou poskytnout péči jejich potřeb a problémů pomoci. Negativum však je v tom, že nemají takový přístup k informacím, jak odborníky nalézt a jak si usnadnit své povinnosti ve prospěch osob s mentálním postižením. Na to by se mělo systémově reagovat, aby se veřejným opatrovníkům dostávalo potřebných informací, podpory a pomoci. Rozšíření jasných a správných informací by mělo probíhat v rámci široké veřejnosti, aby se bojovalo proti předsudkům a stereotypům. Respondenti z řad osob s mentálním postižením zvládali vysvětlit, jak probíhá komunikace k finančnímu hospodaření, jak se sestavují jejich finanční plány a rozpočty. Ukázalo se však, že mezery jsou v případě rodinného opatrovnictví.

Dále jsem v druhém cíli chtěla zjistit orientaci v problematice finančního hospodaření a to zda probíhá vzdělávání v této oblasti. Ukázalo se, že poskytovatelé a veřejní opatrovníci i jejich podporovaní a opatrovaní se vzdělávají, udržují nebo navyšují své schopnosti a dovednosti. U zástupců z obou stran soukromého opatrovnictví dochází k podceňování vzdělávání. Osoby s mentálním postižením, které mají rodinné opatrovníky si jejich zlepšovat své dovednosti, zapojovat se do správy vlastních peněz,

ale od jejich opatrovníků se jim p íleflitostí nedostává. Má to mnoho p íin, pro k tomu dochází. Rodinní opatrovníci považují trénink za zbyte ný, posouvání limit ů svých opatrovanc ů nepovažují za prioritní a p edpokládají, že by se nic nezmn ilo, protože finance spravují oni. Jistou roli v tom hraje tzv. mentální v k, který se ur ůuje na základ psychiatrického vy- et ení, ale ásto nekoresponduje se schopnostmi daných jedinc ů.

V díl ěm cíli 3 jsem cht la zjistit podobu komunikace o p áních, snech, p edstavách a plánech osob s mentálním postifením. Dále mne zajímalo, zda probíhá p íprava a plánování pro p ípady závaflných a neo ekávaných situací. V t-ina respondent potvrdila aktivní komunikaci p í plánování a e-ení pozitivních i negativních událostí. P í rozhovorech se ukázalo, že osoby s mentálním postifením mají stejná p ání jako v t-inová spole nost. Zástupci opatrovník ů, podp rc a len formální síť to vnímají, zpracovávají a aktivn spolupracují s opatrovanci i podporovanými na spln ní jejich sn ů a p edstav. Av-ak potvrdilo se mi, že rodinní opatrovníci z mnoha d vod odmítají e-it p ípravu na negativní zásadní zm ny. Ve ejní opatrovníci, stejn tak podp rce se ídí nastavenými pravidly a postupy vycházející ze zákon ů, doporu ení a metodik. Plánují s osobami s mentálním postifením pozitiva jejich flivota a spole n se p ípravují na negativní události, které mohou p íjít. Stejný p ístup k uvedené oblasti by se m l dostat do ad soukromých opatrovník ů prost ednictvím komunikace, dobrými p íklady a nabídek rady, podpory a pomoci.

Zjistila jsem, že pohledy obou stran institut ů nápomoci p í rozhodování a opatrovnictví na finan ní hospoda ení nejsou tak rozdílné. Dochází k nerovnováze, kdy soukromí opatrovníci nemají k dispozici dostate nou podporu pro výkon své funkce. Na základ toho dochází k neúmyslným chybám vedoucím k omezování a po-kozování osob s mentálním postifením ve vztahu k jejich financím. Dle mého to vzniká systémovou chybou spojenou s odsunutím soukromého opatrovnictví na druhou kolej oproti ve ejnému opatrovnictví a rozvíjející se nápomoci p í rozhodování. Nedostatky v systému mohou být následn p í inou mnoha dal-ích problém ů.

Závěr

Být osobou s mentálním postižením, a tím mít vrozenou duševní poruchou je dosti obtížné. Tito lidé často vnímají svoji diagnózu jako konečnou a omezující. Omezení jim však kladou lidé, nikdy i společnost. Přestože v naší většinou majoritní společnosti jsou lidé s handicapem často přezíráni, nechápani nebo vzbuzují obavy, jsou nám více podobní, než si myslíme. Tito lidé mají své obyčejné sny i plány, většina má stejný životní cíl, tedy mít co nejvíce normální a plnohodnotný život. Jako moderní, vyvinutá a chápaná společnost bychom jim měli poskytnout co nejvíce prostoru, aby si to mohli splnit. Právní instituty nápomoci při rozhodování a opatrovnictví jsou důležitější. Měli by nejen kontrolovat, ale hlavně pomáhat a podporovat.

Každý z výše popsaných institutů vychází z jiných principů a má odlišné pravidly, a tak si logicky nemohou konkurovat. Naopak se vhodně doplňují a společně směřují ke stejnému cíli, ke zachování lidské důstojnosti, což je zachyceno i v §3 Občanského zákoníku, který musíme brát vážně a ne jako pouhou proklamaci.

§3 odst. 1

"Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepřináší bezdůvodnou újmu druhým." (Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník)

Opatrovnictví už ve svém názvu nese slovo opatrovat, což je blízké slovu chránit/bránit, a to se v praxi více blíží ke kontrole než k pomoci. Ze zákonné definice je jasné, že opatrovník se má komplexně starat o opatrovance, ale vždy o tom s ním musí komunikovat a vysvětlovat mu své kroky. Jinak poruší nejen své povinnosti, ale jde i proti smyslu zákona. Profesionální podpora vychází z principu vzájemné důvěry, která je smluvně potvrzena soudem, ale pokud není vedena diskuze s podporovanou osobou, nemůže být naplněn smysl zákonné definice a ani institutu nápomoci při rozhodování. Význam slova podpora také není složitě rozkládat, vychází z podporovat, pomáhat, radit, nikoliv kontrolovat. Podpora nemá faktickou možnost prosazovat svoji vůli, protože by také šel proti smyslu zákona.

Ve svém výzkumu jsem se zaměřila na to, zda uvedené instituty jsou si skutečně tak vzdáleny. Nebo pokrývají široké spektrum potřeb osob s mentálním postižením, zaměřila jsem se na finanční hospodaření. Výsledkem výzkumu je, že pohledy obou

stran institutů nápomoci při rozhodování a opatrovnictví na finanční hospodaření nejsou tak rozdílné. Dochází k nerovnováze v případech, kdy soukromí opatrovníci nemají k dispozici pro výkon své funkce dostatečnou podporu. Na základě toho dochází k neúmyslným chybám vedoucím k omezování a poškození osob s mentálním postižením ve vztahu k jejich financím. Dle mého to vzniká systémovou chybou, na kterou se navazuje mnoho dalších problémů.

Hlavní výzkumný cíl vycházel z hlavního cíle mé diplomové práce. Nalézt odpověď na otázku: Jaký je postoj klientů a zástupců institutů opatrovnictví a nápomoci při rozhodování k finančnímu hospodaření u osob s mentálním postižením? Osoby s mentálním postižením mají stejný postoj, ať už jsou opatrovanci nebo podporovaní, chtějí mít plnohodnotný život, ale v důsledku toho potřebují pomoc a podporu. Zda jim to poskytne opatrovník nebo podpora, by nemělo být tak odlišné, protože oba instituty mají mít stejný cíl a měly by se řídit stejnými principy. Rozdíly jsou jim dány zákony a využití nástrojů daných zákonem je na úvážení jednotlivců ať už v pozici opatrovníka nebo podpory. V institutu opatrovnictví však dochází k rozdělení na dva proudy v podobě veřejného a soukromého opatrovnictví, kterému se nedostává takové podpory, jakou potřebuje.

Měli bychom si uvědomit, že po novelizaci občanského zákoníku jsme se navrátili k narovnání pokivených právních vztahů, jenž vznikly v dobách minulých. Pokud máme vhodný právní rámec a v této možnosti, jak pomoci lidem, kteří mají mentální či jiný duševní handicap, měli bychom tak učinit. Povinností odborné veřejnosti je použít veřejnost laickou, aby každý člověk bez ohledu na to, zda má či nemá handicap mohl žít důstojný, plnohodnotný a poklidný život. Zkrátka lidé s mentálním postižením chtějí to samé, co v běžné společnosti, být normální. Kdo určuje co je normální? My všichni.

Seznam poufíté literatury

1. DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: p íru ka pro uřivatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000, str. 372. ISBN 9788024601397.
2. DURAJOVÁ, Zuzana, Barbora Rittichová a kol. *Metodika výkonu ve ejného opatrovnicktví*, Hradec Králové, 2017, str. 71, Metodiky (Krajský ú ad Královéhradeckého kraje).
3. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. tvrté, p epracované a roz-í ené vydání. Praha: Portál, 2016, str. 440. ISBN 978-80-262-0982-9.
4. JIRSA, Jaromír. *Ob anské soudní ízení: soudcovský komentá : podle stavu k 1.2.2016*. Vydání druhé, dopln né a upravené. Praha: WoltersKluwer, 2016, str. 1079. ISBN 978-80-7552-254-2.
5. KRAUS, Ji í. *Nový akademický slovník cizích slov A-fi*. Vyd. 2., Praha: Academia, 2005. str. 880. ISBN 80-200-1351-2.
6. MATOUŠEK, Old ich. *Metody a ízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, str. 380. ISBN 978-80-7367-502-8.
7. MELZER, Filip. *Ob anský zákoník: velký komentá - Svazek I*, Vyd. 1., Praha: Leges, 2013, str. 649, Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1.
8. Metodika Ministerstva vnitra eské republiky: *Ve ejné opatrovnicktví - Praktický pr vodce a rádce ú edníka*. Praha, 2019, str. 68.
9. Metodika z Opera ního programu lidské zdroje a zam stanost: *Výkonu podp rcovství*. Zpracoval Instand, z.ú., Karlovy Vary, 2015, str. 72.
10. MIŠOVI , Ján. *Kvalitativní výzkum se zam ením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon, 2019, str. 292. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-285-2.
11. MÜLLER, Old ich. *Lehká mentální retardace v pedagogickopsychologickém kontextu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, str. 87. ISBN 80-244-0207-6.
12. PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3., roz- a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2009, str. 225. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2618-2.
13. PIPEKOVÁ, Jarmila, Marie VÍTKOVÁ a Miroslava BARTO OVÁ. *Od edukace k sociální inkluzi osob se zdravotním postífením se zam ením na mentální postífení: From education to social inclusion of people with health*

- disabilities with focus on intellectual disabilities*. 2., upr. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, str. 246. ISBN 978-80-210-7689-1.
14. PÖRTNER, Marlis. *Na osobu zaměřený přístup v práci s lidmi s mentálním postižením a s klienty vyžadujícími trvalou péči*. Praha: Portál, 2009, str. 176. ISBN 978-80-7367-582-0.
 15. TVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Základy speciální pedagogiky*. Praha: Parta, 2012, str. 219. ISBN 978-80-7320-176-0
 16. TVARCOVÁ, Klára a KLÁRA TVARCOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014, str. 384. ISBN 978-80-262-0644-6.
 17. UHLÍŘOVÁ, Barbora, MAROŠOVÁ, Matiaško a Jan STRNAD. *Podpora, ochrana a svéprávnost lidí s mentálním postižením podle nového občanského zákoníku: pro ty, kteří potřebují*. Vyd. 2. Praha: Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, 2017, 66 s. ISBN 978-80-88178-05-7.
 18. VALENTA, Milan, Jan MICHALÍK a Martin LEBYCH. *Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. Vyd. 1., Praha: Grada, 2012, str. 349. Psyche (Grada). ISBN 978-80-247-3829-1.

Zákony a jiné

1. *Úmluva o právech osob se zdravotním postižením a Opční protokol: Convention on the rights of persons with disabilities and Optional protocol*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, str. 67. ISBN 978-80-7421-037-2.
2. Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník
3. Zákon č. 292/2013 Sb., Zákon o zvláštních řízeních soudních
4. Zákon č. 108/2006 Sb., Zákon o sociálních službách

Seznam tabulek

Tabulka . 1 - Transforma ní tabulka cíl

Seznam příloh

Příloha . 1 - Smlouva o nápomoci organizace SKOK do fivota,o.p.s.

Příloha . 2 - P epis rozhovoru s ozna ením R1

Příloha . 3 - P epis rozhovoru s ozna ením R5

Příloha . 4 - p epis rozhovoru s ozna ením R7

Příloha . 5 - p epis rozhovoru s ozna ením R8

Příloha . 1 - Smlouva o nápomoci organizace SKOK do života,o.p.s.

SMLOUVA O NÁPOMOCI

Níže uvedeného dne, měsíce a roku ujednali

Název organizace, IČ, sídlo, ...

Zastoupená ...

jako *podpůrce*

a

Jméno a datum narození

Adresa

jako *podporovaný*

tuto smlouvu o nápomoci podle § 45 a n. zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku

I.

Předmět smlouvy

(1) Podpůrce se touto smlouvou o nápomoci zavazuje v souladu s ustanovením § 46 odst. I zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „NOZ“), že bude se souhlasem podporovaného přítomen při jeho právních jednáních, poskytne mu potřebné údaje, sdělení a bude mu nápomocen radami. Tato podpora bude poskytována u právních jednání blíže určených v čl. II smlouvy.

(2) Podpůrce je právnická osoba. Činnost podpůrce vykonává a podpůrce zastupuje ve všech právních jednáních souvisejících s touto smlouvou

- Zaměstnanec *organizace* pověřený výkonem činnosti podpůrce (dále jen „profesionální podpůrce“)
- Ředitelka *organizace*

a to na základě, způsobem a v souladu s interními předpisy *organizace* (zejména Směrnice Profesionálního podpůrce, Pracovní profil Profesionálního podpůrce).

Podporovaný si vybere z dalších zaměstnanců *organizace* tzv. „asistenta podpůrce“. Ten vykonává jednotlivé činnosti a úkoly podpůrce na základě, způsobem a v souladu

s interními předpisy *organizace* (zejména Směrnice Profesionálního podpůrce, Pracovní profil Asistenta podpůrce).

II. Oblasti podpory

(1) Podpůrce a podporovaný si sjednali nápomoc v těchto oblastech:

(a) při **jednání podporovaného souvisejícím s hospodařením se jměním podporovaného**, včetně placení účtů, hospodaření s příjmy a se zůstatkem a nakládání s účtem v bance, případně u jiného peněžního ústavu. Dále rovněž při uzavírání a ukončení smluv zavazujících podporovaného k trvalému nebo opakujícímu se plnění; při přijetí nebo poskytnutí zápůjčky, úvěru nebo jistoty; při uzavírání či ukončení smlouvy o finanční službě. Nápomoc je rovněž sjednána při právním jednání podporovaného směřujícím k pořízení pro případ smrti.

(b) při **jednání podporovaného souvisejícím s jeho cestováním**, zejména uzavírání, změna či ukončení smlouvy o přepravě osob a věcí včetně dalších jednání vztahujících se k podmínkám přepravy ve vztahu k podporovanému, např. slevy a uzavírání, změna či ukončení smlouvy o zájezdu.

(c) při **jednání podporovaného souvisejícím s jeho zaměstnáním**, zejména uzavírání, změna či ukončení pracovního vztahu se zaměstnavatelem.

(d) při **jednání podporovaného s úřady, včetně soudů a vyřizování úředních záležitostí podporovaného**, včetně realizace práv vyplývajících z důchodového a nemocenského pojištění, na zajištění v hmotné nouzi, na státní sociální podporu a na příspěvek na péči, vyřizování osobních dokladů podporovaného a vyřizování záležitostí týkajících se trvalého pobytu podporovaného, případně dalších úředních záležitostí týkajících se podporovaného.

(e) při **přebírání poštovních zásilek podporovaným**, a to včetně zásilek určených do vlastních rukou podporovaného, a **při jednání s provozovateli poštovních služeb**.

(f) při **jednání s poskytovateli zdravotních služeb** a udělování souhlasu s poskytováním zdravotních služeb, nejedná-li se o případ, kdy je k poskytování zdravotních služeb třeba souhlasu soudu, nebo o případ, kdy lze zdravotní služby poskytnout i bez souhlasu.

III. Postavení a povinnosti podpůrce

(1) Podpůrce se zavazuje, že v souladu s § 47 odst. 1 NOZ neohrozí zájmy podporovaného nevhodným ovlivňováním, ani se na jeho úkor bezdůvodně neobohatí. Při plnění svých povinností postupuje podpůrce v souladu s rozhodnutími podporovaného, tak jak je stanoveno v § 47 odst. 2 NOZ. Pokud podporovaný právně jedná v písemné formě, připojí svůj podpis s uvedením své funkce, popřípadě i s údajem o podpoře, kterou podporovanému poskytl. Povinnosti podpůrce jsou v lehce srozumitelné formě upraveny v příloze č. 2.

(2) Podpůrce je povinen:

(a) Podporovanému **aktivně poskytovat rady a nápomoc** při jednáních vymezených v čl. II smlouvy, zejména vyhledávat a nabízet nápomoc, či motivovat k určitému jednání.

(b) Podporovaného **informovat o správnosti či nesprávnosti rozhodnutí**. K tomuto zajistí podporovanému informace, podklady a sdělení potřebná pro rozhodnutí, které právní jednání je pro něj nejvýhodnější, a tyto mu vhodným způsobem vysvětlí, s přihlédnutím k jeho individuálním schopnostem a způsobu komunikace.

(c) **Informovat podporovaného o možných důsledcích rozhodnutí**, včetně rozhodnutí např. v oblasti správné životosprávy, a právní jednání nedoporučit, pokud s ním nelze rozumně souhlasit a mohlo by mu způsobit újmu.

(d) **Uplatnit neplatnost právního jednání** podporovaného v případě, že bude mít za to, že toto právní jednání není v zájmu podporovaného, a to i navzdory nesouhlasu podporovaného. O uplatnění neplatnosti právního jednání podpůrce bez zbytečného odkladu informuje podporovaného.

(e) V případě **zhoršení zdravotního stavu podporovaného učinit kroky směřující k ochraně jeho života a zdraví**, zejména zajistit lékařské ošetření nebo převoz k ošetření. Podpůrce o zhoršení zdravotního stavu na žádost podporovaného vždy informuje: JMÉNO, ADRESA, KONTAKT.

(f) zaměstnanec pověřený výkonem činnosti podpůrce a asistenti podpůrce vedou o poskytnuté i plánované podpoře záznamy (tzv. Přehled poskytované podpory) v souladu se závaznými interními instrukcemi *organizace* Podporovaný s tím souhlasí. Veškeré další dokumenty, které podpůrce s podporovaným vytvoří (např. přehled smluv, přehled dluhů, rozpočet, plán hospodaření), patří podporovanému.

(3) Podporovaný bere na vědomí, že v případě, že podpůrce bude mít za to, že smlouva o nápomoci nezajišťuje dostatečnou ochranu podporovanému, může podpůrce podat návrh na ustanovení opatrovníka podle § 465 ve spojení s § 469 NOZ, či návrh na omezení ve svéprávnosti.

IV.

Práva a povinnosti podporovaného

(1) Podporovaný prohlašuje, že potřebuje nápomoc při právních jednání ze strany podpůrce, protože mu duševní porucha působí potíže jednat samostatně. Z toho důvodu bude využívat v případě potřeby a po vzájemné domluvě nápomoc ze strany podpůrce, jemuž plně důvěřuje, a to v oblastech vymezených v čl. II smlouvy.

(2) K tomuto účelu se podporovaný zavazuje poskytovat podpůrci součinnost a předávat mu veškeré významné informace pravdivě a s dostatečným předstihem, a to samostatně nebo i na žádost podpůrce.

(3) Podporovaný společně s podpůrcem vytvořili pravidla obsahující srozumitelnou formou jeho práva a povinnosti. Pravidla tvoří přílohu č. I smlouvy. Podporovaný prohlašuje, že těmto pravidlům rozumí a zavazuje se k jejich dodržování. Změna těchto pravidel není

důvodem pro změnu této smlouvy písemným dodatkem. Tím není dotčena možnost podporovaného ukončit nápomoc podle čl. VII smlouvy.

- (4) Podporovaný rovněž prohlašuje, že byl osobně seznámen a že mu byli podpůrcem i náležitě vysvětleny povinnosti podpůrce, které jsou v lehce srozumitelné formě upraveny v příloze č. 2. Změna těchto pravidel není důvodem pro změnu této smlouvy písemným dodatkem. Tím není dotčena možnost podporovaného ukončit nápomoc podle čl. VII smlouvy.

V. Způsob podpory

- (1) Podpůrce vykonává nápomoc osobně, a to prostřednictvím profesionálního podpůrce a asistenta podpůrce, kteří tuto činnost vykonávají v rámci pracovněprávního poměru. Podpůrce vykonává nápomoc při osobním jednání s podporovaným. V případě neodkladné záležitosti vykonává podpůrce nápomoc telefonicky nebo jiným vhodným způsobem.
- (2) Podporovaný bere na vědomí a souhlasí s tím, že nápomoci bude vykonávat v souladu s čl. I této smlouvy profesionální podpůrce, ředitelka a v jednotlivých případech asistent podpůrce.
- (3) Pro dosažení účelu nápomoci a plánování podpory se bude podpůrce s podporovaným pravidelně scházet, a to zejména v místě bydliště podporovaného, podpůrce či v kanceláři podpůrce nebo jinde podle vzájemné dohody, a v čase podle vzájemné dohody. Podpůrce zaznamená obsah schůzek v souladu s interními předpisy.

VI. Kontrola podpůrce

- (1) Profesionální podpůrce a asistenti podpůrce podléhají dohledu a kontrole dle interních předpisů podpůrce.
- (2) Podporovaný si může kdykoli podat na profesionálního podpůrce nebo asistenta podpůrce stížnost, a to i neformálně. Stížnost lze podat a o stížnosti bude rozhodnuto v souladu s interními předpisy podpůrce (Postup podávání stížností).
- (3) V případě, že podpůrce závažně poruší své povinnosti, může ho soud v souladu s § 48 občanského zákoníku, v platném znění, odvolat soud, a to i bez návrhu.

VII. Zánik smlouvy

- (1) Podporovaný i podpůrce se mohou kdykoli rozhodnout, že v nápomoci již nechtějí pokračovat.
- (2) Pokud v nápomoci nechce pokračovat podporovaný, oznámí to podpůrci buď písemně nebo ústně před svědkem. Podpůrce rozhodnutí podporovaného písemně zanese do Záznamu poskytované podpory a poskytne neprodleně podporovanému

pomoc při podání návrhu na odvolání podpůrce soudem nebo podá návrh na své odvolání soudu sám.

- (3) Pokud v nápomoci nechce pokračovat podpůrce, oznámí to písemně podporovanému a poskytne mu veškerou součinnost k nalezení jiného vhodného podpůrce. Zároveň podpůrce podá soudu návrh na své odvolání.
- (4) Podpůrce navrhne soudu své odvolání i v případě, že současně podá návrh na ustanovení opatrovníka podporovanému podle § 465 ve spojení s § 469 občanského zákoníku, či návrh na omezení podporovaného ve svéprávnosti (viz článek III. odst. 3).
- (5) Podpůrce může být odvolán soudem rovněž i bez návrhu rozhodnutím soudu, pokud závažně porušil své povinnosti.
- (6) Ve všech výše uvedených případech (odvolání podpůrce z vůle podporovaného, z vůle podpůrce nebo z vůle soudu pro závažné porušení povinností podpůrce) nápomoc zaniká a podpůrce ztrácí své postavení až právní mocí rozhodnutí soudu o odvolání podpůrce.

VIII.

Závěrečná ujednání

- (1) Smlouva se uzavírá na dobu neurčitou.
- (2) Smlouva nabývá platnosti dnem podpisu a účinnosti dnem schválení soudem.
- (3) Smlouva je vyhotovena ve třech stejnopisech, z nichž jeden zůstane podporovanému, jeden podpůrci a jeden kontrolorovi.
- (4) Smluvní strany prohlašují, že smlouva vyjadřuje jejich pravou, vážnou a svobodnou vůli, což stvrzují svými vlastnoručními podpisy.

V Hradci Králové dne

.....
Podpůrce

.....
Podporovaný

Příloha 2 - popis rozhovoru s označením R1

Oblast komunikace:

- 1. Vyuffváte institut opatrovnickví nebo nápomoci p i rozhodování? V jakém vztahu k ním jste?**

Já mám podp rce, je to moje mamka, já jsme její dcera. Nemám to tak celý flivot, p edtím byla moje mamka opatrovník, fle za m v právních úkonech rozhodovala. *Jak dlouho má–nyní tuto zm nu?* Je to tak necelý p lrok.

- 2. Jakým zp sobem komunikujete s opatrovníkem/profesionálním podp rcem x opatrovancem/klientem?**

Mluvíme spolu o v-em. Já se o malých v cech rozhoduji sama, kdyfl jsou to v t-í v ci, v t-í ástky, tak se s mamkou vřdy domlouvám, t eba jí volám.

- 3. Jak asto a kde se setkáváte s opatrovníkem/profesionálním podp rcem x opatrovancem/klientem?**

V t-inou je to vřdycky p i d chodu, kdy to musíme e-it (my-leno pravidelné platby) a p i výplat ani ne, ta mi z stává. Mamka mi jí nechává celou, ta z stává na ú tu, a kdyfl pot ebuji, a z invalidního d chodu mi nez stávají peníze, nedá mi to. Pak se domluvíme.

Oblast finan ního hospoda ení:

- 4. Jakým zp sobem e-íte finan ní hospoda ení se svým opatrovníkem/profesionálním podp rcem x opatrovancem/klientem?**

V-e e-íme pouze ústn , mamka mi to hlídá.

- 5. Vytvá íte plány k hospoda ení s financemi? Jakým zp sobem?**

Ned láme plány. Te n co jako plán máme, protofle jsem mamce ekla, fle jsem dostala lázn . Takfle p í-tí týden máme plán, fle kdyfl poberu d chod, tak p jdeme dokoupit do lázní n jaké oble ení. Mamka by se mnou -la na nákupy. Ve er jsme si doma sedli a dohodli se. Jen jsme se domluvili ústn , nikde to není napsaný. Mamka íkala, fle po ítá asi s 3 tisíci, podle pot eby, ale m fle to být i víc, kdyfl bude ta pot eba.

- 6. Pokud vytvá íte plán, podílíte se spole n na tvorbu krátkodobého, st edn dobého a dlouhodobého finan ního plánu?**

V t-inou plánujeme pouze krátkodobé cíle. íadný velký cíl na finance nemáme. *Vím, fle má–p ání se st hovát, to nap íklad ne e-íte?* Mamka mi íká, fle na to si musím

spojit sama, -et it si na útu. I když te jsme s mamkou zařídili spoicí účet, když každý měsíc 17. mi z útu budou strhávat 300 Kč, a fle to mám spojené na 3 roky, a je to jakoby rezerva, kdyby bylo něco potřeba.

7. ***Orientujete se v problematice související s finančním hospodařením (např. s nastavením, -ením krizových finančních závazků, využívat oficiálních nástrojů, právní rámec...)?***

Nic netrénuji a mám problémy. *Jak by jsi to chtěla ty, jakou máš představu?* U financí bych chtěla vědět to, abych zbytečně neutrácela, abych dokázala něco na-ětit. Vědět, jak to udělat. *Máš představu o svých příjmech a výdajích na týden, nebo měsíc?* No, to moc ne.

8. ***Zvyknete své kompetence a vzděláváte se, a jakým způsobem v problematice nakládání s finančními prostředky?***

Chtěla bych to změnit, chtěla bych se vzdělávat. Mělo mi v tom pomoci sociální pracovníci Podporovaného bydlení, profesionální podpora ze SKOKu, kde pracuji. Také holky z práce (mýleno sociální pracovníci z chráněného pracoviště).

9. ***Víte, kam se obrátit pro získání rady, podpory informací k finančnímu hospodaření, případně k dalšímu vzdělávání?***

Ona bych do SKOKu pro radu kvůli financím, pak když bych se stěhovala s včelami kolem stěhování. Potom, ze začátku, abych si zvykla, naučila se věci, které dělám např. moje kamarádka na bydlení. *Měla mi uvést příklad?* Teďba týdenní rozpočet, trénink plánování vaření jídla a nakupování. Teďto nemám, mamka se mě vždy zeptá, jestli mám u sebe peníze, a já jí řeknu, fle teďba te mě do-li, mamka potom mi řekne např. v úterý si vezmi kartu a vyber si teďba 500 Kč a snaž se s tím, co nejdéle vyjít. *Když máš - potom neplánovaný výdaj například za léky, jídlo nebo si chceš kam vyjít?* řeknu, fle mám neplánovaný výdaj, co to bylo nebo bude, ukáži jí účet. Ona mi potom řekne, jo v pohodě, to není moc, nebo stalo se, ale přitom takhle ne.

Oblast budoucnosti a vývoje:

10. ***Mluvíte o plánech, snech, představách a plánech opatrovance/klienta do budoucna?***

No, jenom mluvíme. Mamka te neví, co bude s ní, takže to moc nechce říct. *Jakou máš představu do budoucna?* Chtěla bych bydlet, mamka říká, fle je to možný, ale te ne, n když do budoucna. *Co je pro tebe do budoucna?* Pro mě je to do 3 let, mamka říká, fle aspo 5 let, pak mi někdy říká, fle teďba i ty 3 roky. Já, to ale te neví, jak to bude. To mi vadí.

11. *e-íte a spolupracujete na pln ní nastavených krátkodobých, středn dobých i dlouhodobých cíl ?*

Moc nespolupracujeme. Ob as n co, jako t eba te ten nákup v cí do lázní, to spolu e-íme. *Ten dlouhodobý cíl se st hování s mamkou n jak e-íte, aby se naplnil?* Mamka to ví, fle to chci, ale kdyfl se jí na to zeptám, tak v t-inou mi te ute e, nebo d lá, fle to nyní nechce sly-et nebo není as o tom mluvit. *Co t eba n jaké pravidelné cíle, nap íklad Váno ní dárky nebo dárky k narozeninám, jak to spolu e-íte?* Já se vřdy mamky zeptám, na ten výdaj, mamka mi vřdy ekne, co m flu utratit. Ur í mi kolik, nebo se p ímo domluvíme, co mám koupit.

12. *P ípravujete se společ n na zásadní zm ny, které mohou nastat (nemoc, úmrtí, nemohlost plnit závazky, zm na opatrovníka/ukon ení smlouvy s profesionálním podp rcem...)?*

Ne, neplánujeme to. Mamka to v t-inou nechce e-ít. *Kdyby n co takového nastalo, tak co by jsi d lala?* ^TNa bych za tebou nebo za pracovníky v práci, za profesionálním podp rcem (my-len organizace SKOKu do flivota, o.p.s.) nebo i za editelkou.

13. *Vytvo íli jste společ n krizový scéná nebo jinou strategickou pom cku pro zásadní flivotní zm ny?*

S mamkou ne, nechce to e-ít. Sama jsem n kdy p emý-lela, co by se stalo, kdyfl t eba byla mamka v nemocnici, ale jinak spí-ne.

14. *Cht li by jste dodat n co k problematice finan ního hospoda ení u osob s mentálním postífením?*

Je t flký zm nit v ci z opatrovníka na podp rce, získat zpátky svéprávnost. Je to soud, psychiatrická vy-et ení, posudky, papíry. Na soud jsme byla s mamkou, s právníkem, pomáhali a podporovali m pracovníci SKOKu, lidi v práci a kamarádi. Bylo to t flký období, m la jsem asto -patný pocity, protofle jsem vlastn nemohla nic, jen ekat, pak se vřdy n co pokazilo, a já ekala dál. Mamka z toho byla na hlavu. Te je to lep-í, p edtím jsem nemohla v bec nic, kupovat jsem si nemohla nic, mamka mi p id lovala peníze, nesm la jsem mít u sebe kartu, necht la se o tom se mnou doma bavit. V-ichni m m li za blbce. *Je to pro tebe tedy velká zm na, je-t n co se zm nilo?* M flu za sebe právn rozhodovat sama, íct, fle chci jiného doktora, jít na kávu nebo jít plavat, t eba do kina s kamarády. Nechci to ufl zaflít znovu, mám strach, fle by se to mohlo vrátit zp t.

Příloha 3 - popis rozhovoru s označením R5

Oblast komunikace:

- 1. Vyuffváte institut opatrovnickví nebo nápomoci p i rozhodování? V jakém vztahu k ním jste?**

Mám profesionálního podporce, a jsme v tom vztahu, fle se radíme, jak by se to ud lalo. M j profesionální podporce je takový podporce z m sta, flije tady ve m st .

- 2. Jakým zp sobem komunikujete s opatrovníkem/profesionálním podporcem x opatrovancem/klientem?**

Po telefonu, osobn , t eba i e-mailem, kdyfl na to p ijde.

- 3. Jak asto a kde se setkáváte s opatrovníkem/profesionálním podporcem x opatrovancem/klientem?**

V t-inou u ní v kancelá i nebo kdyfl to po así a okolnosti dovolí, tak se sejdeme t eba i ve m st . D ív chodila i pravideln ke mn dom , te má tu kancelá , tak jen ob as, podle mé pot eby a kdyfl si to domluvíme. *Jak asto se setkáváte?* Jednou za m síc nebo i dvakrát za m síc, je to individuální. Záleflí na tom i jaký je to m síc. Kdyfl mám n co na e-ení, tak si voláme, pí-u jí e-mail, kdyfl je to nutný, tak se setkáváme v kancelá i. Prakticky tedy i vícekrát za m síc, m fle to tak být, ale i nemusí.

Oblast finan ního hospoda ení:

- 4. Jakým zp sobem e-íte finan ní hospoda ení se svým opatrovníkem/profesionálním podporcem x opatrovancem/klientem?**

V t-inou si pomáháme Excelovými tabulkami, zápisy ve Wordu. Eventuáln já jí p edstavím n jakou svoji verzi rozpo tu, nebo zm n v rozpo tu. Znamená to, fle si spo ítám jaké mám p íjmy a jaké výdaje, ty ode tu a sd lím jí jaké peníze máme k e-ení do dal-ího d chodu nebo výplaty.

- 5. Vytvá íte plány k hospoda ení s financemi? Jakým zp sobem?**

Budu se moflná opakovat, je to individuální m síc od m síce, ale i tvrt roku od tvrt roku, kdy máme sepsané plány k hospoda ení. *Záleflí, zda s ní chci probrat své zm ny v plánu.* *Jakým zp sobem máte vytvo ený plán?* No máme ho prakticky písemn , co není v hlav , tak musí být v papírech. Jedná se o to, fle podporcyn je zpracuje v Excelové tabulce, která jí poskytuje moflnosti vytvo it si i poznámky, já si to p eberu. Pro lep-í vyznání si to p epí-i do Wordu, z kterého si na plo-e d lám poznámky, to je íkovné.

6. Pokud vytváříte plán, podílíte se společně na tvorbu krátkodobého, střednědobého a dlouhodobého finančního plánu?

Ke mě se lidé, krátkodobé jsou mi blízké, no střednědobé vyhovívám v podstatě nejvíce, během časového intervalu se mohou situace změnit, a dlouhodobé plány pak nemají smysl. *Jaký časový úsek je pro Vás střednědobý plán?* Nejčastěji měsíc až čtvrt roku, no a dlouhodobý minimálně rok. *Máte tedy nějaký dlouhodobý plán nebo v cíl, kterou byste popisovali do delšího časového úseku než rok?* Prakticky, když jsou dlouhodobé plány, tak děláme hlavně doktory, proto jsem za specialisty dojíždím do jiného města a vždy to spojím s dalšími pochůzkami, na to si musím předpřipravovat dostatečné peníze. *Vím, že máte spoření, na co si spoříte, není to v cíl, kterou byste označili za dlouhodobý plán?* Ano, mám spoření na chatku a menší dům, s podporou to probíráme, ale v současnosti jen z důvodu, protože když mi neustále připomíná, že musím mít na jídlo, na nájem, na hygienu, na léky, tak se uhlídání mého plánu úplně nedostaneme. Chce, abych platil včas, a abych byl bez úhony, v podstatě neutrpěl žádnou újmu, abych se nebál, že jsem něco zapomněl, tak když se k tomu vrátíme. Tak si všechny výdaje zapisuju, kontroluji plány a měním je, tak potom ztrácí smysl se bavit o mém spoření na dům, když chce dělat jen tyto běžné věci. Já mám vše zapsané ve Wordu a vytvořené poznámky na plochu, když je v cíl uzavřená, tak si jí přečtu a mohu dělat další oblast. Z toho, co jste mi popsal, tak to je dělení krátkodobých cílů? Ano, to tak můžeme označit, jako ten krátkodobý cíl. Je to zpracování střednědobých plánů třeba toho měsíce na týdenní úseky, což je vlastně krátký interval. To chce podporu neustále dělat, jak jsem říkal, ty kratší intervaly, proto nemá smysl plánovat něco dlouhodobého, protože se to mění, je to ztráta času. Já mám svůj cíl a ten si neoznámuji za dlouhodobý, ale když půjde možnost, tak ho budu dělat.

7. Orientujete se v problematice související s finančním hospodařením (např. s nastavením, měněním krizových finančních závazků, využíváte oficiálních nástrojů, právní rámec...)?

Ano, v tom se samozřejmě orientuji. Mám debetní kartu, mám svůj účet a spoření, který umím spravovat. Hlídám si své dva příjmy, tedy důchod a výplatu. Ty si musím rozdělit tak, že něco mám pro pravidelné platby, pak jsou platby kartou, což jsou platby v obchodech, je to bezpečnější. Nakonec zůstávají výdaje, které se musí dělat v hotovosti. *Chápu dobře, že se orientujete minimálně ve věcech, které pravidelně využíváte a potěbujete?* Ano, ovšem, aby toho nebylo málo, tak mám dokonce i ty věci, které jsou důležité nebo úplně nutné. Pevně jsem si uvědomil, že mi

umožní, především mi j pohřeb a další záležitosti, protože na to se nemohu spolehnout, takže vám někdo tohle zařídí a zaplatí. Dále mám pojištění domácnosti a odpovědnosti, to kryje běžné věci pro domácnost. V rámci životního pojištění i úrazové pojištění, které je vhodné když dojde ke smeknutí na chodníku v zimě a tak podobně. To se mi vyplatilo, když jsem měl úraz na kole, kterým jsem nezavinil.

8. Zvyčujete své kompetence a vzděláváte se, a jakým způsobem v problematice nakládání s finančními prostředky?

No, v podstatě vzdělávání se je včleněna na celý život. Přichází nové věci, nové nabídky, nové věchno a je nutné se s tím seznámit, trochu si to osahat a tak se upravit. Musíme včleně, do něho ležeme. *V případě financí a hospodaření se vzděláváte jak?* Když tomu rozumím, tak si to přečtu, když tomu nerozumím, tak si hledám informace a vyslechnu názory dalších osob, které považuji za vhodné pro danou záležitost. Teba jdu i za 4 lidmi, když to považuji za potřebné. No jiné věci sleduji z finančního, nejdu do rizika, tak mě teba úplně nezajímají pohyby na burze a podobné věci. Lovit bych neměl jít do pochybných věcí, kde ho okubou a je lepší se obrátit teba na svojí banku a její produkty, nežli teba jít do pochybných podniků, které se nevyplatí.

9. Víte, kam se obrátit pro získání rady, podpory informací k finančnímu hospodaření, v případě k dalšímu vzdělávání?

V podstatě bych se nejdříve obrátil na internet a přečetl bych si různé recenze a rady. Určit bych nějaké věci e-mil i s podporou, především kdyžby se to týkalo právních věcí, když ona má právní vzdělání, takže je to výhodné. S ní bych e-mil, kde je ten háček, zakopaný pes toho problému. *Máte i další osoby, na které by jste se obrátil, kdyžby jste potřeboval pomoc?* Ano, existují klíčové pracovnice, v podstatě jde o druhá dvorníka. Osoby, které přichází ze sociální služby, kterou vyvolávám, ony znají mne a mají dostatečné vzdělání, abych se na ně obrátil.

Oblast budoucnosti a vývoje:

10. Mluvíte o plátech, snech, představách a plánech opatrovance/klienta do budoucna?

Prakticky dvakrát až třikrát do čtvrt roku. Některá pláň byla, ale podle ní jsou to pláň, která jsou nesplnitelná a vzhledem k tomu jaká je dražota, tak bude trvat ještě minimálně dva roky nežli na to budu mít. Prakticky jsem o tom už mluvil, přál bych si baráček teba na rekreaci, a když už budu ve starobním důchodu, tak na dovolit. Zároveň ji beru jako investici do budoucna. *Měl jste nebo máte nějaké další pláň, která jste e-mil a jsou dosažitelná v krátkém časovém úseku?* To si e-mil sám, já si to

vybírám, poté podpora se seznámím se svým plánem. Občas se stane zázrak a něco dostanu z druhé ruky, takže na tom ušetřím, například v práci máme Hrabák, kdy se můžeme probrat oblečením, a když je tam něco na mě a líbí se mi to, tak potom řádně.

11. *e-íte a spolupracujete na plnění nastavených krátkodobých, středních a dlouhodobých cílů ?*

Teď jsem měla potřebu, kterou teče –ím. Už je to druhý měsíc co splácím sociální pracovníci z té mé služby, protože tím budu mít poslední splátku a budu vyrovnán. Ona mi zařídila osobní stolní počítač přes svoji známost, což bylo výhodné. Profesionální podpora to schválila, potom co jsem jí řekl, jakou mám poptávku a požádala ji o nabídku, ona pak už nemohla protestovat, protože jsem si to domluvil. Prakticky to bylo výhodnější v tom, že jsem to splácel pracovníci nejlépe, abych měl splácení v obchodu. Každopřípadně obchod by měl navýšení částky, protože by se jednalo o spotřebitelský úvěr.

12. *Popisujete se společně na zásadní změny, které mohou nastat (nemoc, úmrtí, nemožnost plnit závazky, změna opatrovníka/ukončení smlouvy s profesionálním podpora...)?*

No prakticky kdyby třeba měla klíčová pracovníce skončit kvůli zdravotnímu stavu, tak by její práci zastali další pracovníci nebo by za ní požádala náhrada, nová pracovníce, která by tu trhlinu zaplnila. S podporou je to na smlouvu, takže by jsme to měli podle smlouvy, ale nikdy jsme to úplně neřešili, vždy se musí vycházet ze smlouvy, kde je to určeno. Já jsem nad tím taky úplně nepřemýšlel, takže je to pro mě nyní včera, nad kterou se zamyslím, a zjistím si možnosti. Je to na další povídání někdy jindy, ale to promyslím.

13. *Vytvořili jste společně krizový scénář nebo jinou strategickou pomoc pro zásadní životní změny?*

Chvilku se to stávalo, ale jsou to pouze nárazové situace, které se mohou stát. V minulosti se to dělo, když se řešili třeba změny mého bydlení. V podstatě to pracovníci řeší ihned, spolupracují s podporou a situaci vyřeší do pár dnů. Měl jsem například problém, když jsem byl po úrazu na kole, tak jsem měl problém s rukou, kterou píšu. Vlastně jsem byl mimo práci, to zrovna se řešilo vyplacením pojistné události za ten úraz, a když přijdou peníze, abych měl vše bez úhony zaplacené a nestalo se, že by toho někdo využil, aby mi dělal problémy s penězi. Nakonec to bylo dobré, protože přišli hezké peníze, které se hodily a vše se zaplatilo včas. *Vím, že bydlíte ve spolubydlení, jak třeba řešíte vci, která z takové situace vyplývají? Máme*

dohodu o nakupování hygieny a v cí na úklid, to nakupuji já, poté se vyrovná. Dá mi polovinu nakoupených v cí. Máme nastavenou dohodu, s kterou souhlasila její matka a dohodla se na tom s mojí podp rkyní. Prakticky se takto d líme a s pracovníci, které dochází na byt domlouváme i dal-í v cí, které se d jí. Nyní mám v plánu malování a úklid společných prostor. Je nutné vést dialog, aby jsme se vzájemně dopl ovali a ud lalo se co je potřeba.

14. Cht li by jste dodat n co k problematice finan ního hospoda ení u osob s mentálním postižením?

Po ád se e-í, jak nar stá po et lidí s exekucema, protofle zapomn li n co zaplatit nebo si to neumí pohlídat. V etn í d tských exekucí, které jsou problém, kdyfl se stanete dosp lým. Tak tito lidé by m li mít k dispozici slufbby, kam by za nimi docházeli pracovníci, které by jim pomáhali. Pak by se nedostávali do dluhové pasti a my v-ichni nemuseli platit lidi, kte í jejich dluhy e-í. Prakticky by se například d ti nebáli íkat v cí, které se jim stali, jako fle je chytl revizor a oni nem li platnou jízdenku. Bylo by na míst , aby m li tuhle pomoc, která jim to vy e-í.

Nefl jsem do své aktuální pobytové slufbby, tak jsem byl u eského erveného k ífle, kde byli faktury za slufbu v t-í nefl jsem m l d chod a p íjem. Stejn jsem m l dluhy, takfle jsem na konci pobytu u nich m l dluh 28 tisíc, a dal-í roky v nové slufb mi dalo práci to zaplatit. Tu situaci se mnou e-ili afl v nové slufb , kde jsem m l možnost více hlídat své peníze. Zalofili se trvalé p íkazy, ud lal se rozpo et a dostal jsem i nabídku na práci, kde jsem dostával v t-í výplatu. Takfle jsem po n kolika letech mohl za ít i -et it, kdyfl jsem vy e-il dluh u t ch zmetk z erveného k ífle. Prakticky do-lo ke zm nu asu, kdy jsem pot eboval asistenci, kdyfl se to p epo ítalo, tak faktury byli podstatn nífl-í. M l jsem nífl-í faktury, a lep-í práci, kde jsem dostal možnost více pracovat a mít v t-í výplatu, takfle jsem za al více splácet.

Příloha . 4 - popis rozhovoru s označením R7

Oblast komunikace:

1. *Využíváte institut opatrovnictví nebo nápomoci při rozhodování? V jakém vztahu k nim jste?*

Pracuji šestým rokem na pozici profesionálního podpořence v neziskové organizaci. Naše organizace SKOK do života vystupuje jako podpořec nebo jeden z podpořců v šesti případech - smlouvách o nápomoci s lidmi s mentálním postižením. Smlouvu o nápomoci jsme vytvořili a systém podpory v rozhodování jsme nastavili za pomoci advokáta v rámci projektu Profesionální podpořec podpořením nadací NROS v letech 2014-2018. V rámci naší organizace vykonávám činnost podpořence, kompetence a kontrola jsou rozdělené ještě mezi editelku organizace a tzv. asistenty podpořence, tj. další pracovníky z jednotlivých sociálních služeb.

2. *Jakým způsobem komunikujete s opatrovníkem/profesionálním podpořcem x opatrovancem/klientem?*

S podporovanými komunikuji hlavně osobně na sjednaných schůzkách, většinou ve své kanceláři, na práci podporovaných i jinde (na úřadech, u nich doma apod.). Dále komunikuji s podporovanými telefonicky, když se jedná o neodkladnou záležitost a potřebují radu nebo podporu ihned. Dle preferencí podporovaných pak s nimi komunikuji také pomocí SMS, Messengeru nebo jiných sociálních sítí (Whatsapp apod.). V minimální míře komunikujeme také přes email, obzvláště například sestaveného rozpočtu nebo plánu hospodaření. Při schůzkách na které v cíli nůžeme přivést nebo kreslíme na papír, který si pak podporovaný může odnést s sebou domů.

3. *Jak často a kde se setkáváte s opatrovníkem/profesionálním podpořcem x opatrovancem/klientem?*

Pravidelné schůzky jsou minimálně 1x měsíčně, zpravidla v týdnu před odchodem. S nimi komunikujeme pravidelně osobně schůzky probíhají i 2x týdně. Dále se setkáváme dle potřeby, když je něco k vyřešení.

Oblast finančního hospodaření:

4. *Jakým způsobem řešíte finanční hospodaření se svým opatrovníkem/profesionálním podpořcem x opatrovancem/klientem?*

S každým nejprve mapujeme stav jeho jmění o majetek, dluhy, příjmy, výdaje. Sepíšeme krátkodobé a dlouhodobé cíle. Poté sestavíme měsíční rozpočet (vzorový), který každý měsíc upravíme podle aktuální situace (co je v tom měsíci nutné zaplatit, kam má podporovaný v plánu jet, mimo žádné výdaje za léky, plánované společenské události apod.). Podle rozpočtu vytvoříme plán hospodaření o podle dne v měsíci, co kdy který den odejde z účtu, kolik se má který den vybrat hotovost, kolik kdy komu zaplatit apod. Plán hospodaření si pak podporovaný podle individuální preference zpracuje do svého říjvu (vyvěšení doma, upomínky do mobilu, přepsání do diáře nebo stolního kalendáře)

5. Vytváříte plány k hospodaření s financemi? Jakým způsobem?

Ano. Základem je vyrovnaný měsíční rozpočet, kde mají přednost nezbytné výdaje. Dle možností podporovaného se snažíme spojit každý měsíc určitou částku (každý rok minimálně na narozeniny, Vánoce a drobnou dovolenou), snažíme se vytvořit rezervu aspoň ve výši 3 výplat. Základem pro rozpočet je pohled měsíčních a ročních příjmů a výdajů a soupis dlouhodobých plánů.

6. Pokud vytváříte plán, podílíte se společně na tvorbu krátkodobého (např. týdenní plán), střednědobého (měsíce) a dlouhodobého finančního plánu (rok, léta)?

Věchny plány vytváříme společně, ale mým úkolem je udržet celkový pohled o jmění podporovaného, jeho plánech, možných rizicích (např. plánovaná operace a s tím spojený výpadek v příjmech a výdajích). Toto vše musím podporovanému při plánování připomínat, upozorovat na důsledky jeho rozhodnutí (když si koupí novou věc, nezbude na dovolenou apod.).

7. Orientujete se v problematice související s finančním hospodařením (např. s nastavením, řešením krizových finančních závazků, využíváte oficiálních nástrojů, právní rámec...)?

Ano, jsem vystudovaný právník s dvouletou praxí z advokátní kanceláře. Dlouhodobě vzdávám v oblasti CRPD, opatrovnictví a rozhodování s podporou, také v dluhové problematice.

8. Zvykáte své kompetence a vzděláváte se, a jakým způsobem v problematice nakládání s finančními prostředky?

Ano, pravidelně jezdím na akreditovaná koleční dluhové problematiky, účastním se konferencí, workshopů, spolupracuji s TRASSem, kanceláří ombudsmana.

9. Víte, kam se obrátit pro získání rady, podpory informací k finančnímu hospodaření, případně k dalšímu vzdělávání?

Ano. Sama –kolím v dané oblasti. Díky své dlouholeté praxi mám nasbírané množství informací a především kontakt . Aktivně vyhledávám možnosti dalšího vzdělávání a chodí mi nabídky na základě již absolvovaných akreditovaných kurzů .

Oblast budoucnosti a vývoje:

10. Mluvíte o plánech, snech, představách a plánech opatrovance/klienta do budoucna?

Ano, pravidelně o krátkodobých a střednědobých plánech. Jednou rokem nebo na plánu podporovaného o dlouhodobých plánech a životních cílech a plánech.

11. e-íte a spolupracujete na plnění nastavených krátkodobých, střednědobých i dlouhodobých cílů ?

Ano, například vytváříme seznam cílů, na které se vrátíme, ten aktualizujeme. O plánech se bavíme na každé schůzce, spolupracujeme s rodinou, úřady apod. Dleřitou roli poté hrají sociální pracovníci, které fungují jako moji asistenti. S klienty se vídají téměř denně, mají lepší možnosti zachytit jejich potřeby, plány nebo vidí co je nutné řešit, i když si to klient sám neuvědomuje. Společně tak tvoříme síť, která si předává informace, doplňuje, a především spolupracuje s podporovaným na plnění jeho cílů .

12. P ipravujete se společně na zásadní změny, které mohou nastat (nemoc, úmrtí, nemořnost plnit závazky, změna opatrovníka/ukončení smlouvy s profesionálním podporem...)?

Základem je tvořit finanční rezervy, o jejich nutnosti a uřitosti si povídáme pravidelně . Rezervy ale netvoříme na úkor přijatelné kvality života podporovaného. Pravidelně je upozorování na riziko tvoření dluhu nebo neplacení nezbytných výdajů (bydlení, jídlo, léky). O dalších možných změnách se bavíme v závislosti na pravděpodobnosti, se kterou mohou nastat nebo na plánu podporovaného. Nikdy nezatajujeme podstatné věci, i když jsou nepřijemné, tak mým úkolem je to vysvětlit, upozornit na rizika a možné následky. Rozhodnutí si potom, ale každý činí sám, a následky musí přijmout. Ovšem, když následky přijdou, tak opět spolupracujeme a řešíme společně, protože se to tak stalo a co se s tím dá dělat.

13. Vytvořili jste společně krizový scénář nebo jinou strategickou pomůcku pro zásadní životní změny?

Předem tvoříme finanční rezervu, víme, které výdaje jsou nezbytné, které je možné odlořit nebo úplně eliminovat. Rizika se snažíme předvídat a předem se na ně připravit hlavně vyhledáním možností, jak by se na ně dalo reagovat. V krizi tvoříme krizové plány dle potřeb na úrovni týdne nebo měsíce plus střednědobé

výhled. Ve své praxi jsem již několikrát e-ila vytváření krizových scénářů, často právě spojených s financemi a finančními problémy, ale také na jiných úrovních spolupráce s podporovaným (změna lékaře, stěhování, úmrtí v rodině, smrt zvířete...). Tato práce je často velmi různorodá a komplexní, nelze opomíjet některé aspekty jejich životů a pracovat pouze na jednom.

14. Chtěli by jste dodat něco k problematice finančního hospodaření u osob s mentálním postižením?

Určitá míra podpory je u lidí s MP potřebná hlavně kvůli omezené schopnosti plánovat v širším časovém horizontu. Podpora v rozhodování je možná i u klientů se středně těžkým postižením, pokud jsou spolupracující a mají k tomu i vhodné osobnostní rysy. Základem úspěchu smlouvy o nápomoci je dělba mezi podporovatelem a podporovaným.

Příloha . 5 - popis rozhovoru s označením R8

Oblast komunikace:

- 1. Vyuffváte institut opatrovnickví nebo nápomoci p i rozhodování? V jakém vztahu k ním jste?**

Ano, jsem opatrovník svého syna.

- 2. Jakým zp sobem komunikujete s opatrovníkem/profesionálním podp rcem x opatrovancem/klientem?**

Na v-em se synem domlouváme o víkendu osobn , kdyfl je u nás doma. N kdy se radím p i osobním setkání s pracovníky chrán něho bydlení, kde syn v t-ínu týdne bydlí.

- 3. Jak asto a kde se setkáváte s opatrovníkem/profesionálním podp rcem x opatrovancem/klientem?**

Pravideln tém každý víkend.

Oblast finan ního hospoda ení:

- 4. Jakým zp sobem e-íte finan ní hospoda ení se svým opatrovníkem/profesionálním podp rcem x opatrovancem/klientem?**

Pen z m syn nerozumí, ve-keré finance mu vedeme s manfelem, ale oficiáln jsem opatrovník pouze já, nebo oba být podle zákona nem fleme. Syn dostává peníze na týden na b fínou útratu. Chodí do práce, výplata mu chodí na ú et a co vyd lá, spo í si na v ci, které chce. Neustále si totífl p eje novou elektroniku, telefony apod. V-echny úhrady na chrán ně bydlení mu platím já z ú tu. Synovi také spo íme má stavební spo ení.

- 5. Vytvá íte plány k hospoda ení s financemi? Jakým zp sobem?**

Nemáme dluhy, tvo íme úspory. Syn financím v bec nerozumí. ekli jsme mu, fle má 100.000,- K rezervu pro p ípad krize. Nic dal-ího ne e-íme.

- 6. Pokud vytvá íte plán, podílíte se spole n na tvorbu krátkodobého, st edn dobého a dlouhodobého finan ního plánu?**

Ne, syn si íká, co pot ebuje nebo chce, a já drflím p ehled, zda na to má nebo nemá peníze.

- 7. Orientujete se v problematice související s finan ním hospoda ením (nap . s nastavením, e-ením krizových finan ních závazk , vyuffváte oficiálních nástroj , právní rámece...)?**

Ne, hlavní je nedělat dluhy, nepůjčovat si a nic nepodepisovat. To synovi opakujeme a zatím nás vždy poslechl.

8. Zvyčujete své kompetence a vzděláváte se, a jakým způsobem v problematice nakládání s finančními prostředky?

Ne, nyní máme uspořádání financí a majetku po naší smrti, vyhledáme pomoc odborník. Další věci jsou zbytečné, s manželem zvládneme vést vlastní finance, a s tím jsou spojené i finance syna. Nepotřebujeme nic dalšího.

9. Víte, kam se obrátit pro získání rady, podpory informací k finančnímu hospodaření, případně k dalšímu vzdělávání?

Ano, na Skok do života, tím děláme, syn má u nich spokojený život a my chceme, aby to tak zůstalo i po naší smrti.

Oblast budoucnosti a vývoje:

10. Mluvíte o potřebách, snech, představách a plánech opatrovance/klienta do budoucna?

Ano mluvíme. Chce si kupovat elektronické varhany a bydlet ve Skoku.

11. Máte a spolupracujete na plnění nastavených krátkodobých, středních a dlouhodobých cílů?

Ne, naším cílem je teprve uspořádat dědictví. Jinak nám věřím, jak jsme dlouhodobě zvyklí. U nás nemá smysl nic plánovat, peníze prostě nerozumí, kdyby potřeboval, tak dostane na měsíční útratu, jinak věřím já nebo i manžel.

12. Popisujete se společně na zásadní změny, které mohou nastat (nemoc, úmrtí, nemožnost plnit závazky, změna opatrovníka/ukončení smlouvy s profesionálním doprovodem...)?

Ano, ať vymyslíme nejlepší řešení, co bude po naší smrti, synovi to řekneme. Jinak by to mohlo být pro nás stresující, to nechceme.

13. Vytvořili jste společně krizový scénář nebo jinou strategickou pomůcku pro zásadní životní změny?

Řekli jsme naše plány pracovníkům Skoku do života, o koho se z rodiny nesmí stát opatrovníkem, co se má stát s majetkem, jak má syn žít, kdo se má o něj starat. Víme, že by v případě jakýchkoli problémů udělali to, co jsme jim řekli.

14. Chtěli byste dodat něco k problematice finančního hospodaření u osob s mentálním postižením? (Zajímavý příběh, nadnesení problematiky i nedostatky, úspěchy klientky nebo úspěchy vyplývající ze spolupráce apod.)

Ne.

